

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ
INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

IEVA GATELYTĖ
II kurso studentė

BRANDUOLINĖS ENERGETIKOS SUGRĖSMINIMAS

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: prof. dr. T. Janeliūnas

Vilnius, 2021

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas/ė:

.....
(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas „Branduolinės energetikos sugrėsminimas“ yra:

1. Atliktas mano pačios ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Ieva Gatelytė

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Gatyltė I. Branduolinės energetikos sugrėsminimas: Tarptautinių santykių ir diplomatijos studijų programos magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas prof. T. Janeliūnas. – V., 2021. – 75 p.

Reikšminiai žodžiai: sugrėsminimo teorija, branduolinė energetika, energetinė priklausomybė, energetinis saugumas, Orhuso konvencija, Espoo konvencija.

Šiame darbe nagrinėjama branduolinės energetikos sugrėsminimo tema valstybėse, kurios vykdo (Vokietija, Lietuva), vykdo (Vengrija) ar planuoja vykdyti (Lenkija) branduolinės energetikos projektus. Pagal šių šalių patirtis analizuojama, kaip skirtingi „sugrėsrintojai“ (politikai, nevyriausybines organizacijos, žiniasklaidos platformos, aktyvūs piliečiai, įvairių institucijų atstovai) piešia branduolinės energetikos poveikslą savo šalių energetinio saugumo ir nepriklausomybės kontekste.

Pasitelkiant pasirinktų valstybių atvejo analizę, šiame darbe siekiama išnagrinėti, kokie veiksniai nulemia branduolinės energetikos sugrėsminimą bei kokie elementai branduolinės energetikos kontekste pasirenkami kaip aktualiausi patiems „sugrėsrintojams“ – aplinkosauga, energetinės nepriklausomybės užtikrinimas, energetinio saugumo stiprinimas, politinių partnerių įtaka sprendimų priėmimo, kaimyninių šalių spaudimas, tarptautinių organizacijų vaidmuo. Atlikta analizė nukreipia į darbo tęstinumą nagrinėjant branduolinės energetikos sugrėsminimą per ilgalaikę problematiką – radioaktyviųjų atliekų tvarkymą, kaupimą, saugojimą ir tvarios aplinkos užtikrinimą ateities kartoms.

TURINYS

Santrumpos	6
Įvadas	7
1. Sugrėsminimo kontekstas ir branduolinės energetikos sugrėsminimas	12
1.1. Sugrėsminimo kontekstas	12
1.2. Branduolinės energetikos sugrėsminimas	13
2. Branduolinės energetikos sugrėsminimas Lietuvoje, Vokietijoje, Vengrijoje, Lenkijoje.....	23
2.1. Branduolinės energetikos sugrėsminimas Lietuvoje	26
2.2. Branduolinės energetikos sugrėsminimas Vokietijoje	40
2.3. Branduolinės energetikos sugrėsminimas Vengrijoje	47
2.4. Branduolinės energetikos sugrėsminimas Lenkijoje	52
Išvados ir rekomendacijos	59
Literatūros sąrašas	61
Summary	74

Santrumpos

AE – atominė elektrinė

EK – Europos Komisija

EP – Europos Parlamentas

ES – Europos Sąjunga

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos

TATENA – Tarptautinė atominės energijos agentūra

VATESI – Valstybinė atominės energetikos saugos inspekcija

Įvadas

Aktualumas. Branduolinė energetika vis dar yra nauja energetikos sritis (lyginant su tokiais energetikos sritimis, kaip dujų, naftos, biokuro panaudojimas energijai gauti), tačiau jos sugrėsminimo aspektas aktualus nuo jos vystymo pradžios. Branduolinės energetikos pradžia galėtume laikyti pirmojo branduolinio reaktoriaus paleidimą civiliams tikslams 1950 m.¹ Pakako pusės amžiaus, kad branduolinė energetika išsiveržtų į pirmaujančių energijos gamintojų rinkas – šiuo metu pasaulyje skaičiuojama apie 440 veikiančių branduolinių reaktorių, kurie pagamina apie 10 proc. elektros energijos pasaulio poreikio.² Neabejotina, kad sėkmingas branduolinės energetikos vystymasis būtų dar spartesnis, jei to nebūtų pristabdžiusios branduolinės avarijos ir visuomenių reakcija į jas. Nors dar iki branduolinės avarijos Černobylyje 1986 m. pasitaikydavo įvairaus lygio branduolinių incidentų (Vindskeilo gaisras 1957 m., Kyštymo avarija 1957 m., avarija Trijų mylių saloje 1979 m.),³ tačiau Černobylio avarija iki šiol vadinama viena didžiausių pasaulio branduolinių katastrofų. Pasauliui prireikė laiko vėl patikėti branduoline energetika ir jos nauda ne tik žmonių gerovei, bet ir prisidedant prie CO₂ emisijos mažinimo. Nors branduolinės energetikos vaidmuo klimato kaitos kontekste įtikino ne visus: WISE-Paris organizacija 2000 m. oficialiai pareiškė,⁴ kad branduolinės energetikos atstovai, siekdami gaivinti šią energetinę sritį, dažnai naudojami klimato kaitos korta, siekdami įrodyti, kad tai geriausias būdas sumažinti sparčiai augančias CO₂ emisijas, ir ignoruodami faktą, kad net ir branduolinėje energetikoje neišvengiama netiesioginių CO₂ emisijų.

Antrasis stiprus smūgis branduolinės energetikos raidai ir pasitikėjimui buvo suduotas 2011 m., kai Fukušimos Daiichi branduolinėje elektrinėje dėl kompleksinių veiksnių (cunamio, žemės drebėjimo ir kt.) įvyko branduolinė avarija.⁵ Ši avarija įvertinta aukščiausiu – 7 – branduolinės avarijos lygiu pagal Tarptautinę branduolinių ir radiologinių įvykių skalę (INES)⁶ (iki šiol pagal INES skalės 7 lygį buvo įvertinta tik Černobylio branduolinė avarija), tačiau avarijos eigos ir pasekmių valdymas

---

¹ World Nuclear Association, Nuclear Power in the World Today. Updated March 2020, <<https://www.world-nuclear.org/information-library/current-and-future-generation/nuclear-power-in-the-world-today.aspx>> [Žiūrėta 2020.05.25].

² World Nuclear Association, Nuclear Power in the World Today. Updated November 2020, <<https://www.world-nuclear.org/information-library/current-and-future-generation/nuclear-power-in-the-world-today.aspx>> [Žiūrėta 2021.02.15].

³ Lessons Learned from the Response to Radiation Emergencies (1945-2010), EPR-Lessons Learned. August 2012, International Atomic Energy Agency, 84–86 p.

⁴ Mycle Schneider, Climate Change and Nuclear Power. April 2000, WWF-World Wide Fund for Nature (Formerly World Wildlife Fund), Switzerland, 8 p.

⁵ World Nuclear Association, Fukushima Daiichi Accident. Updated May 2020, <<https://www.world-nuclear.org/information-library/safety-and-security/safety-of-plants/fukushima-daiichi-accident.aspx>> [Žiūrėta 2020.05.27].

⁶ Fukushima Nuclear Accident Update Log, Chronology of Updates. 12 April 2012, International Atomic Energy Agency, <<https://www.iaea.org/newscenter/news/fukushima-nuclear-accident-update-log-15>> [Žiūrėta 2020.05.27].

branduolinės saugos ekspertų vertinamas palankiau nei Černobylio avarijos atveju. Visgi šįkart pasaulio reakcija į branduolinę katastrofą praėjus daugiau nei dvidešimtmečiui po Černobylio avarijos buvo gerokai stipresnė ir paskatino priimti netikėtus sprendimus persvarstant energetikos politikos gaires ir prioritetus. Kai kurios branduolinę energetiką vystančios valstybės drastiškai pakeitė energetikos politikos prioritetus ir kryptis, ketindamos visiškai atsisakyti branduolinės energetikos kaip nesaugios ir keliančios grėsmę šalies gyventojų gyvybėms, sveikatai, jų turtui ir aplinkai. Priimant sprendimus dėl branduolinės energetikos politikos įgyvendinimo pakeitimų, pradėjo ryškėti šios energetikos sritys sugrėsminimo aspektas. Vis dažniau politiniai sprendimai pradėti motyvuoti tuo, kad branduolinė energetika gali kelti grėsmę gyventojams, o Fukušimos Daiichi branduolinėje elektrinėje įvykusi avarija tik patvirtina, kad net ir po kelių dešimtmečių tokios katastrofos gali pasikartoti bet kurioje branduolinę energetiką vystančioje valstybėje.

Tyrimo problema: regiono šalių branduolinės energetikos sugrėsminimo dilema. Kaip jau minėta, didžiausių Černobylio ir Fukušimos branduolinių avarių pasekmės iki šiol išlieka globaliai aktualios. Šios avarijos prisidėjo prie branduolinės energetikos politikos formavimo (nepaisant to, ar politiniai sprendimai skatino, ar stabdė branduolinės energetikos plėtrą) visame pasaulyje, tačiau dileminė problema (remti ar neremti branduolinės energetikos?) paliečia ir visai gretimas valstybes, kurios priima labai skirtingus sprendimus. Lietuva, Lenkija, Vokietija ir Vengrija – geografiškai artimos regiono valstybės, tačiau jų politiniai pasirinkimai branduolinės energetikos srityje labai nutolę. Energetikos geopolitinis kontekstas Centrinėje ir Rytų Europoje įgauna išskirtinę prasmę – pernelyg mažas, kad sukurtų vidinę konkurencinę energetikos rinką, pernelyg patrauklus „Rosatom“. Atlanto tarybos ekspertai 2010 m. pasiūlė kelis sprendimus,⁷ kurie galėjo reikšmingai prisidėti prie Centrinės ir Rytų Europos regiono energetikos politikos formavimo, ypač siekiant užtikrinti šio regiono energetinę nepriklausomybę: sukurti formalų regioninio bendradarbiavimo mechanizmą, transformuoti regioninę dujų rinką ir infrastruktūrą, plėtoti suderintus ir bendradarbiavimu paremtus branduolinės energijos gamybos pajėgumus, didinti energijos vartojimo efektyvumą, tirti alternatyvias anglies technologijas. Pasak Atlanto tarybos ekspertų, branduolinės energetikos plėtra Europos Sąjungos (ES) šalyse gali tiesiogiai prisidėti prie CO₂ emisijų mažinimo Centrinės ir Rytų Europos regiono šalyse, kur, beje, ir visuomenės požiūris į branduolinės energetikos plėtrą yra palankesnis ir ne toks priešiškas kaip Vakarų Europos šalyse. Visgi branduolinių reaktorių statyba ir plėtra yra labai brangus kelias į energetinę nepriklausomybę ir energetinį saugumą, nes reikalauja milijoninių investicijų, todėl Centrinės ir Rytų Europos regioniniu bendradarbiavimu paremtas branduolinės energijos gamybos pajėgumų didinimas

---

⁷ Atlantic Council, „Central Europe and the Geopolitics of Energy“, Franklin D. Kramer, John R. Lyman, and Mihaela C. Carstei, 2010, 1–4 p.

turėtų būti motyvuotas ekonomiškai pagrįstais sprendimais. Tai patvirtina ir 2014 m. Europos Komisijos (EK) paskelbta Europos energetinio saugumo strategija – Europos energijos vidaus rinka yra būtina sąlyga energetiniam saugumui užtikrinti, todėl tokie sprendimai, kaip remti investicijas į branduolinės energijos gamybą ar nutraukti branduolinių objektų eksploatavimą, turi būti svarstomi Europos ir (arba) regioniniu lygmenimis, siekiant užtikrinti, kad vienoje ES valstybėje narėje priimti sprendimai nekeltų grėsmės energijos tiekimo saugumui kitoje ES valstybėje.⁸

Nagrinėjama problema – kas lemia tai, kad, kai vienos šalys branduolinę energetiką sugrėsmina ir priima politinius sprendimus jos atsisakyti, kitos (visai gretimos) šalys branduolinėje energetikoje nemato grėsmės ir kaip tik, pasinaudodamos šia sritimi, bando sustiprinti nacionalinį saugumą.

Tyrimo tikslas: nustatyti pasirinktų šalių (Lietuvos, Lenkijos, Vokietijos, Vengrijos) branduolinės energetikos politikos formavimo (ar sugrėsminama branduolinė energetika) principus ir jų skirtumus, bei išsiaiškinti šių skirtumų priežastis.

Vienas ir pagrindinių tyrimo atspirties taškų – oficialių pasirinktų šalių dokumentų ir strategijų analizė. Branduolinės energetikos politiniai sprendimai apibrėžti įvairaus lygio strateginiuose dokumentuose, kurių žinutė pasiekia ne tik tų šalių visuomenę, bet ir platesnę regioninę auditoriją. Kaip vieną iš tokių dokumentų verta paminėti Nacionalinį energetikos ir klimato srities veiksmų planą 2021–2030 m., kurį parengė ir patvirtino kiekviena iš šiame magistro darbe nagrinėjamų valstybių. Tokį planą įsipareigojo parengti 2015 m. Paryžiaus susitarimą pasirašiusios valstybės, kurios, įgyvendindamos plano priemones, sieks visais įmanomais būdais sustabdyti klimato kaitos pokyčius globaliam atšilimui neperžengus pavojingos 2 laipsnių ribos. Įdomu tai, kad Lietuva ir Vokietija šiuose planuose branduolinę energetiką įvardija kaip neigiamą veiksnį, formuojant šalies energetikos politiką, o Vengrija ir Lenkija išreiškia aiškius lūkesčius, kad branduolinė energetika užtikrins jų energetinę nepriklausomybę ir svariai prisidės prie CO₂ emisijos mažinimo.

Lietuvos Respublikos nacionaliniame energetikos ir klimato srities veiksmų plane 2021–2030 m. branduolinės energetikos sugrėsminimas įvardijamas per „nesaugių branduolinių elektrinių“ sąvoką – „Užtikrinti, kad į Lietuvos Respublikos elektros energijos rinką tiesiogiai negalėtų patekti elektros energija iš trečiųjų šalių, kuriose veikia nesaugios branduolinės elektrinės“.⁹

Vokietijos skelbiamame Integruotame nacionaliniame energijos ir klimato plane¹⁰ kaip vienas iš tikslų pabrėžiamas visiškas branduolinės energetikos atsisakymas iki 2023 m. Taip pat svarbu

---

⁸ Europos Komisija, *Europos energetinio saugumo strategija*, Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai, COM(2014) 330 final, Briuselis, 2014 m., 8 p.

⁹ Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, *Nacionalinis energetikos ir klimato srities veiksmų planas 2021–2030 m.*, Vilnius, 2020 m., 165 p.

¹⁰ Integrated National Energy and Climate Plan, 2019 m., 140 p.

pastebėti, kad Vokietija teikia ypatingą dėmesį branduolinės energijos gamybos pakeitimui atsinaujinančiųjų šaltinių energijos gamyba – už šio proceso įgyvendinimą atsakinga Federalinė aplinkos, gamtos apsaugos ir branduolinės saugos ministerija.

Visiškai kitokią poziciją branduolinės energetikos politikos klausimu išreiškia beveik pusamžį branduolinius reaktorius eksploatuojanti Vengrija,¹¹ kuri taip pat yra patvirtinusi Nacionalinį energijos ir klimato planą. Šiame plane Vengrija pabrėžia branduolinę energetiką kaip svarbų veiksnį, užtikrinantį šalies energetinį saugumą¹² ir energetinį suverenitetą. Verta pastebėti, kad Vengrijos Nacionaliniame energijos ir klimato plane akcentuojama, kad branduolinė energetika užtikrina nulines CO₂ emisijas, kas itin aktualu siekiant užtikrinti klimato kaitos pokyčių globaliam atšilimui mažinimą.

Nulinės CO₂ emisijos poziciją renkantis ir plėtojant branduolinę energetiką palaiko ir Lenkija, kuri savo Nacionaliniame energijos ir klimato plane 2021–2030 m. skiria ypatingą dėmesį branduolinei energetikai.¹³ Atkreiptinas dėmesys, kad Lenkija – vienintelė iš magistro darbe nagrinėjamų šalių nėra branduolinės energetikos klubo narė, tačiau šio statuso su pertraukomis siekia jau ne vieną dešimtmetį. Lenkijos požiūriu, branduolinės energijos gamyba užtikrins šalies energetinį stabilumą, o teigiamą požiūrį į branduolinę energetiką patvirtina šalies siekis 2033 m. paleisti pirmąją branduolinę elektrinę ir po to pastatyti dar 5 reaktorius kas 2–3 metus.

Branduolinės energetikos sugrėsminimo klausimai taip pat atsiskleidžia ir kituose nagrinėjamų šalių strateginiuose dokumentuose – saugumo strategijose, energetikos strategijose ir pan., kurie bus plačiau nagrinėjami magistro darbo skyriuje „Branduolinės energetikos sugrėsminimas Lietuvoje, Vokietijoje, Vengrijoje ir Lenkijoje“ siekiant įgyvendinti numatytus uždavinius.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti branduolinės energetikos saugumo sąvokos reikšmę pasirinktose šalyse.
2. Nustatyti dažniausias branduolinės energetikos sugrėsminimo priežastis pasirinktose šalyse.
3. Palyginti pasirinktų branduolinę energetiką vykdyusių, vykdančių ir ketinančių vykdyti šalių branduolinės energetikos įtakos energetiniam ir nacionaliniam saugumui vertinimą.

Tyrimo metodas: tyrimui atlikti pasirinkta kokybinė turinio analizė – vertinami strateginiai šalių dokumentai (nacionalinio saugumo strategijos, energetikos strategijos, klimato kaitos strateginiai planai ir pan.), energetikos politiką formuojantys dokumentai, įvairios institucinės ataskaitos, analizės. Taip pat vertinamas viešai prieinamų politikų pasisakymų nacionaliniuose ir tarptautiniuose oficialiuose susitikimuose, derybose, pasitarimuose, konferencijose ir pan. turinys. Vertinamuose dokumentuose bei

---

¹¹ World Nuclear Association, Nuclear Power in Hungary. January 2021, <<https://world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-g-n/hungary.aspx>> [Žiūrėta 2021.01.03].

¹² Ministry of Innovation and Technology, *National Energy and Climate Plan*. 2019, 65–72 p.

¹³ Ministerstwo Aktywów Państwowych, *Krajowy plan na rzecz energii i klimatu na lata 2021–2030*. 2019, 150 p.

politiniuose pareiškimuose bus ieškoma branduolinės energetikos sugrėsminimo elementų bei bandoma nustatyti šių elementų sugrėsminimo priežastis.

Tyrimo teorinis pagrindas: pasirinkta Bario Buzano ir Ole Wæverio sugrėsminimo teorija.¹⁴ B. Buzanas, O. Wæveris ir J. de Wildas¹⁵ sugrėsminimo temą aktualizavo slopstant Šaltajam karui, kai dešimtojo dešimtmečio pradžioje ėmė ryškėti tarptautinės sistemos decentralizavimas ir pagrindinių priešpriešų ribų nykimas (jei Šaltojo karo metu buvo akivaizdžiai aiškios priešiškos jėgos, nuolat konkuruojančios tarpusavyje bet kurioje nors kiek ryškiau matomoje srityje, tai 1990-aisiais prasidėjo ryškių pokyčių etapas, kai pradėjo byrėti Sovietų Sąjungos jėgos centras dėl vis daugiau šios sąjungos narių, paskelbusių nepriklausomybę ir atsiskyrimą). Buvo išskirtos pagrindinės sritys, kuriose buvo matomos didžiausios grėsmės: karinė, aplinkosaugos, ekonominė, visuomeninė, politinė. Pastebėta, kad aplinkosaugos srityje grėsmių spektras platesnis nei kitose minėtose srityse ir taip yra todėl, kad aplinkosauga sudaryta iš daugelio skirtingų elementų, o vienas iš jų – energetika. Kiekvienas energijos šaltinis gali tapti realia grėsme dėl tam tikrų sąlygų – energijos šaltinio priklausomybė valdytojui kitoje šalyje, kintanti pasaulinė kainų politika, tarptautinės sankcijos, energetikos sektoriaus „nedraugiškumas“ aplinkai, ekologinės nelaimės ir pan. Kaip galima grėsmė išskiriamos ir nelaimės branduolinės energetikos sektoriuje. Pasak J. de Wilde'o,¹⁶ Černobylio branduolinė avarija išryškino sugrėsminimo kriterijų pasirinkimą – ši branduolinė avarija išprovokavo situaciją, kad branduolinė energetika per itin trumpą laiką taptų realia grėsme, kuri nugulė daugelio šalių politinėse saugumo darbotvarkėse. Vadinasi, ne visada reikia gilaus istorinio konteksto, įtampų tarp politinių partnerių priimant lemiamus sprendimus ar panašių sąlygų, kad būtų sugrėsminama konkreti situacija. Priežastys ir pasekmės nebūtinai turi būti to paties masto, ir netgi sugrėsminimo proceso veikėjai gali būti skirtingi, tačiau ypač tokios nelaimės, kaip Černobylio branduolinė avarija, regionines grėsmes politizuoja iki tarptautinio/globalaus masto ir tada jau branduolinė energetika kaip grėsmė atsiranda ne vienos, bet daugelio šalių grėsmių sąrašė.

---

¹⁴ Barry Buzan, Ole Wæver ir Jaap de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers, 1998, 21–23 p.

¹⁵ Ten pat, 2–3 p.

¹⁶ Ten pat, 73 p.

1. Sugrėsminimo kontekstas ir branduolinės energetikos sugrėsminimas

1.1. Sugrėsminimo kontekstas

B. Buzanas, O. Waeveris ir J. de Wilde'as knygoje „Saugumas – nauja analizės sistema“ suformavo esminius elementus bei sąlygas, identifikuojančius sugrėsminimą. Pirmiausia, pabrėžiama, kad sugrėsminimas nėra statiškas procesas, tai tarpusavyje sąveikaujančių elementų dinamika – procesas. Šiai dinamikai vykti būtinas elementas – įvardinta grėsmė, o šis įvardijimas vykdomas atliekant „kalbos aktą“.¹⁷ Sėkmingą sugrėsminimo procesą gali užtikrinti tinkamai pasirinkti veikėjai, kurie sugebėtų taip ištransliuoti žinią, kad apsibrėžta grėsmė atrodytų grėsminga ne tik jiems, bet ir plačiajai auditorijai, kurios palaikymas dažniausiai būtinas priimant svarbius politinius sprendimus formuojant skirtingų politikų gaires. Pagal autorių įžvalgas sugrėsminimas galėtų atrodyti kaip politinių lyderių, biurokratų, lobistų apsibrėžta grėsmė pagal interesų grupei aktualią sritį, kuri, pasitelkiant komunikaciją, perduodama auditorijai.

O. Waeveris,¹⁸ patvirtindamas B. Buzano ir autorių aukščiau pateiktą sugrėsminimo išaiškinimą, atkreipia dėmesį, kad sugrėsminimas gali būti kuriamas pagal tokį modelį – apibrėžta grėsmė (grėsmei suteikta aiški forma), nustatyti aiškūs veikėjai, per kalbą įgyvendinamas procesas. Autorius taip pat pastebi, kad saugumo kokybė priklauso ne nuo grėsmės, o nuo jos valdymo. Vadinasi, grėsmės forma nėra esminė sugrėsminimo sąlyga – sugrėsminimo sėkmę lemia ir suformuotos grėsmės valdymo procesas. Komplikuotas grėsmės valdymas tik sustiprina sugrėsminimo sąlygą. O. Waeveris taip pat pabrėžia, kad sugrėsminimo teorija praktikoje turėtų būti taikoma ne kaip mokslinių metodų rinkinys politikos moksluose, tačiau vertinant per konkrečių grėsmių mokslinę analizę, t. y., jei sugrėsminama konkreti sritis (pvz., energetika), turėtų būti vertinamos ir techninės tos srities detalės, turėjusios lemiamą reikšmę grėsmei pagrįsti (pvz., jungčių priklausomybė, diversifikacijos procesai ir pan.).

Stefanas Guzinis taip pat antrina aukščiau minėtiems autoriams, kad sugrėsminimas yra procesas, tik jį apibūdina per saugumo prizmę, t. y. saugumas turėtų būti suprantamas ne per jį sudarančius elementus kaip sudedamąsias medžiagas, bet per šių elementų veikimą – ne pavieniai elementai, bet jų sąveikos procesai pasitelkiant kalbą sukuria sugrėsminimą. Pasak S. Guzinio, svarbu ne paties saugumo reikšmė ar saugumo problemų atsiradimas, tačiau svarbiau, kaip saugumas gali paveikti žmogiškąją prigimtį ir nusistovėjusią politinę tvarką, todėl sugrėsminimą analizavo kaip nuoseklų priežastinį mechanizmą. Saugumas suvokiamas kaip dinaminė socialinės tikrovės dalis,¹⁹ tačiau, kad dinamika

---

¹⁷ Ten pat, 26–28 p.

¹⁸ Ole Wæver, „Politics, security, theory“. *Security Dialogue*, 42:465, 2011, 469–470 p.

¹⁹ Stefano Guzzini, „Securitization as a causal mechanism“. *Security Dialogue*, 42:329, 2011, 335 p.

būtų aktyvi, jau minėtasis mechanizmas turėtų būti dirginamas, ir čia autorius išskiria porą dirgiklių veikimo būdų.²⁰ Pirmasis – dirgikliai tiesiogiai veikia priežastinį mechanizmą, t. y. dirgikliai yra aiškūs, tačiau šio dirginimo pasekmės lieka miglotos ir neapibrėžtos. Antrasis – nuspėjamos dirginimo pasekmės, tačiau pats dirginimas neapibrėžtas. Visgi S. Guzinis atkreipia dėmesį, kad sugrėsminimo konceptualizavimas kaip priežastinio mechanizmo neatmeta sugrėsminimo ontologinės prigimties, tai tik galėtų tapti kaip viena iš priemonių, galinti padėti geriau suvokti sugrėsminimą kaip procesą.

Thierry Balzacqas sugrėsminimo teorijos kontekste aiškiai išskyrė sugrėsminimo kilmės priežastis – politinio elito ir tikslinės auditorijos debatai, mokslininkų ir tyrinėtojų analizės,– ir visa tai lemia, kieno rankose pagrindiniai svertai, kad sugrėsminimas būtų įtrauktas į saugumo darbotvarkes. Pabrėžiama, kad saugumo klausimas formuojamas per kalbą (ir įvairias jos formas – sakytinę, rašytinę ir kt.), kuri įrėmina saugumą stiprinantį ar silpninantį veiksma, ir išlieka svarbiausiu sugrėsminimo elementu. Pasak T. Balzacqo, sugrėsminimas – tai procesas, pristatantis kažką kaip grėsmę, ir tas procesas vykdomas pasitelkiant komunikaciją tarp skirtingų veikėjų (politikų, visuomenės, mokslininkų). Sugrėsminimo teorija padeda suvokti, kas yra tie pagrindiniai veikėjai, vykduontys ir dalyvaujantys sugrėsminimo procese, bei kokiomis priemonėmis ir būdais šie veikėjai tai vykdo. Kad sugrėsminimo procesas būtų sėkmingas, būtina ne tik tiesioginė grėsmių transliacija vienu veikėju kitiems (tarkim, politikų komentarai visuomenei identifikuojant grėsmes), tačiau ir atgalinis ryšys – kiek komunikacijoje dalyvaujantys recipientai pasiruošę/apsisprendę priimti informacijos donorų formuojamą ir skleidžiamą žinią.²¹ Kaip pastebi T. Balzacqas, sugrėsminimas gali tapti įrankiu politinei galiai pasiekti, kuri būtų lemiantis veiksnys formuojant skirtingas politikos gaires, sprendžiant, kurie elementai turėtų būti priimami kaip grėsmės.

1.2. Branduolinės energetikos sugrėsminimas

2010 m. Branduolinės energijos agentūra pristatė tyrimą „Visuomenės požiūris į branduolinę energetiką“,²² kuris buvo atliktas 18 valstybių (iš jų – 4 ES šalyse). Gal kiek ironiška, kad tyrimas pristatytas praėjus ketvirčiui amžiaus po Černobylio branduolinės avarijos ir beveik Fukušimos branduolinės avarijos išvakarėse. Tikėtasi, kad šis tyrimas sustiprins branduolinės energetikos vaidmenį energetikos sektoriuje ir padės daugiau žmonių pakeisti neigiamą požiūrį po Černobylio avarijos į branduolinę energetiką. Pagrindinės nurodytos priežastys, dėl kurių buvo sumažėjęs visuomenės

---

²⁰ Ten pat, 336–337 p.

²¹ Thierry Balzacq, „Securitization Theory: Past, Present, and Future“. *Polity*, 2(51), 2019.

²² Nuclear Energy Agency, *Public Attitudes to Nuclear Power*. 2010, NEA No. 6859. <https://www.oecd-nea.org/jcms/pl_14534/public-attitudes-to-nuclear-power> [Žiūrėta 2020.05.26]

palaikymas branduolinei energetikai – visuomenė dar jautriai prisimena Rugsėjo 11-osios teroristinius išpuolius Jungtinėse Amerikos Valstijose (JAV) ir branduolinius incidentus sieja su teroristiniais įvykiais; gyventojai atsargiai vertina radioaktyviųjų atliekų tvarkymą (įsitikinę, kad neužtikrinama pakankama šios srities priežiūra ir kontrolė, kas gali išprovokuoti neigiamas pasekmes gyventojų gerovei); yra manančiųjų, kad dėl nepakankamo veiklos su branduolinėmis medžiagomis reglamentavimo galimas netinkamas/neteisėtas branduolinių medžiagų naudojimas. Iš pažiūros atrodytų, kad pateiktos priežastys, kodėl sumažėjusi visuomenės parama branduolinei energetikai, tiesiogiai neturi jokio ryšio su pačia branduoline energetika, tačiau publikacijoje dažnai atkreipiamas dėmesys į tai, kad visuomenės pasipriešinimas branduolinei energetikai dažniau remiasi teisingos informacijos ir teisingo informavimo stoka nei realia visuomenės baime dėl galimų branduolinių avarijų ir incidentų. Kaip pavyzdys pateikiamas branduolinės energetikos ir klimato kaitos aspektas – visuomenės nuomonė apie branduolinės energetikos naudą prisidedant prie CO₂ emisijų mažinimo ženkliai pasikeičia, kai jiems išaiškinama, kiek CO₂ išskiriama naudojant iškastinį kurą energijai gauti lyginant su energijos gamyba branduoliniuose reaktoriuose. Kaip jau minėta, tyrimą pristatančioje publikacijoje dažnai atkreipiamas dėmesys į tinkamą visuomenės informavimą apie branduolinę energetiką. Pabrėžiama, kad branduolinės energetikos vaidmuo šalies energetiniame sektoriuje gali būti ženkliai sustiprintas, jei bus pasitelktas atviras, sąžiningas ir subalansuotas komunikavimas branduolinės energetikos klausimais tarp politinių sprendimų priėmėjų ir visuomenės narių (skirtingų komunikuojančių grupių žinutės visuomenei turi sutapti, nes informacijos nesutapimai ta pačia tema gali sukelti papildomo įtarumo ir sustiprinti visuomenės nepasitikėjimą). Atkreipiamas dėmesys į žiniasklaidos vaidmenį visame komunikacijos procese ir pabrėžiama, kad visuomenė dažnai labiau linkusi pasikliauti medijos skleidžiama informacija (ne visada gilindamiesi, kiek ta informacija yra patikima ir tiksli) nei politikos atstovų pareiškimais (ypač, jei jie pristatomi pasitelkiant mokslinius terminus ar sudėtingas sąvokas). Taip sukuriamą palanki aplinka sugrėsminimui bręsti – žiniasklaida formuoja gyventojų nuomonę, o politikai nesistengia visuomenei suprantama kalba pateikti aiškios ir tikslios informacijos. Visgi, kai tyrimo metu respondentų buvo paprašyta įvardinti, kurie energijos šaltiniai išliks pagrindiniais per artimiausią trisdešimtmetį, respondentai nurodė atsinaujinančiuosius energijos šaltinius (saulės ir vėjo energiją) ir branduolinę energetiką. Apklausos dalyviai, kurie tyrimo metu pasisakė remiantys branduolinę energetiką, taip pat pritarė, kad branduolinė energetika, vystoma jų šalyse, padeda sumažinti šalies energetinę priklausomybę nuo energijos importo. Taip pat branduolinę energetiką palankiai vertinę respondentai pritarė, kad branduolinės energetikos vystymas jų šalyse ženkliai prisideda prie visuotinio atšilimo valdymo. Nepalankiai branduolinę energetiką vertinę apklausos dalyviai galimas branduolines grėsmes labiau siejo su teroristiniais išpuoliais, kuomet

tokioms atakoms surengti būtų panaudojamos radioaktyviosios medžiagos, ar tariamus atvejus, kai teroristinių išpuolių taikiniais gali tapti branduolinės elektrinės.

Aukščiau minėtame tyrime „Visuomenės požiūris į branduolinę energetiką“ ne kartą užsimenama, kad nepasitikėjimą branduoline energetika (ypač jos plėtra) lemia tai, kad respondentai tai sieja su kitomis grėsmėmis – pavyzdžiui, teroristiniais aktais, kurių metu būtų panaudotos branduolinės medžiagos. Tai atskleidžia branduolinės energetikos aktualumą hibridinių grėsmių kontekste, kuris detaliam nagrinėjamas Europos kovos su hibridinėmis grėsmėmis kompetencijos centro paskelbtoje tyrimų ataskaitoje „Branduolinė energetika ir dabartinė saugumo aplinka hibridinių grėsmių eroje“ (ataskaitos rengime dalyvavo NATO strateginės komunikacijos kompetencijos centras, NATO kibernetinės gynybos kompetencijos centras, NATO Energetinio saugumo kompetencijos centras). Šioje tyrimų ataskaitoje pristatomos trijų branduolinės energetikos atvejų analizės skirtingose šalyse – Baltarusijos atominės elektrinės (AE) projektas, Paks branduolinės elektrinės Vengrijoje projektas, Hanhikivi branduolinės elektrinės Suomijoje projektas,– bei jų ryšys su Rusijos valstybine branduolinės energetikos kompanija „Rosatom“.²³ Verta pastebėti, kad akcentuojamas geografinio konteksto aktualumas vertinant branduolinės energetikos vaidmenį hibridinių grėsmių paveiksle bei atkreipiamas dėmesys, kad branduolinės energetikos sugrėsminimas neturėtų apsiriboti tik energijos tiekimo saugumo užtikrinimu. Visgi branduolinės energetikos sugrėsminimo kontekste turėtų būti vertinamas ir ekonominių svertų formavimas (pvz., paskolų teikimo energetiniams projektams sąlygos bei šių sąlygų lankstumas, tiesioginės užsienio kapitalo investicijos į vykdomus energetinius projektus bei šių investicijų skaidrumas), kibernetinės grėsmės, kryptingos informacijos formavimas ir skleidimas. Akivaizdu, kad branduolinės energetikos projektai tampa strateginės reikšmės valstybės objektais, todėl finansinė priklausomybė nuo užsienio investuotojų tokius projektus kuriant, tvirtinant ir įgyvendinat sukuria galimybes užsienio investuotojams tiesiogiai prisidėti prie valstybės energetikos politikos kūrimo, aktualių politinių sprendimų priėmimo, teisėkūros procesų. Kaip jau minėta, ataskaitoje kaip vienas iš branduolinės energetikos sugrėsminimo veiksnių minimas kryptingos informacijos formavimas. Atkreipiamas dėmesys, kad, nors visuomenė jautriai reaguoja į nelaimės, bet branduolinių avarijų kontekste visuotinis dėmesys pritraukiamas dar ir todėl, kad tokių avarijų (kaip Černobylio ir Fukušimos branduolinės avarijos) pasekmės neapsiriboja vienos valstybės teritorijos ribomis. Kuo didesnė visuomenės dalis patiria branduolinių avarijų pasekmes, tuo aktualesnė tampa apie tai skelbiama informacija. Ataskaitos autoriai pastebi, kad tokiais atvejais žiniasklaida perima pagrindinį vaidmenį, perduodama informaciją visuomenei iš įvykio vietos, transliuodama politinius

---

²³ The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats, *Nuclear energy and the current security environment in the era of hybrid threats*, Research Report, Research and Analysis, Finland, 2019, 20–24 p.

sprendimų priėmėjų pasisakymus, formuodama visuomenės nuomonę apie nelaimę, gal netgi siekdama išprovokuoti debatus, kad nelaimės tema kuo ilgiau išlaikytų aktualumą. Taip pat svarstoma, kad branduolinės energetikos sugrėsminimas pasitelkiant žiniasklaidą gali būti inicijuojamas sąmoningai kitų energetikos rūšių atstovų, jaučiančių regioninę konkurenciją dėl veiklos užtikrinimo ir plėtros.

Ryškus žiniasklaidos kaip „sugrėsminimo“ vaidmuo išryškėjo po Fukušimos branduolinės avarijos. Žinoma, jautriausiai tai paveikė japonus, tiesiogiai ar netiesiogiai nukentėjusius nuo katastrofos. Kaip pastebi Atsuko Kitada, Fukušimos branduolinė avarija paskatino visuomenės nepasitikėjimą branduoline energetika, kai vos per kelis mėnesius po nelaimės japonų neigiamas požiūris į branduolinės energijos gamybą išaugo nuo 20–30 proc. iki 70 proc.²⁴ Pasak A. Kitados, akivaizdu, kad branduolinė avarija Fukušimoje įbaugino visuomenę ar privertė visuomenės narius labiau susimąstyti apie savo saugumą, nes, kaip parodė autoriaus atliktas įvairių apklausų tyrimų palyginimas, jei iki Fukušimos nelaimės apie naujų branduolinių reaktorių statybą apklausų dalyviai pasisakydavo teigiamai ar būdavo neapsisprendę, tai po Fukušimos nelaimės respondentų, nepritariančių naujų branduolinių reaktorių statybai ir eksploatavimui, skaičius išaugo beveik 30 proc. Taip pat straipsnio autorius pastebi, kad vienas iš visuomenės apklausų metu nagrinėtų klausimų buvo visuomenės pasitikėjimas Vyriausybe ir branduolinių elektrinių valdytojais, t. y., buvo klausama, ar gyventojai pasitiki atsakingųjų valstybės institucijų teikiama informacija apie branduolinių elektrinių saugumą. Verta pastebėti, kad šis klausimas visuomenės apklausose atsidūrė po 1995 m. įvykusios avarijos Monju reaktoriuje, kai, nors dėl nelaimės nenukentėjo reaktoriaus personalas, nebuvo padaryta žala aplinkai, tačiau sukėlė komunikacinę krizę ir paskatino visuomenės nepasitikėjimą atsakingųjų valstybės institucijų teikiama informacija (manoma, kad vienas avariją tyrusio komiteto narių paveiktas komunikacinės ir lojalumo krizės nusižudė)²⁵. Atsakydami į klausimą apie pasitikėjimą valdžios institucijomis, apklausų respondentai kaip pagrindines nepasitikėjimo priežastis nurodydavo tai, kad ir anksčiau Vyriausybė ir branduolinių elektrinių valdytojai įsiveldavo į skandalingas situacijas, bei tai, kad Vyriausybė ir branduolinės energetikos kompanijos neteikia realybę atspindinčios informacijos ir ne tik branduolinės energetikos srityje, bet ir kitose srityse. Ilgiau nei dešimtmetį vykdant šias visuomenės apklausas, dažniausiai apie 40 proc. respondentų atsakydavo, kad ne visiškai pasitiki Vyriausybės ir branduolinių elektrinių valdytojų teikiama informacija apie branduolinių elektrinių saugumą (pvz., kad informacija apie įvykusius incidentus, jų sunkumą, priežastis visuomenės

---

²⁴ Atsuko Kitada, „Public opinion changes after the Fukushima Daiichi Nuclear Power Plant accident to nuclear power generation as seen in continuous polls over the past 30 years“. *Journal of Nuclear Science and Technology*, 53:11, 1686-1700, 2016, 1688 p.

²⁵ Japanese Suicide Linked to Nuclear Plant Leak. January 14, 1996, The New York Times, [<https://www.nytimes.com/1996/01/14/world/japanese-suicide-linked-to-nuclear-plant-leak.html>], [Žiūrėta 2021.03.01].

nepasiekia ar pasiekia ne laiku, galbūt neatitinka realios situacijos), o po Fukušimos branduolinės avarijos ženkliai padidėjo respondentų skaičius, kurie išreiškė visišką nepasitikėjimą institucijų atskaitomybe visuomenei apie branduolinių elektrinių saugumą (nuo 20–25 proc. iki 40–45 proc.). A. Kitada pastebi, kad iki Fukušimos branduolinės avarijos bendroji pasaulio tendencija buvo palaikyti branduolinės energetikos augimą ir plėtrą, tačiau po įvykusios avarijos tendencija tapo priešinga ir pasaulis labiau pasisakė už branduolinės energetikos atsisakymą. Autoriaus teigimu, tokie pasaulinės tendencijos pasikeitimai (ypač ryškūs Vokietijos ir Italijos sprendimai atsisakyti branduolinės energetikos) galėjo turėti tiesioginės įtakos ir Japonijos visuomenei, vis stipriau pasisakančiai už branduolinės energetikos atsisakymą ir jos pakeitimą atsinaujinančiais energijos šaltiniais. Straipsnio autorius taip pat pastebi, kad neigiamas japonų požiūris į branduolinę energetiką bei jos vystymą ir plėtrą stiprėjo tuo metu, kai visuomenėje vis daugiau buvo diskutuojama atsinaujinančių energijos šaltinių temomis. Visgi japonų tikėjimas, kad branduolinė energetika gali būti pakeista atsinaujinančiais energijos šaltiniais pagal apklausas irgi pasirodė vangus – dauguma pasisakė už tai, kad šalies energetikos politika atsisakys branduolinio kurso ne greičiau nei po 20 metų. A. Kitada pastebi, kad visgi dešimtmečiais vykdytos Japonijos visuomenės apklausos apie branduolinės energetikos vertinimą prisidėjo ir prie Vyriausybės sprendimo Japonijoje iki 2030 m. atsisakyti branduolinės energetikos ir pereiti prie atsinaujinančių energijos šaltinių. Tai patvirtina ir Japonijos Vyriausybės parengtas Strateginis energijos planas,²⁶ kuriame akcentuojamas atsinaujinančiųjų energijos šaltinių energetikos politikos stiprinimas ir nuoseklus branduolinės energetikos atsisakymas.

Branduolinės energetikos politikos formavimą ir visuomenės nuomonės įtaką aktualių sprendimų priėmimui svarstant branduolinės energetikos plėtrą ar siekiant ją riboti, nagrinėja ir Masatsugu‘as Hayashis straipsnyje „Fukušimos branduolinė avarija ir jos poveikis pasauliniam energetikos saugumui“. Straipsnio autorius atkreipia dėmesį, kad branduolinė energetika labiausiai iš visų energetikos rūšių yra priklausoma nuo visuomenės nuomonės,²⁷ kurios pasikeitimas gali paveikti pasaulinį energetinį saugumą. Pavyzdžiui, po Fukušimos branduolinės avarijos Vokietija ir Italija priėmė kategoriškus sprendimus per trumpą laiką atsisakyti branduolinės energetikos ir pereiti prie energijos gamybos pasitelkiant atsinaujinančiuosius energetikos šaltinius. M. Hayashis, remdamasis Tarptautinės energetikos agentūros skelbiamu energetinio saugumo apibrėžimu, vertina, kaip 2011 m. Fukušimos branduolinė avarija paveikė pasaulinį energetinį saugumą per tris veiksnius: prieinamumą (užtikrintas energijos tiekimas poreikiams patenkinti), įperkamumą („įkandama“ kaina), priimtinumą

---

²⁶ The Government of Japan, *Strategic Energy Plan*, July 2018, 9–10 p.

²⁷ Masatsugu Hayashi, Larry Hughes, „The Fukushima nuclear accident and its effect on global energy security“. *Energy Policy*, 59 (2013), 20 December 2012, 103 p.

(kiek tai yra draugiška aplinkai, ypač vertinant per CO₂ emisijų prizmę). Straipsnio autorius, pasitelkdamas WIN–Gallup International statistinius duomenis (2011 m.), atskleidė, kaip kai kurių šalių gyventojai, reaguodami į Fukušimoje įvykusią branduolinę avariją, pakeitė teigiamą nuomonę apie branduolinę energetiką ir perėjo ir neigiamai branduolinę energetiką vertinančiųjų pusę. Pavyzdžiui, Vokietijoje vertinančiųjų branduolinę energetiką teigiamai nuo 34 proc. sumažėjo iki 26 proc., Prancūzijoje (aktyviai branduolinę energetiką plėtojančioje šalyje) pozityvi visuomenės nuomonė apie branduolinę energetiką krito nuo 66 proc. iki 58 proc., o globaliai palaikančiųjų branduolinę energetiką po Fukušimos branduolinės avarijos sumažėjo nuo 57 proc. iki 49 proc. Visgi, atrodo, ne visur gyventojai taip drastiškai keitė nuomonę dėl branduolinės energetikos saugumo ir, tarkim, Suomijoje (jau senokai vystančioje branduolinę energetiką) visuomenė visgi palaiko branduolinės energetikos projektų plėtrą.

Energetinio saugumo ir galimų grėsmių temą nagrinėja autorių kolektyvas straipsnyje „Suomijos priklausomybė nuo Rusijos energetikos – abipusiai naudingi prekybos santykiai ar energetinio saugumo grėsmė?“. Suomija ilgiau nei keturis dešimtmečius yra branduolinės energetikos šalis, kurioje veikiantys keturi branduoliniai reaktoriai pagamina apie 30 proc.²⁸ elektros energijos šalies poreikiams padengti. Minėtame straipsnyje pastebima, kad dauguma suomių teigiamai vertina ir palaiko tiek branduolinės energetikos, tiek atsinaujinančių energijos šaltinių plėtrą. Visgi straipsnio autoriai nuosekliai ir detalai atskleidžia, kad Suomijos remiamus ir palaikomus branduolinės energetikos ir vėjo jėgainių plėtros projektus daugiausia vykdo kompanijos, kurios vienaip ar kitaip yra susijusios su Rusijos energetikos kompanijomis. Pavyzdžiui, Suomijos energetikos bendrovė „Fortum“ su „Rusnano“ įsteigė Vėjo plėtros investicinį fondą, o minėtoji „Rusnano“ yra dukterinė „Rosatom“ įmonė.²⁹ Straipsnyje autoriai pateikia ir daugiau pavyzdžių, kuriais iliustruoja, kaip rusiškos energetikos kompanijos netiesiogiai dalyvauja sprendžiant ir vykdant itin jautrius branduolinės energetikos ir atsinaujinančių energijos šaltinių projektus Suomijoje. Verta pastebėti, kad straipsnyje minimas Hanhikivi reaktoriaus projektas taip pat dalinai finansuojamas „Rosatom“ lėšomis (apie 30 proc. projekto vertės). Nagrinėdami Suomijos netiesioginę ir dalinę priklausomybę nuo Rusijos energetikos kompanijų vystant ir plėtojant branduolinės energetikos projektus, autoriai pastebi, kad po 2014 m. įvykdytos Krymo aneksijos ES, JAV, kai kurios kitos šalys įvedė tarptautines sankcijas Rusijai, tačiau susidaro įspūdis, kad branduolinę energetiką sankcijos aplenkė ir šioje srityje Rusija gali

---

²⁸ World Nuclear Association, Nuclear Power in Finland. Updated January 2021, <<https://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-a-f/finland.aspx>>, [Žiūrėta 2021.02.25].

²⁹ Jaakko J. Jääskeläinen, Sakari Höysniemi, Sanna Syri, Veli-Pekka Tynkkynen, „Finland’s Dependence on Russian Energy – Mutually Beneficial Trade Relations or an Energy Security Threat? “. *Sustainability*, 10, 3445, September 2018, 12–13 p.

tiesiogiai ar netiesioginiai (pvz., per dukterines įmones) sėkmingai vykdyti jai palankius projektus. Visgi 2016 m. Suomijos Vyriausybės paskelbtoje Suomijos užsienio ir saugumo politikos ataskaitoje aiškiai deklaruojama, kad Suomijos ir Rusijos bendradarbiavimas energetikos srityje yra platus ir turėtų būti siejamas su ES energetikos sąjungos plėtra.³⁰ Atsižvelgiant į minėtos ataskaitos pareiškimus, tampa aišku, kad pati Suomija nemato grėsmės bendradarbiauti su Rusija energetikos (šiuo atveju – branduolinės energetikos plėtros ar atsinaujinančių šaltinių vystymo) srityje.

Suomijos pavyzdys išskirtinis tuo, kad visuomenės įtraukimas į sprendimų priėmimą dėl branduolinės energetikos strateginių krypčių skatina teigiamą visuomenės požiūrį į branduolinę energetiką, skatina branduolinės energetikos projektus suvokti kaip galinčius užtikrinti šalies energetinį nepriklausomumą. Visuomenės nuomonės svarbą priimant sprendimus dėl branduolinės energetikos politinių gairių taip pat pastebi ir autorių kolektyvas, nagrinėdamas Suomijos branduolinės energetikos vystymo procesus. Straipsnyje pabrėžiama – branduolinės energetikos projektai, apie kuriuos nėra atvirai diskutuojama su plačiąja visuomene, neturi ateities.³¹ Praeityje įvykę branduoliniai incidentai ir avarijos kursto visuomenės baimės ir nepasitikėjimo branduoline energetika jausmą. Nepasitikėjimas branduoline energetika buvo stebimas Helsinkyje, kur miesto taryboje antra pagal dydį partija buvo Suomijos žaliųjų partija, formavusi antibranduolines idėjas ir skatinusi visuomenę nepasitikėti branduoline energetika. Prie šios partijos antibranduolinių projektų svariai prisidėjo ir Kairiųjų aljansas, taip pat skatinęs atsisakyti branduolinės energetikos. Kaip pastebi autoriai, kadangi šių dviejų partijų nariai sudarė apie pusę Helsinkio tarybos, tai likusiems tarybos nariams buvo sudėtinga įtikinti Helsinkio energijos poreikiams aprūpinti naudoti branduolinių elektrinių gaminamą energiją. Tad čia straipsnio autoriai siūlė pasitelkti visuomenės apklausas, kad visuomenei apklausų metu būtų aiškiai ir paprastai paaiškinta, kaip būtų galima Helsinkio šildymo sistemai naudoti branduoliniuose reaktoriuose pagamintą energiją, tuo pačiu sudarant sąlygas visuomenei dalyvauti priimant sprendimus formuojant energetikos politiką.

Visuomenės vaidmuo ir jos požiūrio svarba į branduolinę energetiką taip pat aptaria ir Adamas Corneris su autorių kolektyvu straipsnyje „Branduolinė energija, klimato kaita ir energetinis saugumas: britų visuomenės požiūrio tyrimas“. Palyginus su tuo, kad branduolinė energetika savaimė dar yra viena naujesnių energetikos sričių, tai britai turi gan galias branduolinės energetikos tradicijas – pirmieji branduoliniai reaktoriai šalyje pradėjo veikti beveik prieš pusamžį, o iki šiol šalyje veikia 15

---

³⁰ *Government Report on Finnish Foreign and Security Policy*, Prime Minister's Office Publications, 9/2016, 22 p.

³¹ Martin Leurent, Giorgio Locatelli, Jenny Palm, Miika Rämä, „Driving forces and obstacles to nuclear cogeneration in Europe: Lessons learnt from Finland“. *Energy Policy*, 107, 2017, 16 p.

branduolinių reaktorių.³² A. Corneris pastebi, kad aktualėjant klimato kaitos ir energetinio saugumo temoms, britams tikslingai pradėtas formuoti branduolinės energetikos, kaip prisidedančios prie CO₂ emisijų mažinimo politikos įgyvendinimo, vaidmuo.³³ Toks sprendimas pasirinktas neatsitiktinai. Pagal straipsnyje pateikiamos nacionalinės Didžiosios Britanijos apklausos rezultatus, respondentai, kurie nurodė, kad vadovaujasi aukštesnėmis aplinkosauginėmis vertybėmis, išreiškė nepalaikymą branduolinei energetikai. Siekiant pelnyti kritiškai branduolinę energetiką vertinančiųjų palankumą, branduolinės energetikos politikos formuotojai ėmėsi komunikacinės gudrybės ir branduolinę energetiką pradėjo tapatinti su energetiniu saugumu bei klimato kaitos politikos įgyvendinimu.

Davidas Toke'as straipsnyje „Klimato kaita ir branduolinis sugręsinimas Jungtinės Karalystės energijos politikoje“ atkreipia dėmesį, kad Jungtinės Karalystės energetikos politika kaip šalies saugumo aspektas labiau pradėta vertinti XXI a. pradžioje. Energetikos politikos klausimas saugumo darbotvarkėje atsirado dėl keleto priežasčių³⁴ – sumažėjusios energijos gamybos šalies viduje, todėl išaugusio per didelio gamtinių dujų importo iš kitų šalių, svyruojančių ir nepastovių energijos kainų. Autorius pastebi, kad siekiant užtikrinti Jungtinės Karalystės energetikos politikos saugumą, t. y. kuo mažesnę energetinį priklausomumą nuo energetikos importo vertinant tai kaip galimą augančią grėsmę šalies saugumui, atkreiptas dėmesys į branduolinės energetikos plėtros skatinimą Jungtinėje Karalystėje. Kaip jau minėta aukščiau, Jungtinė Karalystė branduolinę energetiką vysto jau beveik pusę amžiaus, nors nuo 2020 m. numatytas daugumos dar vis veikiančių branduolinių reaktorių veiklos stabdymo procesas. D. Toke'o straipsnyje nagrinėtas Jungtinės Karalystės sprendimas stiprinti šalies energetinį saugumą skatinant branduolinės energetikos plėtrą šalyje atsispindi realiuose projektuose – šiuo metu šalyje statomi 2 nauji branduoliniai reaktoriai³⁵ (Hinkley Point C, Sizewell C) bei suplanuota ir pateikti siūlymai dėl dar 4 naujų branduolinių reaktorių statybos. Pasak autoriaus, branduolinės energetikos plėtros skatinimas apsaugotų šalį nuo augančios priklausomybės nuo gamtinių dujų importuotojų (Viduriniųjų Rytų ar Rusijos), kurie ateityje tuo galėtų pasinaudoti kaip galimo politinio šantažo įrankiu (pavyzdžiui, Rusija reikalautų Jungtinės Karalystės palaikymo dėl tarptautinių sankcijų panaikinimo mainais už nenutrūkstamą gamtinių dujų tiekimą). Straipsnyje taip pat palyginama, kaip šalys, esančios panašiose sąlygose, priima skirtingus politinius sprendimus. D. Toke'as atkreipia

---

³² World Nuclear Association, Nuclear Power in the United Kingdom. Updated February 2021, <<https://world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-t-z/united-kingdom.aspx>>, [Žiūrėta 2021.05.07].

³³ Adam Corner, Dan Venables, Alexa Spence, Wouter Poortinga, Christina Demski, Nick Pidgeon, „Nuclear power, climate change and energy security: Exploring British public attitudes“. *Energy Policy*, Volume 39, Issue 9, September 2011, 4831 p.

³⁴ David Toke, „Climate change and the nuclear securitisation of UK energy policy“. *Environmental Politics*, 22:4, July 2013, 555 p.

³⁵ EDF energy, Our nuclear new build projects, <<https://www.edfenergy.com/energy/nuclear-new-build-projects>>, [Žiūrėta 2021.02.14].

dėmesį, kad ir Jungtinė Karalystė, ir Vokietija yra vienodai priklausomos nuo gamtinių dujų importo, tačiau priešingai nei Jungtinė Karalystė, kuri priklausomybę nuo importuojamos energetikos mato kaip šalies saugumo problemą ir todėl skatina savos energijos gamybą branduoliniuose reaktoriuose, Vokietija grėsmę nacionaliniam saugumui mato ne priklausomybėje nuo importuojamų gamtinių dujų, tačiau branduolinės energetikos plėtroje šalies viduje ir todėl yra priėmusi sprendimą visiškai atsisakyti branduolinės energetikos. Jungtinė Karalystė energetinio saugumo siekia per energetikos rinkos diversifikavimą, kai šalis pajėgi bent dalį būtinos energijos pasigaminti branduolinėse elektrinėse ir plėsdama atsinaujinančiųjų elektros šaltinių tinklą, kas, beje, padeda pelnyti ir palankų visuomenės vertinimą, nes šios energetikos sritys tapatinamos su klimato kaitos politikos įgyvendinimu ir energetinio saugumo garantu.

Skirtingą branduolinės energetikos vertinimą priimant politinius sprendimus ir formuojant šalies energetikos politiką tarp geografiškai artimų šalių (Čekijos, Vokietijos ir Austrijos) nagrinėja ir Janas Osička bei Filipas Černochas. Straipsnyje „Juodos avies anatomija: Čekijos Respublikos pro-branduolinės energijos politikos šaknys“ autoriai atkreipia dėmesį, kad nepaisant regioninės ir Europos energijos politikos gairių, skirtų stiprinti atsinaujinančių energetikos šaltinių plėtrą taip skatinant mažinti ne tik CO₂ emisijas, bet ir palaipsniui stiprinti šalių energetinį nepriklausomumą, Čekija visgi renkasi branduolinės energetikos plėtros kelią. Verta pastebėti, kad branduolinę energiją šalis gamina nuo 1985 m., o šiuo metu šalyje veikia 6 branduoliniai reaktoriai³⁶ bei planuojama statyti bent 2–4 naujus reaktorius. J. Osička ir F. Černochas Čekijos energijos politikos formavimą stiprinant branduolinę energetiką vertina per strateginės kultūros koncepciją³⁷ ir tris kultūrinius veiksnius – energetinio savarankiškumo svarbą, išorinio priešo (priešpriešos) elementą, branduolinių atliekų vaidmenį šalies energetiniame diskurse. Išorinės priešpriešos elementas geriausiai atspindi Čekijos branduolinės energetikos sugrėsminimo procesą. Straipsnio autoriai pastebi, kad priešpriešos elementą branduolinei energetikai kuria ne tik šalies gyventojai, kurių palaikymas branduolinės energetikos vystymui ženkliai krito nuo 60–70 proc. iki 40 proc., kai užsitęsė naujos Temelino AE statyba ir išaugo statybų kainos, tačiau ir kaimyninių šalių nepasitenkinimas bei aktyvūs protestai. Vokietija ir Austrija akivaizdžiai reiškė nepritarimą dėl naujų reaktorių statybos ir jų eksploatacijos – Vokietijos Vyriausybė siūlė atidėti 2000 m. numatytą Temelino AE paleidimą, kai tuo tarpu Austrija reagavo griežčiau, pareikšdama, kad ši elektrinė apskritai neturėtų būti eksploatuojama. Netgi buvo grasinama, kad Austrija blokuos Čekijos stojimą į Europos Sąjungą, jei nebus atšauktas Temelino AE paleidimas.

---

³⁶ World Nuclear Association, Nuclear Power in Czech Republic. Updated December 2020, <<https://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-a-f/czech-republic.aspx>>, [Žiūrėta 2021.02.24].

³⁷ Jan Osička ir Filip Černoch, „Anatomy of a black sheep: The roots of the Czech Republic’s pro-nuclear energy policy“. *Energy Research & Social Science*, 27:9-13, May 2017, 4–6 p.

Austrijos ir Čekijos nesutarimų klausimą dėl Temelino AE nagrinėja ir Rickas Fawnas straipsnyje „Temelino branduolinė elektrinė ir Europos Sąjunga Austrijos–Čekijos santykiuose“. Autorius atkreipia dėmesį, kad Austrijos priešišką nusistatymą dėl Temelino AE lėmė stiprus visuomenės pasipriešinimas, kai protestuodama visuomenė dar 1978 m. referendume nulėmė, kad baigta statyti ir paruošta eksploatacijai atominė elektrinė Austrijoje taip ir nebūtų paleista.³⁸ Austrija save pateikė kaip „žaliąją“ valstybę, orientuotą į atsinaujinančiųjų energijos šaltinių plėtrą, todėl jai buvo nepriimtinos branduolinės energetikos gairės. Taip pat Austrijos nepasitenkinimas dėl Temelino AE buvo pagrįstas ir tuo, kad atominė elektrinė buvo statoma posovietinėje valstybėje pagal sovietinius standartus, kurie, greičiausiai, galėjo lemti tokio masto nelaimės kaip Černobylio avarija, dėl kurios radioaktyviųjų iškritų nukentėjo ir Austrija. Kaip pastebi straipsnio autorius, Austrijos politikai netgi sugebėjo įtikinti Europos Parlamentą (EP) priimti rezoliucijos projektą, kuriuo Čekija turėjo įsipareigoti uždaryti Temelino AE, nors jau buvo atlikti pirmieji bandymai ir elektrinė buvo paruošta komercinei veiklai. Kadangi tiek Austrijos, tiek Čekijos politikai kreipėsi į EK dėl problemos sprendimo savo naudai, EK teko imtis tarpininko vaidmens ir po intensyvių derybų abiejų šalių ministrai pirmininkai Briuselyje pasirašė Melko protokolą,³⁹ pagal kurį sutarta, kad Austrija nutrauks sienų blokadą su Čekija, jei ši užtikrins ne mažiau kaip 20 branduolinio saugumo ekspertų misijų Temelino AE saugumui įvertinti iki elektrinės komercinės veiklos pradžios, bei Čekija įsipareigojo apie incidentus ir avarijas atominėje elektrinėje nedelsiant informuoti Austriją.

---

³⁸ Rick Fawn, „The Temelín nuclear power plant and the European Union in Austrian–Czech relations“. *Communist and Post-Communist Studies*, Volume 39, Issue 1, March 2006, 105 p.

³⁹ European Parliament, *Parliamentary Questions*, 2006, <<https://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=P-2006-1775&language=NL>>, [Žiūrėta 2021.02.24].

2. Branduolinės energetikos sugrėsminimas Lietuvoje, Vokietijoje, Vengrijoje, Lenkijoje

Grėsmės, susijusios su branduoline energetika, gali būti suprantamos įvairiai, tačiau šiame magistro darbe nagrinėjamos šalyse dažniausiai išskiriamos kelios esminės – branduolinių avarių tikimybė dėl statybos reikalavimų nesilaikymo ir nesaugaus eksploatavimo (grėsmė žmonių gyvybėms, visuomenės sveikatai, turtui, aplinkai), neužtikrinta radioaktyviųjų atliekų priežiūra ir kontrolė (nepakankamas teisinis reglamentavimas dėl atsakomybės už šių atliekų saugų tvarkymą ir utilizavimą), nedraugiškų valstybių milijardinės investicijos į branduolinių elektrinių statybos projektus (daugiausia nerimo ir susirūpinimo išreiškiama dėl „Rosatom“ investicijų tiesiogiai ar per dukterines įmones, kai sukuriama finansinė priklausomybė šalies recipientės nuo donorės Rusijos „Rosatom“) ar tokių valstybių ekonominiai interesai radioaktyviųjų atliekų atliekynų projektuose (pavyzdžiui, „Rosatom“ interesai bendradarbiauti su Vokietijos energetikos verslo atstovais,⁴⁰ aktyviai įsitraukusiais ar vykdančiais minėtų radioaktyviųjų atliekų tvarkymo veiklą, kai Vokietijoje intensyviai atsisakoma branduolinės energetikos).

Verta atkreipti dėmesį į specifinį „Rosatom“ vaidmenį globaliame branduolinės energetikos kontekste, nors tai ir neturėtų stebinti, žinant, kad ši korporacija vienija daugiau nei 300 kompanijų, organizacijų, mokslo tyrimų institucijų visame pasaulyje,⁴¹ o pati korporacija įvardijama, kaip per savo veiklą tiesiogiai vykdanči Rusijos užsienio politiką⁴² pagal aiškiai suformuluotas užsienio politikos formuotojų Dūmoje užduotis. Pagal „Rosatom“ viešai skelbiamą informaciją, šiuo metu korporacija pasaulyje yra įgyvendinusi virš 30 branduolinių reaktorių statybos projektų, o iki 2030 m. planuoja, kad šis skaičius turėtų paaugti iki 50. Verta pastebėti, kad korporacijos veikla neapsiriboja tik branduolinių reaktorių statybos projektais. „Rosatom“ taip pat intensyviai vykdo veiklą išgaudama bei sodrindama uraną, kurį, kaip branduolinį kurą, tiekia šalims, kuriose energiją gamina šios korporacijos statyti branduoliniai reaktoriai. Radioaktyviųjų atliekų tvarkymas – dar viena „Rosatom“ vykdoma veikla, dar vienas energetinis/ekonominis svirtas kuo ilgiau išlikti svarbiu žaidėju užsienio valstybės, kurioje „Rosatom“ investavo į branduolinių reaktorių statybos projektą, energetikos politikos formavimo projektuose, ypač siekiant daryti įtaką priimant tos šalies energetikos politikos sprendimus. Kaip matome, vien per šią branduolinės energetikos korporaciją galima išskirti tris itin jautrias sritis, kuriose galimas ekonominis spaudimas per energetikos sritį priimant svarbius energetikos politikos sprendimus – milijardinės investicijos į branduolinių reaktorių statybą, branduolinio kuro tiekimas, radioaktyviųjų

---

⁴⁰ Performance of State Atomic Energy Corporation Rosatom, *The Public Annual Report*. 2019, 59 p.

⁴¹ Ten pat, 10 p.

⁴² Ten pat, 160 p.

atliekų tvarkymas. Kai kurios šalys neakivaizdžiai parodo, kad „Rosatom“ išskiria kaip branduolinės energetikos sugrėsminimo veiksnį. Pavyzdžiui, Suomijos (šalis jau daugiau nei 40 metų yra branduolinės energetikos vykdytoja ir planuoja šios srities plėtrą) Vyriausybė yra paskelbusi reikalavimą,⁴³ pagal kurį didesnę nei 60 proc. akcijų paketą investuojant į šalyje planuojamus statyti branduolinius reaktorius gali valdyti tik ES piliečiams priklausančios kompanijos arba Europos laisvosios prekybos asociacijos šalys narės.⁴⁴ Panašus Pietų Afrikos Respublikos (PAR) pavyzdys, kai šalies Aukščiausiasis teismas pripažino⁴⁵ kaip neteisėtą tarp PAR Vyriausybės ir „Rosatom“ sudarytą susitarimą dėl „Rosatom“ milijardinės paramos statant naujus branduolinius reaktorius. Tuo pačiu Aukščiausiasis teismas netgi išreiškė abejonę dėl Vyriausybės formuojamos energetikos politikos, kurioje akivaizdus branduolinės energetikos plėtros skatinimas. Neoficialiai buvo svarstoma, kad buvęs finansų ministras buvo atleistas iš pareigų, nes priešinosi prezidento Jacobo Zumos sąjungininkų frakcijos spaudimui palaikyti branduolinės energetikos plėtrą šalyje.

Kaip jau minėta, „Rosatom“ milijardiniai projektai užsienio šalyse, ypač ekonomiškai silpnesnėse, kur „Rosatom“ (Rusijos Dūmos „palaimintos“) investicijos sukurtų tų šalių ilgalaikę finansinę priklausomybę nuo paramos teikėjo, dažnai netiesiogiai siejami su Rusijos užsienio politikos formavimu, strateginiu Rusijos užsienio politikos formavimu. Beje, pats Rusijos prezidentas V. Putinas tiesiogiai išreiškia savo palaikymą „Rosatom“ ir apie korporaciją atsiliepia kaip apie itin patikimą ir atsakingą organizaciją. Kaip pavyzdžiui, 2016 m. V. Putinas tradicinėje metinėje spaudos konferencijoje⁴⁶ atvirai išreiškė kritiką aplinkosaugininkams, kurie, finansuojami užsienio valstybių, sąmoningai bando trukdyti įgyvendinti Rusijos strateginius projektus. V. Putinas pritaria, kad turi būti laikomasi aplinkosauginių reikalavimų, kurie lygiai taip pat galioja bet kuriai kompanijai, įgyvendinančiai strateginius projektus, ir „Rosatom“ taip pat ne išimtis. Kaip tik tada V. Putinas pabrėžia, kad dėl „Rosatom“ veiklos skaidrumo negali kilti abejonių, nes tai inovatyvi kompanija, kurios aukščiausius saugumo standartus yra įvertinusi Tarptautinė atominės energijos agentūra (TATENA) bei tarptautiniai ekspertai. Dar daugiau – „Rosatom“, sparčiai vystanti branduolinių reaktorių konstravimo projektus užsienio šalyse, technologiniai parametrai ir inžineriniai sprendimai atnaujinti atsižvelgiant į išmoktas pamokas po Fukušimos branduolinės avarijos. Ar gali būti geresnė reklama tarptautinei korporacijai, pirmaujančiai branduolinės energetikos industrijos plėtroje visame

---

⁴³ Andrew Rettman, *Finland challenges mystery nuclear investor*, Brussels, 2 July 2015, <<https://euobserver.com/beyond-brussels/129431>>, [Žiūrėta 2021.04.08].

⁴⁴ Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija ir Šveicarija.

⁴⁵ Wendell Roelf, *South African Court Declares Nuclear Plan with Russia Unlawful*. 26 April 2017, REUTERS, <<https://www.reuters.com/article/us-safrica-nuclear-court-idUSKBN17S25R>>, [Žiūrėta 2021.04.08].

⁴⁶ Vladimir Putin's annual news conference, 23 December 2016, <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/53573>>, [Žiūrėta 2021.04.08].

pasaulyje, kai pats prezidentas metinėje kalboje atviru tekstu laiduoja už „Rosatom“ – saugiausiai visame pasaulyje įgyvendinančią branduolinių reaktorių konstravimo projektus. Toks atviras V. Putino palaikymas „Rosatom“ visgi turėtų būti suprantamas kaip teisiškai teisingas veiksmas atsižvelgiant į tai, kad dar 2007 m. Rusijos prezidentas (tuo metu prezidento pareigas ėjo V. Putinas) pasirašė įstatymą,⁴⁷ kuriuo įteisintas branduolinės energetikos plėtros korporacijos „Rosatom“ steigimas, o svarbiausia – numatytas tiesioginis finansavimas iš Rusijos valstybės biudžeto „Rosatom“ vykdomiems projektams įgyvendinti. Tiesa, svarbu paminėti, kad pagal šį įstatymą „Rosatom“ įsipareigoja veikti Rusijos Federacijos vardu ir vykdyti Vyriausybės formuojamą politiką branduolinės energetikos srityje. Summa summarum – užsienio valstybė, pasirašiusi branduolinių reaktorių statybos projektą su „Rosatom“, praktiškai tiesiogiai tampa priklausoma nuo Rusijos valstybės biudžeto finansinės paramos ir, žinoma, Rusijos Dūmos energetikos politikos sprendimų.

Pagal Eurostat skelbiamus duomenis⁴⁸ 2008–2018 m. periodu Europos Sąjungos (ES) šalyse narėse pirminės energijos gamyboje itin suaktyvėjo atsinaujinančiųjų energijos išteklių naudojimas, kuris intensyviai konkuruoja su branduoline energetika (atitinkamai 34,2 proc. ir 30,8 proc.). Visgi vertinant energijos gamybą ES pagal kuro rūšį minėto dešimtmečio periodu, stebima lėtėjanti pirminės energijos gamyba, o tai reiškia, kad ES šalys narės tampa vis labiau priklausomos nuo energijos importo (2018 m. daugiau nei pusė (virš 50 proc.) ES bendrosios energijos gauta iš importuotų išteklių). Pagrindinė importuojamos žalios naftos,⁴⁹ akmens anglies ir gamtinių dujų tiekėja ES šalims stabiliai išlieka Rusija.⁵⁰ Eurostat duomenimis,⁵¹ visos ES šalys 2020 m. pirmąjį pusmetį importavo naftos produktus ir gamtines dujas, o Estija, Slovakija, Vengrija ir Suomija daugiau nei 75 proc. naftos importavo iš Rusijos. Siauras pirminės energijos tiekėjų ratas sukuria nesaugumo jausmą dėl energetinės priklausomybės vos nuo kelių, o pastaruoju metu praktiškai nuo vieno (Rusijos) pirminės energijos tiekėjo, kuriam pasitraukus iš tiekėjų grandinės ES šalys atsidurtų ant energetinio bado slenksčio. Įdomu tai, kad nors pastaruoju metu ir daugiau dėmesio skiriama atsinaujinančiųjų energijos šaltinių plėtrai (kai kuriose šalyse palaipsniui atsisakant branduolinės energetikos), kad šalys galėtų vis savarankiškiau apsirūpinti energija, tačiau pirminės energijos importo srutai iš Rusijos nemažėja.

---

⁴⁷ Vladimir Putin signed a federal law “On the Federal Nuclear Energy Corporation, Rosatom”, 3 December 2007, <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/43361>>, [Žiūrėta 2021.04.10].

⁴⁸ Eurostat, *Energijos gamyba ir importas*, <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Energy_production_and_imports/lt>, [Žiūrėta 2021.03.18].

⁴⁹ Natūralios kilmės mineralinė nafta, kurios sudėtyje yra angliavandenilių ir asocijuotų priemaišų (pvz., sieros).

⁵⁰ Eurostat, *From where do we import energy and how dependent are we?*

<<https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/energy/bloc-2c.html>>, [Žiūrėta 2021.03.18].

⁵¹ Eurostat, *EU imports of energy products – recent developments*, <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_imports_of_energy_products_-_recent_developments>, [Žiūrėta 2021.03.18].

Netgi tarptautinės sankcijos dėl Rusijos karinių veiksmų Sakartvele ir Ukrainoje,⁵² atrodo, visiškai nepaveikė Rusijos, kaip pirminės energijos tiekėjos ES šalims lyderės pozicijos ir tai, tarsi, suteikia Rusijai veiksmų laisvę spręsti, kaip ir kam tieks gamtines dujas, naftos produktus ar akmens anglį. Negalima nepaminėti dviprasmiško Nord Stream 2 projekto, kurio sutartis tarp Rusijos ir 5 Europos energetinių kompanijų pasirašyta 2017 m., trečius metus tebesitęsiant karui Donbase ir Krymo aneksijai.

Kaip skelbia Eurostat,⁵³ matomas akivaizdus pirminės energijos gamybos sumažėjimas Lietuvoje ir Vokietijoje, kai šios šalys nutraukė branduolinių reaktorių veiklą ar dar vis vykdo branduolinės energetikos atsisakymo politiką. Tuo tarpu Vengrijoje pirminės energijos gamyba išlieka stabili, o branduolinė energetika užtikrina didžiausią elektros energijos pagaminimo dalį. Lietuvos ir Vokietijos pirminės energijos gamybos sumažėjimas bei didėjantis energijos importas suprantamas, kaip šalies energetinį nepriklausomumą silpninantis veiksnys.

2.1. Branduolinės energetikos sugrėsminimas Lietuvoje

2010-uosius Lietuva pasitiko kaip branduolinės energijos atsisakiusi šalis, pasikeitė ir bendrosios šalies kuro ir energijos sąnaudos, kurios pastaruoju metu išlieka mažai kintančios (1 lentelė).

1 lentelė. Bendrosios Lietuvos kuro ir energijos sąnaudos 2018 m.⁵⁴

Eil. Nr.	Kuro tipas/energijos ištekliai	Procentinė dalis
1.	Žalia nafta ir naftos produktai	39,6
2.	Gamtinės dujos	23,1
3.	Atsinaujinantys energijos ištekliai	19,8
4.	Elektros energija	10,8
5.	Akmens anglis, durpės	6,7

Palyginimui: dar 1998 m., kai Lietuva buvo atominės energetikos valstybė, pirminės energijos gamybos pasiskirstyme tarp skirtingų kuro tipų/energijos išteklių atominė ir hidroenergija sudarė apie

⁵² Andres Mäe, *European (Energy) Security and Russian Natural Gas*. 20 February 2020, International Centre for Defence and Security, <<https://icds.ee/en/european-energy-security-and-russian-natural-gas/>>, [Žiūrėta 2021.03.18].

⁵³ Eurostat, *Energy production 2008 and 2018*, <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Energy_production_2008_and_2018.png>, [Žiūrėta 2021.03.18].

⁵⁴ Lietuvos statistikos departamentas, *Lietuvos statistikos metraštis. Energetika*. 2019 m. leidimas, <<https://osp.stat.gov.lt/lietuvas-statistikos-metraštis/lsm-2019/aplinka-ir-energetika/energetika>>, [Žiūrėta 2021.03.18].

80 proc. viso energijos kiekio.⁵⁵ Atitinkamai žalia nafta ir naftos produktai sudarė 6,25 proc., durpės – apie 0,5 proc. Pagal gamtinių energijos išteklių pasiskirstymą atominė energija⁵⁶ 1998–1999 m. užėmė antrąją vietą po žalios naftos ir gamtinių dujų kondensatų (atitinkamai 26–28 proc. ir 46–51 proc.).

Lietuva apie porą dešimtmečių buvo branduolinės energetikos valstybe, kuri pasigamindavo savo reikmėms iki 70 proc. elektros energijos.⁵⁷ EP pranešime⁵⁸ apie branduolinį saugumą Centrinėje ir Rytų Europoje pabrėžiama, kad Lietuva, ketindama tapti ES nare, turės įvykdyti sąlygas, užtikrinančias ES šalių narių branduolinį saugumą – uždaryti du galingiausius pasaulyje RBMK⁵⁹ tipo branduolinius reaktorius. EP pranešime reaktorių uždarymas grindžiamas jų nesaugumu dėl atsiradusių tarpų tarp aušinimo skysčio vamzdžių ir grafito kolonų, taip pat atkreipiamas dėmesys, kad reaktoriai pastatyti pagal vėlesnį sovietinį dizainą. Pirmasis branduolinis reaktorius uždarytas 2004 m., antrasis – 2009 m., tačiau tai nebuvo motyvas visiškai atsisakyti branduolinės energetikos ir dar 2007 m. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Branduolinės (atominės) elektrinės įstatymą,⁶⁰ kuris turėjo nustatyti naujos (Visagino) atominės elektrinės projekto įgyvendinimo nuostatas.

Pasirengimas naujos atominės elektrinės statybai vyko sėkmingai ir sklandžiai iki 2012 m., kuomet patariamajame referendume dėl naujos atominės elektrinės statybos Lietuvos Respublikoje virš 60 proc. balsavusiųjų išreiškė nepritarimą šios elektrinės statybai.⁶¹ Verta atkreipti dėmesį, kad dar 2008 m. spalį organizuotas konsultacinio (patarimo) pobūdžio referendumas dėl Ignalinos AE darbo pratęsimo,⁶² kuris dėl nepakankamo balsavusiųjų skaičiaus laikomas neįvykusių, tačiau virš 90 proc. balsavusiųjų pasisakė už Ignalinos AE darbo pratęsimą.

Tai kas įvyko per tuos keturis metus tarp dviejų referendumų, kad balsavusiųjų nuomonė kardinaliai pasikeitė? Būta svarstymų,⁶³ kad viena iš tokių pokyčių priežasčių galėjo būti ta, kad visuomenė per mažai, per retai ir pernelyg abstrakčiai buvo informuojama per žiniasklaidą

---

⁵⁵ Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, *Kuro ir energijos balansas 1999 m.* Vilnius, 2000 m., 16 p.

⁵⁶ Atominė energija buvo vertinta kaip vietinė energija, neatsižvelgiant į tai, kad branduolinis kuras buvo importuojamas.

⁵⁷ World Nuclear Association, Nuclear Power in Lithuania. Updated January 2021, <<https://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-g-n/lithuania.aspx>>, [Žiūrėta 2021.01.04].

⁵⁸ European Parliament, *Nuclear safety in the applicant countries of Central and Eastern Europe*, Briefing No 40. 22 March 1999, <https://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/40a3_en.htm#B8>, [Žiūrėta 2021.01.04].

⁵⁹ RBMK reaktoriai yra didelės galios kanaliniai reaktoriai – kiekviena branduolinio kuro rinklė talpinama į atskirą kuro kanalą (Ignalinos AE viename reaktoriuje jų buvo net 1661).

⁶⁰ Lietuvos Respublikos branduolinės (atominės) elektrinės įstatymas, priimtas 2007 m. birželio 28 d., Nr. X-1231.

⁶¹ Lietuvos Respublikos Vyriausioji rinkimų komisija, *2012 m. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimai ir referendumas dėl naujos atominės elektrinės statybos Lietuvos Respublikoje*, <https://www.vrk.lt/statiniai/puslapiai/2012_seimo_rinkimai/output_lt/referendumas/referendumas.html>.

⁶² Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2008 m. spalio 17 d. sprendimas Nr. 167 Dėl patarimo referendume dėl Ignalinos atominės elektrinės darbo pratęsimo galutinių rezultatų.

⁶³ Mažylis Liudas, Jurgelionytė Aušrinė, „The Lithuanian Referendum on Extending the Working of the Ignalina Nuclear Power Station: the Rationality of Actors within (Un-)Changing Structures“. *Baltic Journal of Law & Politics*, 5:1, 2012, 128 p.

branduolinės energetikos plėtros ir energetinės nepriklausomybės temomis. Visgi 2008 m. balandį–liepą vykdyta Lietuvos gyventojų apklausa parodė, kad per keturis mėnesius trijuose skaitomiausiuose šalies dienraščiuose publikuota virš 230 pranešimų apie atominę energiją⁶⁴ (vidutiniškai po 60 pranešimų kas mėnesį arba po 2 pranešimus kasdien). Atsižvelgiant į tokius apklausos rezultatus, peršasi išvada, kad Lietuvos visuomenė branduolinės energetikos tema buvo informuojama tikrai ne per mažai, ne per retai, išlieka klausimas, kiek konkreti ir tiksli buvo žiniasklaidos pranešimuose skelbiama informacija. Pagal Rasos Baločkaitės ir Leonardo Rinkevičiaus atliktą tyrimą, žiniasklaidos pranešimai apie branduolinę energetiką daugiausia buvo pagrįsti valdžios atstovų, verslininkų ir specialistų pasisakymais ir komentarais. Atsižvelgiant į tai, kad šiuose pranešimuose specifine branduolinės energetikos tema mokslininkai buvo cituojami itin retai (lyginant, kad kaip informacijos šaltinis mokslininkai buvo nurodyti 5 proc. pranešimų, o valdžios atstovai 60 proc. pranešimų), galima prielaida, kad visuomenei teikta politizuota informacija. Prie branduolinės energetikos temos politizavimo svariai prisideda ir įvairūs strateginiai dokumentai.

Nacionalinio saugumo strategijoje, patvirtintoje 2012 m.,⁶⁵ kai greta Lietuvos jau kilo Baltarusijos AE reaktorių aušinimo bokštai, aiškiai įvardijamas branduolinės energetikos sugrėsminimas – „branduolinės energetikos plėtojimas regione, nesilaikant tarptautinių branduolinės energetikos saugos standartų projektuojant, statant ir eksploatuojant branduolinės energetikos objektus ir neatlikus išsamaus poveikio aplinkai vertinimo“, priskiriamas išorės rizikos veiksniams, pavojams ir grėsmėms, kuriems nacionalinį saugumą užtikrinančios institucijos turi skirti ypatingą dėmesį. Įdomu tai, kad toje pačioje strategijoje kaip vienas iš vidaus saugumo prioritetų ir uždavinių išskiriamas branduolinės energetikos plėtojimas, kuris turėtų užtikrinti šalies energetinį saugumą. Verta pastebėti, kad minėtoji Nacionalinio saugumo strategija tvirtinta likus mažiau nei pusmečiui iki 2012 m. organizuoto patariamojo referendumo dėl naujos atominės elektrinės statybos Lietuvos Respublikoje, kuriame balsų dauguma nuspręsta, kad nauji branduoliniai reaktoriai Lietuvoje neiškils. Teliaka sutikti su jau minėtomis L. Mažylio ir A. Jurgelionytės įžvalgomis,⁶³ kad visuomenė, pasisakydama prieš naujos atominės elektrinės statybas, tuo pačiu pasisakė ir prieš minėtą nacionalinio saugumo prioritetą siekiant užtikrinti energetinį saugumą šalyje – plėtoti branduolinę energetiką. Kol Vyriausybė ir Seimo dauguma svarstė, kaip toliau kurti (?) ir plėtoti branduolinę energetiką, tam rengė ir tvirtino strategiją, o parlamentinė opozicija rengė referendumą, tikėdamasi, kad tai jai padės pelnyti papildomų taškų ir

---

⁶⁴ Rasa Baločkaitė, Leonardas Rinkevičius, „Branduolinės energetikos diskursai Lietuvos žiniasklaidoje ir viešojoje nuomonėje: nuostatų takoskyros ir „kalbančiųjų klasės“ formavimasis rizikos visuomenėje“. *Filosofija. Sociologija*. 2009. T. 20. Nr. 4, 260 p.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. birželio 26 d. nutarimas Nr. XI-2131 Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“ pakeitimo.

Seimo rinkimus, kaimynystėje pasirodė naujasis branduolinės energetikos objektas. Verta pastebėti, kad Baltarusijos AE projektas tapo sėkmingu branduolinės energetikos sugrėsminimo simboliu, argumentuojant tuo, kad statybos vykdytos nesaugiai, jau nekalbant apie netinkamą statybos aikštelės parinkimo vietą. Lietuvos energetinio saugumo metinėje apžvalgoje formuojamas aiškus pareiškimas, kad Astravo (Baltarusijos) AE sukelia iššūkius Lietuvos nacionaliniam ir energetiniam saugumui.⁶⁶ Įdomu tai, kad Baltarusijos gyventojai visuomenės apklausose pasisakė prieš tokios elektrinės statybas arba išreiškė prieštaravimą, kad šiose statybose dalyvautų Rusijos Federacijos projektavimo ir statybos rangovai, tačiau Minskas Baltarusijos AE statybas pateisino siekiu sumažinti Baltarusijos priklausomybę nuo žaliavų ir energijos tiekimo iš Rusijos. Sunku suvokti tokį Baltarusijos energetinės „nepriklausomybės stiprinimą“, kai Rusija mielai paskiria milijardinę paskolą elektrinės statyboms.

Taigi, Nacionalinio saugumo strategijoje 2012 m. deklaruojama, kad regione plėtojant branduolinę energetiką nesilaikant tarptautinių saugumo standartų kelia grėsmę šalies nacionaliniam saugumui, ir čia būtų galima išvelgti du aspektus. Pirma – Lietuva dar tikėjosi, kad Visagino AE projektas taps realybe, tad greta kylanti Baltarusijos AE keltų konkurencinę grėsmę dėl elektros realizacijos regioninėje rinkoje. Antra – iš principo Baltarusijos AE neatrodė priimtina, nes buvo statoma su nuolatinės grėsmės vaidmenį nacionaliniam saugumui atliekančios Rusijos parama ir netgi iniciatyva.

Baltarusijos AE projektas Lietuvai nebuvo naujiena, nes Baltarusijos valdžios iniciatyvos statyti pirmąjį šalyje branduolinį reaktorių patvirtintos dar 2006 m.⁶⁷ planu statyti atominę elektrinę Mogiliovo regione (Baltarusijos rytuose). Ko gero, netikėčiau buvo tai, kad šis projektas taps realybe, nes Baltarusijos ekonominė situacija atrodė gerokai per silpna, kad galėtų užtikrinti atominės elektrinės statybas. Po metų (2007 m.) pagalbos ranką ištiesė Rusijos Eximbank, kuris pasiūlė 2 milijardų dolerių kreditą, užtikrinantį galimybę įsigyti statyboms reikalingą įrangą iš Rusijos energetinių sistemų kompanijos „Rusijos jėgos mašinos“. Užsitikrinus tokią svarią finansinę paramą, dar tais pačiais metais Baltarusijos prezidento dekretu inicijuotos tinkamos vietos paieškos statybos aikštei. Kaip jau minėta, pirmosios vietos buvo numatytos Mogiliovo regione (Krasnopoljanske ir Kukšinoske), o trečioji vieta numatyta Grodno regione (Astrave), kuri 2008 m. ir buvo patvirtinta, kaip tinkamiausia statybos aikštelė naujai atominei elektrinei, nors jau tada dėl šio pasirinkimo buvo nepasitenkinimų protestų Lietuvoje. Prieštaravimas patvirtintai Astravo aikštei naujos atominės elektrinės statybai –

---

⁶⁶ Lietuvos energetinis saugumas, *Astravo atominės elektrinės iššūkiai Lietuvos nacionaliniam ir energetiniam saugumui*, metinė apžvalga, 2015–2016 m., Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuvos energetikos institutas, Energetinio saugumo tyrimų centras, 2017 m., 18 p.

⁶⁷ World Nuclear Association, Nuclear Power in Belarus. Updated November 2020, <<https://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-a-f/belarus.aspx>>, [Žiūrėta 2021.03.18].

suprantama reakcija dar ir todėl, kad Lietuva pati 2009 m. buvo įsipareigojusi uždaryti antrąjį branduolinį reaktorių Ignalinos AE, kuris EP buvo pripažintas nesaugiu dėl senos statybos ir nustatytų saugumo trūkumų. Kol Lietuva uždarinėjo antrąjį reaktorių, Baltarusijos Vyriausybė 2009 m. Atomstroyexport (vieną didžiausių Rusijos kompaniją, užsiimančių branduolinės energetikos inžinerinių sprendimų taikymu užsienio šalių vykdomuose branduoliniuose projektuose) patvirtino kaip pagrindinį atominės elektrinės rangovą.⁶⁸ 2011 m. Lietuvos Respublikos energetikos ministras A. Sekmokas Energetikos taryboje Briuselyje pabrėžė,⁶⁹ kad Rusija ir Baltarusija vykdo politinius projektus statant atominės elektrinės, kurios nuo ES sienų nutolusios tik keliasdešimt kilometrų, ir tai jau parodo tarptautinių branduolinės saugos reikalavimų nepaisymą. Sutapimas ar ne, tačiau kiek vėliau tais pačiais 2011 m. tarp Baltarusijos ir Rusijos pasirašyta oficiali tarpvyriausybė Baltarusijos AE statybos sutartis, taip pat sutarta, kad Rusija suteiks Baltarusijai 10 milijardų JAV dolerių paskolą, kuri turėjo padengti 90 proc. projekto išlaidų ir gražinta per 25 metų laikotarpį. 2012 m. prasidėjo pirmieji darbai patvirtintoje naujosios atominės elektrinės aikštelėje pirmajam branduoliniam reaktoriui, o prie atominės elektrinės projekto prisijungė ir Kinija, kurios kompanija NCPE laimėjo kontraktą elektros perdavimo linijoms montuoti⁷⁰ (95 proc. finansuota Kinijos Exim banko skirta paskola). 2013 m. prasidėjo ir antrojo branduolinio reaktoriaus statybos darbai, nors oficialus leidimas statyboms išduotas tik 2014 m.

Pirmajame viešai skelbtame Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinime (2014 m.)⁷¹ skiriama dėmesio ir energetiniam saugumui – atominių elektrinių statybų projektai⁷² Lietuvos kaimynystėje įvertinti kaip galintys paveikti Lietuvos energetinį saugumą. Atkreipiamas dėmesys, kad Baltarusijos AE statybas spartina atitinkamos institucijos, „kurios yra politiškai motyvuotos kuo greičiau realizuoti šį branduolinės energetikos projektą“. Kad grėsmė – politizuotas Baltarusijos AE projektas – įgautų konkretnę pavidalą, pabrėžiama, kad „ekonominio sunkmečio sąlygomis Rusija [...] nuosekliai investuos į atskirų objektų statybas Baltarusijoje“, ką nesunku suprasti, kaip tiesioginę Rusijos paramą Baltarusijos AE statyboms. Tai vienas iš pirmųjų atvejų (vėlesnių metų Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimuose Baltarusijos AE skiriama vis daugiau dėmesio), kai žvalgybos tarnyba imasi „kalbėtojo“ vaidmens siekdama sugrėsminti konkretų objektą – Baltarusijos AE. Grėsmių

⁶⁸ Atomstroyexport, *Belarusian NPP*, <<http://www.atomex.ru/project/eng/79>>, [Žiūrėta 2021.03.18].

⁶⁹ Ministry of Energy of the Republic of Lithuania, *EU to seek that neighboring nuclear power plants under development or in plans adhere to top-level safety standards*. 21 March 2011, <<https://enmin.lrv.lt/en/news/eu-to-seek-that-neighbouring-nuclear-power-plants-under-development-or-in-plans-adhere-to-top-level-safety-standards>>, [Žiūrėta 2021.03.27].

⁷⁰ Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Belarus, *Chinese NCPE to build power lines for Belarusian nuclear station*. 29 August 2012, <<http://belaruschina.by/en/news/2012/August/29August-1009.html>>, [Žiūrėta 2021.03.27].

⁷¹ Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas, *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*. Vilnius, 2015 m., 15–16 p.

⁷² Baltijos atominės elektrinės Kaliningrado srityje ir Baltarusijos atominės elektrinės projektai.

nacionaliniam saugumui vertinimas skelbiamas viešai ir prieinamas visiems norintiems, tad ir auditorija taip pat tampa aiški – Lietuvos visuomenė.

2015 m. Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinime dėmesys Baltarusijos AE statybos projektui neapsiriboja pora sakinių, tačiau situacija aprašoma plačiau tam paskiriant pastraipą⁷³ skyriuje „Ekonominis ir energetinis saugumas“. Įspūdžiui sustiprinti greta pastraipos publikuojama ir nuotrauka, kurioje matomi darbai Baltarusijos AE statybų aikštelėje. Verta pastebėti, kad energetinio saugumo skiltyje visgi vyrauja neigiamas Rusijos vaidmuo ir jos begalinis siekis visada išlaikyti energetinio valdymo kontrolę savo rankose, kad per tai galėtų daryti įtaką svarbiems šalių, kurios priklausomos nuo Rusijos energetikos politikos (importuojamos energijos), politiniams, ekonominiams, socialiniams sprendimams. Per Ukrainos–Rusijos karinį konfliktą tarsi neakivaizdžiai įvardijama, kad tie, kas skelbsis ir sieks išsivaduoti nuo Rusijos energetinės priklausomybės (pvz., domėsis kitų energijos tiekėjų sąlygomis ir galimybėmis importuoti jų energiją), galimai sulauks agresyvios Rusijos reakcijos – „išauga karinių priemonių reikšmė ir jų taikymo tikimybė“. Tai tarsi pasufleruoja mintį – kiek savanoriškai Baltarusija priėmė sprendimą statyti atominę elektrinę, ar čia nebūtų taikomas tas pats agresijos modelis, jei Baltarusija pradėtų dairytis kitų investuotojų atominės elektrinės projektui tęsti. Įdomu tai, kad kaip sugrėsmintas objektas čia atsiskleidžia ne Baltarusijos AE – kaip nesaugus branduolinis objektas, tačiau grėsmės vaidmenį „kalbėtojas“ (žvalgybos tarnybos) perleidžia Rusijai. Juk „... Baltijos regiono integraciją į Vakarų Europos energetinę sistemą (naujų elektrinių statybą, sinchronizaciją su kontinentiniais Europos elektros tinklais) gali trukdyti Rusijos prieš šiuos projektus vykdoma veikla.“ Nors tiesiogiai neminima Rusija, tačiau iš karto po to dėstomas komentaras, tarsi paliudija, kad Kaliningrado srityje ir Baltarusijos Astravo rajone įgyvendinami dviejų atominių elektrinių projektai – Rusijos energetinės kontrolės garantas. Užsimenant apie tiesioginį Rusijos finansavimą esant sudėtingai ekonominei situacijai Baltarusijos AE statyboms suteikia šiam branduoliniam projektui politinį atspalvį, o projekto svarba Rusijai vertinama per tolygiai tęsiamas elektrinės statybas, nors ekonominė situacija itin sudėtinga. Statybos darbų tęstinumą siekta užtikrinti ir pasitelkus daugiau kvalifikuotų specialistų, kad statybos darbai vyktų sklandžiai ir būtų išvengta vėlavimų.

Kaip vienas iš prioritetų statant Baltarusijos AE buvo kuo trumpesnis statybos laikas, kas, ko gero, prisidėjo prie vykdomų darbų kokybės. 2016 m. liepą nuskambėjo vienas labiausiai aptartų incidentų, kai Baltarusijos AE kelių metrų aukščio ant žemės krito reaktorius korpusas, kuris galėjo

---

⁷³ Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas ir Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos, *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*. Vilnius, 2016 m., 21–22 p.

skilti dėl patirto smūgio.⁷⁴ Po įvykio praėjus dviem savaitėms, informacija pasiekė žiniasklaidą ir Lietuvą, tačiau Baltarusijos atsakingosios institucijos delsė šią informaciją oficialiai perduoti kaimyninei Lietuvai. Tai tik vienas iš, galimai, bent kelių 2016 m. įvykusių incidentų,⁷⁵ susijusių su Baltarusijos AE statybos procesais, kurių slėpimas ir sąmoningas Baltarusijos delsimas apie tai informuoti kaimyninę Lietuvą, tik dar labiau sustiprina šio branduolinio objekto grėsmę geopolitiniame kontekste. Atsižvelgiant į tai, Baltarusijos AE išliko viena iš grėsmių 2016 m. Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinime (skyriuje „Energetinis ir ekonominis saugumas“),⁷⁶ kur taip pat atkreipiamas dėmesys į tai, kad Baltarusija su statybomis susijusius incidentus pripažindavo tik tada, kai informacija apie juos iškildavo į viešumą ir/arba spaudžiant Lietuvai. Žvalgybos tarnybos pabrėžia, kad tokie incidentai paskatino Baltarusiją ir „Rosatom“ skirti daugiau dėmesio viešajai komunikacijai apie Baltarusijos AE projektą, kai „kalbančiojo“ vaidmuo perduodamas žinomiems Rusijos propagandistams.

2016 m. paviešinti su Baltarusijos AE statybos procesu susiję incidentai paskatino 2017 m. imtis aktyvesnių veiksmų (neapsiriboti notų ir susirūpinimo raštų teikimu), jei tokie incidentai pasikartotų ateityje. Sąmoningai suformuotas ir incidentų išprovokuotas Baltarusijos AE sugrėsminimas „išjudino“ valstybes institucijas veikti. Kaip pavyzdžiui, Valstybinė atominės energetikos saugos inspekcija (VATESI) pripažino Baltarusijos AE kaip grėsmę ir 2017 m. pradėjo rengtis galimoms avarijoms Baltarusijos AE vertinti (rinkta techninė informacija apie Baltarusijos AE projektą, analizuota kitų šalių praktika) bei prognozuoti tokių avarių galimą poveikį Lietuvos gyventojams (atliktas specializuotos avarių analizės programinės įrangos poreikio vertinimas).⁷⁷ VATESI pasirengimo veiksmai visiškai suprantami atsižvelgiant į tai, kad 2017 m. skelbtame Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinime (skyriuje „Ekonominis ir energetinis saugumas“)⁷⁸ Baltarusijos AE, kaip realios grėsmės Lietuvai, vaidmuo tik dar labiau sustiprintas. Žvalgybos tarnybos pabrėžia, kad 2017 m. Baltarusijos AE statybos tempai spartėjo, nepaisant kaimyninės Lietuvos nerimo dėl statybos metu nesilaikomų tarptautinių branduolinės saugos reikalavimų, o pati Baltarusija AE statybas įvardijo kaip „energetinio saugumo projektą“ (natūraliai kyla klausimas, kaip šis saugumas turėtų būti užtikrintas ir įgyvendintas

---

⁷⁴ Baltarusijos ir Rusijos fizikai: incidentas Astravo AE gali virsti katastrofa, 15min.lt, 2016.07.27, <<https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/143812/baltarusijos-ir-rusijos-fizikai-incidentas-astravo-ae-gali-virsti-katastrofa>>, [Žiūrėta 2021.04.20].

⁷⁵ Seimo narys L. Balsys Seimui teikia rezoliuciją, kurioje Jungtinių Tautų Espo konvencijos Įgyvendinimo komitetas prašomas stabdyti Astravo atominės elektrinės projektą, 2017 m. rugpjūčio 31 d. pranešimas žiniasklaidai, <https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=38282&p_k=1&p_t=175979>, [Žiūrėta 2021.04.20].

⁷⁶ Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas ir Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos, *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*. Vilnius, 2017 m., 19 p.

⁷⁷ VATESI, *Branduolinės energetikos sauga Lietuvoje. Veiklos ataskaita 2017*. Vilnius 2018 m., 16–17 p.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas ir Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos, *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*. Vilnius, 2018 m., 47 p.

Baltarusijoje, kai branduolinis objektas jos teritorijoje statomas už Rusijos pinigus?). Beje, Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinime 2017 m. pirmą kartą atvirai deklaruojama, kad aktyviai veikiančios Baltarusijos žvalgybos ir saugumo tarnybos, rinkdamos jas dominančią informaciją, itin daug dėmesio skiria rinkti informacijai apie Lietuvos poziciją ir veiksmus Baltarusijos AE klausimais. Toks deklaravimas viešai skelbiamame grėsmių vertinime sustiprina įspūdį, kad Lietuvoje Baltarusijos AE išties pelnytai sugrėsminama, nes su šiuo objektu susijusi informacija skirtingomis perspektyvomis domina ne tik Lietuvos, tačiau ir Baltarusijos saugumo tarnybas. Verta pastebėti, kad po kelerių metų viešai skelbiamų grėsmių vertinimų, pirmą kartą įvardijama, kad Baltarusijos AE grėsmę kelia ne tik dėl nesaugaus statybos proceso, kuris gali ateityje nulemti rimtas avarines situacijas ir dėl to gali tiesiogiai nukentėti Lietuvos žmonės, bet ir dėl siekio dominuoti regiono energetikos rinkoje, kas, galimai, sutrukdytų šio regiono integracijai į Europos energetikos sistemą.

2018-ųjų pradžia paženklina incidentu Baltarusijos AE,⁷⁹ apie kurį Lietuvos institucijos sužino iš Baltarusijos žiniasklaidos po incidento praėjus dviem mėnesiams. Toks informacijos slėpimas ar tiesiog nenoras šia informacija dalintis su kaimynine Lietuva išlaiko Baltarusijos AE projektą žvalgybos ir saugumo tarnybų akiratyje. Apžvelgiant 2018-ųjų grėsmes nacionaliniam saugumui, Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinime⁸⁰ atvirai skelbiama, kad Baltarusijos AE statybos nėra sklandžios, o nesklandumus sukelia partnerių finansiniai nesutarimai, t. y. Baltarusija, apeliuodama į tai, kad rangovas nesilaiko statybos grafiko, reikalauja Rusijos pratęsti paskolos mokėjimo terminą. Rusija, siekdama išlaikyti nepriekaištingą „Rosatom“ reputaciją, viešojoje erdvėje dalinasi žinia, kad elektrinės statybos bus baigtos laiku, o pirmasis reaktorius paleistas, kaip ir planuota – 2019 m. pabaigoje. Vien tai, kad jau ne pirmus metus grėsmių vertinime Baltarusijos AE projektas įvertinamas kaip reali grėsmė Lietuvai, yra akivaizdus šio branduolinio objekto sugrėsminimas, tačiau sugrėsminimo faktui pagrįsti, atkreipiamas dėmesys į „liberalų“ Baltarusijos tarnybų požiūrį, kurios toleruoja branduolinės saugos nesilaikymą elektrinės statybos procese. Tai tarsi formuoja nuomonę „tarp eilučių“, kuri galėtų būti suprantama taip – Baltarusija, kad ir kaip stengdamasi pademonstruoti, kad Baltarusijos AE projektas yra jos energetinės nepriklausomybės garantas ir simbolis, vis tiek išlaiko istorinį lojalumą pagrindinei „nepriklausomo“ branduolinio objekto statytojai Rusijai (per „Rosatom“ įmonę „Atomstroyexport“), kurios visi veiksmai (ar neveiklumas ir neatsakingumas reaguoti į incidentus statybos procese) pateisinami. Grėsmių vertinimas tarsi perša išvadą – kad ir kas

---

⁷⁹ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, *Baltarusijos ambasadoriui įteikta nota dėl įtariamo gaisro Astravo atominėje elektrinėje*. 2018.04.26, <<https://www.urm.lt/default/lt/naujienos/baltarusijos-ambasadoriui-iteikta-nota-del-itariamo-gaisro-astravo-atomineje-elektrineje>>, [Žiūrėta 2021.04.21].

⁸⁰ Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas ir Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos, *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*. Vilnius, 2019 m., 49–50 p.

benutiktų Baltarusijos AE statybų metu ar jau pradėjus šio objekto veiklą, bus slepiama, vilkinama apie tai informuoti, nes tai dviejų Lietuvai nedraugiškų valstybių strateginis projektas.

Artėjant Baltarusijos AE pirmojo reaktoriaus paleidimo datai, kuri buvo vis nukeliama dėl incidentų statybos procese, šio objekto kaip tiesioginės grėsmės Lietuvai vertinimas įvardijamas pasitelkiant aštresnes frazes. Žvalgybos ir saugumo tarnybos 2019 m. Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinime⁸¹ pabrėžė Baltarusijos AE didėjančių incidentų riziką, akcentavo informacijos apie įvykusius incidentus slėpimą, atkreipė dėmesį į tarptautinių branduolinės saugos reikalavimų nesilaikymą Baltarusijai tęsiant branduolinio reaktoriaus statybas – visa tai, siekiant sustiprinti sugrėsminimo faktą. Tiesa, įvardijamas naujas, svarbiausias elementas, dėl kurio gali kilti didžiausias pavojus gyventojų sveikatai, jei įvyktų branduolinė avarija – branduolinis kuras, dėl kurio įvežimo, kaip teigiama grėsmių vertinime, Baltarusijos atsakingosios institucijos spaudžiamos priimti sprendimą leisti jį įvežti į šalį, nors nesudarytos sąlygos šį kurą laikyti atominėje elektrinėje. Grėsmių vertinime tarp eilučių formuojama žinutė, kad dėl Baltarusijos AE nesaugumo atsakomybę turėtų prisiimti Rusija (kuri ir taip nuo neatmenamų laikų įvardijama kaip tiesioginė grėsmė Lietuvos nacionaliniam saugumui), nes pabrėžiama, kad „Rosatom“ ignoruodavo ir nepaisydavo Baltarusijos ekspertų pastabų ir komentarų dėl saugos reikalavimų nesilaikymo (vienintelis rangovo prioritetas – bet kokiomis sąlygomis tęsti objekto statybas ir kuo greičiau paleisti pirmąjį branduolinį reaktorių, siekiant įsiveržti į regiono energetinę rinką su pigiai pasiūlyta elektros energija). Rusijos tiesioginis vaidmuo Baltarusijos AE projekte dar labiau sustiprinamas užsimenant apie tai, kad Rusija vykdė diplomatinį spaudimą Baltarusijos tyrimų komitetui, kurio pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl incidentų Baltarusijos AE statybų aikštelėje, kai buvo sulaikyti keli asmenys, dirbę rangovams iš Rusijos, buvo nutrauktas.

2020 m. grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas Baltarusijos AE aspektu išskirtinis, kadangi, tai pirmieji metai, kai, nepaisant tarptautinių komentarų, notų, protestų, neigiamo žiniasklaidos dėmesio, buvo paleistas pirmasis Baltarusijos AE branduolinis reaktorius.⁸² Grėsmių vertinime pabrėžiama, kad dar tą patį mėnesį (2020 m. lapkritį), kai pradėjo veikti Baltarusijos AE, įvyko keturi neplaniniai reaktoriaus veiklos sustabdymai, kurie signalizuoja apie galimų incidentų rimtumą ir mastą (vienas iš jų – kelių įtampos transformatorių sprogimas)⁸³. Kaip jau ir minėta ankstesniuose grėsmių vertinimuose, tęsiamos informacijos apie incidentus slėpimas, vilkinamas jos

---

⁸¹ Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas ir Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos, *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*. Vilnius, 2020 m., 49–50 p.

⁸² Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas ir Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos, *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*. Vilnius, 2021 m., 61–63 p.

⁸³ Paulius Viluckas ir Roma Pakėnienė, *Žiniasklaida: Astravo atominės elektrinės veikla sustabdyta dėl sprogusių kelių transformatorių*, BNS, LRT.lt, LRT radijas, 2020.11.09, <<https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1272357/ziniasklaida-astravo-atominės-elektros-veikla-sustabdyta-del-sprogusių-kelių-transformatorių>>, [Žiūrėta 2021.04.17].

paskelbimas, bandoma viešai skelbiamoje informacijoje sumenkinti incidentų mastą ir visais įmanomais būdais įrodyti, kad Lietuvai nebuvo poreikio žinoti tokios informacijos, nes incidentai tiesiog tokie nereikšmingi, apie kuriuos neverta informuoti kaimyninės valstybės. Sugrėsminimo faktą sustiprina žvalgybos ir saugumo tarnybų komentaras, kad Baltarusijos AE įvykusių incidentų slėpimas ar ne visas informacijos apie juos atskleidimas leidžia daryti prielaidas, kad gerokai rimtesnių incidentų ar netgi avarinio masto situacijų atvejais informacija apie realią situaciją Lietuvą gali pasiekti gerokai per vėlai, kai apsaugomųjų veiksmų taikymas gali būti visiškai neefektyvus. Taip pat atviru tekstu pabrėžiama, kad Baltarusijos AE projektas – įrankis Baltarusijos priklausomybei nuo Rusijos užtikrinti.

Aktyvaus „kalbėtojo“ vaidmens ėmėsi ir kelios Lietuvos Respublikos ministerijos: aplinkos, užsienio reikalų, energetikos. Aplinkos ministerija grėsmei konkretizuoti pasirinko Baltarusijos AE projektą vertinti per Lietuvos gyventojams neužtikrinamas sąlygas į teisę gauti informaciją bei dalyvauti priimant sprendimus aplinkosaugos klausimais kaimyninėje valstybėje vykdant projektą, kurio galimas neigiamas pasekmes pajautų ir Lietuvos gyventojai – t. y. vienas iš pasirinktų būdų – siekis grėsmę konkretizuoti per Orhuso Konvencijos sąlygų nesilaikymą. Lygiagrečiai pasitelkiama Espoo konvencijos „korta“ – Aplinkos ministerija kelia klausimus dėl Baltarusijos AE poveikio aplinkai vertinimo adekvatumo ir patikimumo. Dar 2011 m. Aplinkos ministerija kreipėsi į Espoo konvencijos sekretoriatą, išreikšdama susirūpinimą, kad Baltarusija, atlikdama atominės elektrinės poveikio aplinkai vertinimą, nesilaikė Espoo konvencijos nuostatų. Espoo konvencijos įgyvendinimo komitetas 2013 m. paskelbė, kad Baltarusijos AE projektas vykdomas pažeidžiant Espoo konvenciją, ir paprašė Baltarusijos pateikti atsakymus Lietuvai į klausimus, susijusius su naujosios atominės elektrinės poveikio aplinkai vertinimo procesu. Tokia Espoo konvencijos įgyvendinimo komiteto išvada tarsi užtikrino, kad pasirinktas tinkamas grėsmės objektas – nesaugus Baltarusijos AE projektas, o Aplinkos ministerijai tai tarsi patvirtino jos pasirinkto „kalbėtojo“ vaidmens teisingumą.

2014 m. Aplinkos ministerija kreipėsi⁸⁴ į Orhuso Konvencijos atitikties komitetą, siekdama šio komiteto išaiškinimo, ar Baltarusija nepažeidžia Orhuso Konvencijos pagrindinių principų – teisės gauti informaciją bei visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus aplinkosaugos klausimais; bei, ar Baltarusija laikosi Espoo konvencijos, nes kelia susirūpinimą Baltarusijos poveikio aplinkai vertinimo (PAV) patikimumas. Verta pastebėti, kad tais pačiais metais vykusiuose Espoo konvencijos šalių susitikimuose viešai konstatuota, kad Baltarusijos AE projektas vykdomas pažeidžiant Espoo konvenciją (neužtikrinamas kaimyninės šalies visuomenės informavimas, poveikio aplinkai vertinimo dokumentų teikimas kitai šaliai išvadoms gauti, dokumentų turinio, planuojamos ūkinės veiklos

---

⁸⁴ The Ministry of Environment of the Republic of Lithuania, *Concerning Belarus Nuclear Power Plant*, No. (10-3)-D8-2120, 19 March 2014.

alternatyvų nagrinėjimas ir galutinio sprendimo dėl veiklos leistinumą).⁸⁵ Atsižvelgiant į Espoo konvencijos reikalavimų nevykdymą, parengtos ir patvirtintos rekomendacijos,⁸⁶ kaip turėtų būti šalinami identifikuoti pažeidimai (pavyzdžiui, pagal Espoo konvencijos reikalavimus pagrįsti elektrinės statybos aikštelės pasirinkimą bei paaiškinti, kodėl iš kelių svarstytų variantų pasirinktas būtent šis Astrave; pagal Espoo konvencijos reikalavimus užtikrinti, kad Lietuvos visuomenė būtų informuota apie PAV ir supažindinta su oficialia šio vertinimo ataskaita bei visuomenei būtų užtikrintos galimybės teikti komentarus PAV ir pan.). Tai dar kartą patvirtino Aplinkos ministerijos aktyvų „kalbėtojos“ vaidmenį, kai, pasitelkiant taiklius argumentus, įtikinamai pagrįsta reali grėsmė Lietuvos visuomenei – tarptautiniu požiūriu nesaugus Baltarusijos AE projektas.

2015 m. Aplinkos ministerija neapsiribojo deklaratyviais raštais, tačiau Orhuso Konvencijos atitikties komitetui pateikė skundą dėl Baltarusijos veiksmų, pažeidžiančių Orhuso konvenciją, vystant Baltarusijos AE projektą (pavyzdžiui, neužtikrinamas visuomenės dalyvavimas priimant sprendimus).⁸⁷ Būtina paminėti, kad Orhuso Konvencijos atitikties komitetas⁸⁸ nagrinėja gaunamus skundus, teikia išvadas ir rekomendacijas, kaip šie skundai turėtų būti sprendžiami tarp skundo nagrinėjime dalyvaujančių šalių – atsižvelgdamas į atitikties komiteto rekomendacijas, Orhuso Konvencijos šalių susitikime priimamas sprendimas dėl skundo sprendimų. Skunde Lietuva išdėstė argumentus, kaip Baltarusija, vystydama atominės elektrinės projektą, pažeidžia konkrečius Orhuso Konvencijos straipsnius (pavyzdžiui – Baltarusija nesuteikė galimybės Lietuvos visuomenei dalyvauti Baltarusijos AE projekto pradiniam etape ir teikti poziciją dėl alternatyvų pasirinkimo). Kaip ir reikėjo tikėtis, Baltarusija informavo,⁸⁹ kad atominės elektrinės statybos vykdomos laikantis Orhuso Konvencijos nuostatų, tačiau paprašė pusmečio Lietuvos pateiktiems kaltinimams išnagrinėti (natūraliai kyla klausimas – jei Baltarusijos AE statybų projektas toks tvarkingas ir vykdomas pagal tarptautinius standartus, reikalavimus ir rekomendacijas, tai ar tikrai būtinas pusmetis argumentuotai atsakyti į pateiktus kaltinimus?). Nors Baltarusija stengėsi atsakyti į Lietuvos skunde pateiktus kaltinimus kiek įmanoma įtikinamiau įrodydama savo nekaltumą, tačiau reiktų pripažinti, kad atsakymas, jog Lietuvos

---

⁸⁵ Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, *Tarpvalstybinio poveikio aplinkai vertinimas. Baltarusijos Astravo AE poveikio aplinkai vertinimas*. 2021-03-18, <<https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/planuojamos-ukines-veiklos-poveikio-aplinkai-vertinimas/tarpvalstybinio-poveikio-aplinkai-vertinimas>>, [Žiūrėta 2021.04.17].

⁸⁶ Meeting of the Parties to the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context, *Review of compliance with the Convention*, Decision VI/2, 2014, 8–9 p.

⁸⁷ The Ministry of Environment of the Republic of Lithuania, *Submission of the Republic of Lithuania Requesting to Investigate the Compliance of the Republic of Belarus with the Provisions of the Aarhus Convention in the Course of the Implementation of the Project for the Construction of a Nuclear Power Plant in Belarus*, No. (16-1)-D8-2268, 2015-03-25, 1–2 p.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, *Orhuso konvencija. Orhuso konvencijos Atitikties mechanizmas*. 2021-01-29, <<https://am.lrv.lt/lt/orhuso-konvencija>>, [Žiūrėta 2021.04.17].

⁸⁹ N14-7/1610, 08.07.2015, 1–2 p.

visuomenei buvo sudarytos sąlygos gauti visą, su Baltarusijos AE projektu susijusią informaciją, apie Baltarusijos AE projekto atstovų ir Lietuvos visuomenės susitikimą informuojant per laikraštį „Obzor“,⁹⁰ atrodo tikrai mažų mažiausiai keistai (kažin, kiek lietuvių apskritai žino, kad toks laikraštis leidžiamas Lietuvoje?). Tokį Baltarusijos veiksma galima vertinti, kaip jos nenorą, kad kuo daugiau Lietuvos gyventojų būtų informuoti apie Baltarusijos AE projektą ir tai tik sustiprina nepasitikėjimą Baltarusija bei jos vykdomu projektu, kas natūraliai pateisina Baltarusijos AE statyboms priskirtą „grėsmės“ etiketę.

Užsienio reikalų ministerija taip pat sėkmingai prisiima „sugrėsmintojo“ vaidmenį ir Baltarusijos AE grėsmingą vaizdą „transliuoja“ tikslingai formuodama užsienio politikos gaires bei siekdama užsitikrinti kuo didesnio užsienio kolegų rato palaikymą tarptautinėje arenoje eskaluojant Baltarusijos AE grėsmę (pabrėžiant, kad tai grėsmė ne tik Lietuvai, o visam regionui). Dar 2011 m. tuometinis užsienio reikalų ministras Audronius Ažubalis,⁹¹ duodamas interviu naujienų portalui DELFI, atvirai pareiškė, kad Lietuva nėra priešiška nusiteikusi prieš branduolinę energetiką (tuomet dar pati Lietuva tikėjosi įgyvendinti Visagino AE projektą), tačiau didžiausią susirūpinimą kelia tai, kad baltarusiai, vykdydami Baltarusijos AE projektą, neužtikrina tarptautinių saugumo standartų laikymosi, kas kelia tiesioginę grėsmę Lietuvos gyventojams, nes nesaugi elektrinės statyba ateityje gali išprovokuoti avarines situacijas ir radioaktyviųjų medžiagų išsiskyrimą į aplinką. Verta pastebėti, kad net interviu metu užduoti klausimai be jų formuluotės buvo tiesiogiai nukreipti į neigiamą Baltarusijos AE projekto vertinimą (pavyzdžiui, jei tektų evakuoti Vilniaus miesto gyventojus dėl branduolinės avarijos Baltarusijos AE?). Toks pavyzdys iliustruoja, kad sugrėsminimo procese dalyvauja ne tik politikas, bet ir žurnalistas, kurie per kalbos aktą kryptingai suformuotą informaciją pateikia Lietuvos gyventojams.

Ko gero, vienu aktyviausių užsienio reikalų ministrų atvirai kritikavusių Baltarusijos AE projekto grėsmę Lietuvos gyventojams galima vadinti ministrą Liną Linkevičių, kuriam ne kartą teko teikti notą Baltarusijos ambasados atstovams dėl netoleruotinių veiksnių vykdant Baltarusijos AE projektą. Pavyzdžiui, 2018 m. balandį tuometinis užsienio reikalų ministras L. Linkevičius Baltarusijos ambasadoriui Aleksandriui Korolui įteikė notą⁹² su prašymu kuo skubiau pateikti išsamią informaciją apie 2018 m. vasarį įvykusį incidentą Baltarusijos AE. Sutapimas tai ar ne, bet nota įteikta minint Černobylio branduolinės avarijos metines. Ministras L. Linkevičius taip pat viešai kritikavo

---

⁹⁰ From the Party concerned, *Reply to questions from the Committee*. 18.10.2017, 7 p.

⁹¹ Rasa Lukaitytė, A. Ažubalis baltarusiams: eksperimentuokite dykvietėje, o ne šalia mūsų. 2011.05.02, <<http://urm.lt/grodno/lt/naujienos/aazubalis-baltarusiams-eksperimentuokite-dykvieteje-o-ne-salia-musu-delfilt-2011-m-balandzio-28-d-10>>, [Žiūrėta 2021.05.07].

⁹² Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, *Baltarusijos ambasadoriui įteikta nota dėl įtariamo gaisro Astravo atominėje elektrinėje*, 2018.04.26, <<https://www.urm.lt/default/lt/naujienos/baltarusijos-ambasadoriui-iteikta-nota-del-itariamo-gaisro-astravo-atomineje-elektrineje>>, [Žiūrėta 2021.05.06].

Baltarusijos AE atliktus streso testus, kurių rezultatai, pasak ministro, „neatitinka tikrovės“,⁹³ o pagrindiniai, Lietuvai susirūpinimą keliantys klausimai (aikštelės tyrimai ir parinkimas, seisminiai tyrimai, neigiamas tarpvalstybinis poveikis aplinkai, saugos kultūra, statybos ir būsimos eksploatavimo kokybė), atliekant streso testus net nebuvo vertinti. Kaip jau minėta aukščiau, notos buvo viena iš komunikacijos formų tarp Baltarusijos ambasados Lietuvoje ir Užsieni reikalų ministerijos sprendžiant Baltarusijos AE projekto problematiką. Baigdamas ministro pareigas, L. Linkevičius 2020 m. rugpjūtį Baltarusijos ambasadai įteikė vieną paskutiniųjų notų, „griežtai smerkiančių Baltarusijos veiksmus, kuriais pradedamas branduolinio kuro pakrovimas į nesaugią atominę elektrinę Baltarusijoje, Astravo aikštelėje.“⁹⁴ Atsižvelgiant į tai, kad Baltarusija ne tik pastatė branduolinę elektrinę, joje pakrovė branduolinį kurą, vykdo bandymus ir planuoja paleisti komerciniam naudojimui, ko gero, notų komunikacija ne itin prisidėjo prie pačios problemos sprendimo, tačiau kryptingai atliko „sugrėsminimo“ vaidmenį.

Dabartinis užsienio reikalų ministras Gabrielius Landsbergis taip pat tikslingai atlieka Baltarusijos AE „sugrėsminimo“ vaidmenį ir tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygiu reiškia viešą kritiką dėl Baltarusijos AE nesaugumo. Tiesa, pačioje „sugrėsminimo“ retorikoje atsirado pasikeitimų, nes, jei iki tol Baltarusijos AE projektą grėsminę užsienio reikalų ministrai skatino stabdyti šio objekto statybas, tai dabartiniam užsienio reikalų ministrui tenka pabrėžti, kad „Lietuva nuolatos ragina atsakingas Baltarusijos institucijas stabdyti AE pirmojo energijos bloko paleidimo darbus ir nedelsiant išspręsti visas saugos problemas“.⁹⁵

Energetikos ministerija lygiagrečiai su jau minėtomis Aplinkos ir Užsienio reikalų ministerijomis aktyviai dalyvauja Baltarusijos AE sugrėsminimo procesuose. 2016 m. įvykus vienam akivaizdžiausių incidentų Baltarusijos AE statybų aikštelėje, kai gabenant branduolinio reaktoriaus korpusą jis nukrito iš kelių metrų aukščio, incidentą kritiškai įvertino tuometinis energetikos ministras Rokas Masiulis, kuris ne tik pabrėžė, kad tai vienas rimčiausių incidentų, apie kuriuos žinoma, tačiau ir suabejojo, ar įmanomas sąžiningas ir nuodugnus šio incidento tyrimas. Pasak ministro, „Rosatom“ iš pat pradžių apskritai neigė buvus incidentą, todėl, jei nukritusį reaktorių tikrins jį pagaminusi bendrovė, tokio

---

⁹³ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, *L. Linkevičius: Baltarusijos paskelbta informacija apie Astravo AE saugumą neatitinka tikrovės*, 2018.06.15, <<http://urm.lt/default/lt/naujienos/1-linkevicius-baltarusijos-paskelbta-informacija-apie-astravo-ae-sauguma-neatitinka-tikroves>>, [Žiūrėta 2021.05.06].

⁹⁴ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, *Lietuva griežtai smerkia pradedamą branduolinio kuro pakrovimą į nesaugią atominę elektrinę Baltarusijoje*, 2020.08.07, <<https://www.urm.lt/default/lt/naujienos/lietuva-grieztai-smerkia-pradedama-branduolinio-kuro-pakrovima-i-nesaugia-atomine-elektrine-baltarusijoje>>, [Žiūrėta 2021.05.06].

⁹⁵ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, *Aptarti svarbiausi tarptautiniai klausimai dėl Baltarusijos atominės elektrinės*, 2021.03.19, <<http://urm.lt/default/lt/naujienos/aptarti-svarbiausi-tarptautiniai-klausimai-del-baltarusijos-atominės-elektrinės>>, [Žiūrėta 2021.05.06].

tyrimo išvados bus niekinės.“⁹⁶ Tokia žinutė, ištransliuota visuomenei, sukuria nesaugumo jausmą ir sutirština grėsmės (Baltarusijos AE) vaizdą – ministras R. Masiulis puikiai atlieka „sugrėsminimo“ rolę.

R. Masiulį pakeitęs Žygimantas Vaičiūnas taip pat prisidėjo prie Baltarusijos AE grėsmės išryškinimo ir viešos kritikos šiam projektui. Vienas ryškiausių Baltarusijos AE sugrėsminimo akcentų Ž. Vaičiūno kadencijoje – atnaujinta ir Seimo patvirtinta Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija. Šios strategijos „Grėsmių“ skiltyje akivaizdžiai sugrėsminama branduolinė energetika – „nesaugiai vystomų branduolinių elektrinių plėtojimas regione, keliantis grėsmę nacionaliniam saugumui ir energetikos sistemai.“⁹⁷ Taip pat prie strategijos tarptautinių ir nacionalinių tikslų ir uždavinių išryškinamas nesaugios branduolinės elektros aspektas – „Užtikrinti, kad į Lietuvos Respublikos elektros energijos rinką tiesiogiai negalėtų patekti elektros energija iš trečiųjų šalių, kuriose veikia nesaugios branduolinės elektrinės.“

Peržvelgus dabartinio energetikos ministro Dainiaus Kreivio darbotvarkes, akivaizdu, kad vienas prioritetinių jo veiklos klausimų yra Baltarusijos AE problematika. Ko gero, darbinių ir tarpinstitucinių pasitarimų ir darbo grupių posėdžių, svarstančių Baltarusijos AE klausimą, padaugėjo dėl paprastos priežasties – D. Kreivio paskyrimas į energetikos ministrus beveik sutapo su Baltarusijos AE pirmojo branduolinio reaktoriaus paleidimu. Darbotvarkėje – susitikimai su asociacija „Sąjūdis prieš Astravo AE“, darbo grupės posėdžiai dėl sinchronizacijos projekto priežiūros, elektros energetikos sistemos patikimo veikimo ir būtinųjų priemonių dėl Astravo AE klausimams spręsti.

Poskyrio apibendrinimas. Pagrindinės išryškėjusios grėsmės Lietuvos nacionalinio saugumo kontekste – Ignalinos AE nesaugumas ir jos uždarymas (sugrėsmino EP politikai), Visagino AE projektas (sugrėsmino Valstiečių ir žaliųjų sąjunga, kurios pirmininkas Ramūnas Karbauskis aktyviai agitavo prieš šio projekto įgyvendinimą, akcentuodamas, kad nė viena trečios kartos veikianti elektrinė nėra saugi, bei tikėdamasis, kad viešai reikšdamas susirūpinimą dėl Lietuvos gyventojų, padės savo partijai pasiekti sėkmingą pergalę 2012 m. Seimo rinkimuose), Baltarusijos AE projektas (sugrėsminimo procesas vis intensyvėja per skirtingus veikėjus – Lietuvos politikus, saugumo ir žvalgybos tarnybas, visuomenininkus, įvairias valstybės institucijas). Vykdamas Baltarusijos AE projekto sugrėsminimą, pirmiausia, apeliuojama į Baltarusijos atsainų požiūrį dėl tarptautinių saugumo standartų nesilaikymo, akcentuojama žema Baltarusijos AE statytojų, darbuotojų, susijusio personalo darbo

---

⁹⁶ Ministro patarėjas Mantas Dubauskas, R. Masiulis: „Turi būti atliktas išsamus ir objektyvus incidento Astrave tyrimas“. 2016.07.27, <<https://enmin.lrv.lt/lt/naujienos/r-masiulis-turi-buti-atliktas-issamus-ir-objektyvus-incidento-astrave-tyrimas>>, [Žiūrėta 2021.05.06].

⁹⁷ Lietuvos Respublikos energetikos ministerija, *Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija. Energija Lietuvos ateičiai*, 2018 m. birželio 21 d., 18 p.

kultūra, kas gali išprovokuoti galimus radiologinius incidentus ar branduolines avarijas branduolinėje elektrinėje – tikėtina, kad dėl žemos darbo kultūros tokia ekstremali situacija nebūtų suvaldyta ir į aplinką patekusios radioaktyviosios medžiagos galimai pasiektų Lietuvos gyventojus. Žinoma, sugrėsminimui svario suteikia ir pagrindinis Baltarusijos AE projekto investuotojas (ko gero, netgi ir iniciatorius?) – „Rosatom“, kuris sukuria tiesioginę Baltarusijos priklausomybę nuo Rusijos valstybės biudžeto lėšų, investuotų į projektą, ir suteikia Rusijai sąlygas Baltarusijoje diktuoti savo sąlygas priimant svarbius energetikos politikos sprendimus.

Visas minėtoms grėsmėms pritarė Lietuvos visuomenė – neaktyviai balsavo 2008 m. referendume dėl naujos (Visagino) AE statybos ir referendumas paskelbtas neįvykusių (rezultatą sukuria ne tik balsavimas, tačiau ir nebalsavimo procesas, kai dėl mažo balsuojančiųjų skaičiaus referendumas skelbiamas neįvykusių), burdamasi į įvairias visuomenines organizacijas, skelbiančias apie Baltarusijos AE nesaugumą ir jos keliamą grėsmę Lietuvai.

Atlikus Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimų analizės, išryškėja pagrindiniai sugrėsminti elementai, kurių centre – Baltarusijos AE: Rusijos milijardinės investicijos (sukurama tiesioginė ilgalaikė Baltarusijos finansinė priklausomybė nuo Lietuvai nedraugiškos valstybės), branduolinės saugos reikalavimų nesilaikymas vykdant Baltarusijos AE statybas (sukuriamos sąlygos galimiems branduoliniams incidentams ir avarinėms situacijoms ateityje, nuo kurių tiesiogiai gali nukentėti Lietuvos gyventojai), siekis apgalvotai trukdyti regiono integracijai į Europos energetikos sistemą (nuolat skatintas kuo spartesnis Baltarusijos AE statybos procesas, kad regionui kuo greičiau būtų pasiūlyta pigi elektros energija, taip siekiant dominavimo regiono energetikos rinkoje).

2.2. Branduolinės energetikos sugrėsminimas Vokietijoje

Vokietija – viena pirmųjų valstybių, drąsiai pasiryžusi mokytis iš branduolinių nelaimių pamokų. Iki 2011 m. branduolinės avarijos Fukušimoje Vokietijoje ketvirtadalis energijos buvo pagaminama tuomet 17 veikusių branduolinių reaktorių.⁹⁸

Visgi dar iki Fukušimos katastrofinės nelaimės Vokietijos saugumo strategijoje, rengtoje 2008 m., jau buvo skirtas dėmesys galimoms grėsmėms, susijusioms su branduoline energetika ir energijos šaltinių tiekimo šaltiniais. Atsižvelgiant į tai, kad Saugumo strategija rengta praėjus vos keleriems metams po Rugsėjo 11-osios įvykių JAV, branduolinės energetikos sugrėsminimas pateiktas per

---

⁹⁸ World Nuclear Association, Nuclear Power in Germany. Updated December 2019, <<https://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-g-n/germany.aspx>>, [Žiūrėta 2020.05.27].

ginklavimosi (ypač branduolinių ginklų) prizmę,⁹⁹ pabrėžiant, kad šalys, siekiančios vystyti ar plėsti branduolinę energetiką, privalo maksimaliai užtikrinti, kad branduolinės medžiagos (taip pat technologijos bei žinios) nepateks į teroristinių grupuočių rankas ir nebus panaudotos piktybiniais veiksmais atlikti. Keičiantis geopolitinei situacijai, keičiasi ir Vokietijos saugumo politikos gairės: 2016 m. skelbtoje Saugumo politikos „Baltojoje knygoje“¹⁰⁰ minimaliai užsimenama apie tai, kad privaloma užtikrinti, jog branduolinės medžiagos nebūtų panaudotos piktybiniais veiksmais atlikti, ir daugiau dėmesio skiriama branduolinių ginklų neplatinimui, kas nesiejama su branduolinės energetikos vystymu ar plėtra.

Po Fukušimos branduolinės avarijos branduolinę energiją pradėta vertinti itin negatyviai, buvo priimtas sprendimas nedelsiant uždaryti 8 branduolinius reaktorius, o iki 2022 m. pabaigos branduolinę energetiką visiškai pakeisti atsinaujinančiais energijos šaltiniais.¹⁰¹ Alehas Cherpas pastebi, kad dar prieš Černobylio ir Fukušimos branduolines avarijas (1960–1980 m.) Vokietija intensyviai vystė branduolinę energetiką ir siekė ją dar labiau plėsti,¹⁰² o 1986–1989 m. veiklą pradėjo 4 nauji reaktoriai.¹⁰³ Visgi aktyvus antibranduolinis judėjimas Vokietijoje lėmė, kad 1974 m. ir 1980 m. buvo sustabdytos branduolinių reaktorių statybos. Taip pat antibranduolinis judėjimas suaktyvėjo ir 2010 m., kai buvo svarstomas Vokietijoje veikusių branduolinių elektrinių veiklos pratęsimas dar keleriems metams. Nors vyko antibranduolinės demonstracijos, tačiau, pasak Mirandos A. Schreurs, pasipriešinimas buvo per silpnas,¹⁰⁴ kad sustabdytų politinius sprendimus (taip pat trūko judėjimo palaikymo politiniu lygiu, ekonomika siekė grįžti į prieškrizinį laikotarpį, šalis siekė užtikrinti augančių energijos poreikių patenkinimą). Visgi 2011 m. Fukušimos branduolinė avarija kardinaliai pakeitė Vokietijos branduolinės energetikos politiką ir, kaip jau minėta, priimtas politinis sprendimas iki 2022 m. pabaigos branduolinę energetiką pakeisti atsinaujinančiais energijos šaltiniais. Šiuo metu branduolinės energijos dalis Vokietijos energetikos struktūroje jau sudaro gerokai mažesnę dalį nei prieš dešimtmetį (žr. 2 lentelę).

---

⁹⁹ A Security Strategy for Germany, Resolution of the CDU/CSU Parliamentary Group from May 6, 2008, 4–5 p.

¹⁰⁰ The Federal Government, *White Paper on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr*, 2016, 41 p., 65 p.

¹⁰¹ International Energy Agency, *Germany 2020. Energy Policy Review*. February 2020, <<https://www.iea.org/reports/germany-2020>>, [Žiūrėta 2020.05.27].

¹⁰² Cherp, Aleh, Vadim Vinichenko, Jessica Jewell, Masahiro Suzuki, Miklós Antal, „Comparing electricity transitions: A historical analysis of nuclear, wind and solar power in Germany and Japan“. *Energy Policy*, Volume 101, February 2017, 612 p.

¹⁰³ KernD.de, *Nuclear Power Plants in Germany*, <<https://www.kernd.de/kernd-en/nuclear-power/npps-germany/>>, [Žiūrėta 2020.05.27].

¹⁰⁴ Miranda A. Schreurs, „The Politics of Phase-Out“. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 68(6) 30–41, 2012, 32 p.

2 lentelė. Bendrosios Vokietijos kuro ir energijos sąnaudos 2020 m.¹⁰⁵

Eil. Nr.	Kuro tipas/energijos išteklių	Procentinė dalis
1.	Žalia nafta ir naftos produktai	33,9
2.	Gamtinės dujos	26,6
3.	Atsinaujinantys energijos išteklių	16,8
4.	Akmens anglis	15,7
5.	Branduolinė energetika	6

Kad Fukušimos branduolinė avarija yra viena iš pagrindinių ir esminių priežasčių, kodėl Vokietija skuba iki 2022 m. pabaigos atsisakyti branduolinės energetikos ir visiškai pasikliauti atsinaujinančiais energijos šaltiniais, patvirtino ir Vokietijos aplinkos ministrė Svenja Schulzė, kai minint Fukušimos nelaimės dešimtmečio metines, pristatė Vokietijos 12-os punktų planą,¹⁰⁶ kaip sėkmingai užbaigti branduolinės energetikos erą. Kažin, ar galėtų būti tikslesnis branduolinės energetikos sugrėsminimo variantas nei branduolinės energetikos atsisakymo planą pristatyti minint katastrofinės Fukušimos branduolinės avarijos metines. Šis pavyzdys iliustruoja aiškiai pasirinktą „sugrėsmintoją“ – vieną pagrindinių politinių figūrų – aplinkos ministrę S. Schulzė, kurios viena iš atsakomybės sričių – branduolinės saugos užtikrinimas šalyje.

Fukušimos branduolinę avariją kaip įrankį branduolinei energetikai sugrėsinti buvo pasirinkusi ir aplinkos ministrė Barbara Hendricks. Minint Fukušimos katastrofos penktąsias metines aplinkos ministrė lankėsi Fukušimos prefektūroje ir turėjo galimybę realiai apžiūrėti avarijos vietą. Po šio vizito B. Hendricks komentavo: „Apsilankymas Fukušimoje mums dar kartą labai aiškiai parodė neįtikėtiną branduolinės energijos naudojimo riziką.“¹⁰⁷ Aiškiai suformuota komunikacinė žinutė, skirta plačiajai visuomenei paprastai paaiškinti, kodėl branduolinė energetika yra pavojinga ir kokį teisingą sprendimą priėmė Vokietija atsisakydama branduolinės energetikos.

Beje, branduolinės energetikos sugrėsminimo ribos išplečiamos už Vokietijos sienų, kai viešuose pasisakymuose aplinkos ministrė S. Schulzė išreiškia susirūpinimą dėl Europos regione dar veikiančių

¹⁰⁵ Kerstine Appunn, Yannick Haas ir Julian Wettengel, *Germany's energy consumption and power mix in charts*, 21 December 2020, Clean Energy Wire, <<https://www.cleanenergywire.org/factsheets/germanys-energy-consumption-and-power-mix-charts>>, [Žiūrėta 2021.04.26].

¹⁰⁶ Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety, *Ten years after Fukushima: Germany's commitment to phasing out nuclear power continues*, 2021.03.11, <<https://www.bmu.de/en/pressrelease/ten-years-after-fukushima-germanys-commitment-to-phasing-out-nuclear-power-continues/>>, [Žiūrėta 2021.04.06].

¹⁰⁷ Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety, *Federal Environment Minister Hendricks sums up visit to Japan*, 2016.05.20, <<https://www.bmu.de/en/pressrelease/barbara-hendricks-we-now-have-better-options-than-nuclear-power/>>, [Žiūrėta 2021.05.06].

senujų atominių elektrinių ir akcentuoja Vokietijos branduolinės energetikos apsisprendimą kaip pavyzdį, kuriuo turėtų sekti kitos branduolinę energetiką vykdančios Europos šalys, jei joms rūpi užtikrinti jų gyventojų saugumą. Taip pat deklaruojama Vokietijos pozicija, kad Vokietija, nors ir nuo 2023 m. išstojusi iš branduolinės energetikos šalių klubo, išliks aktyviai nepritarianti senujų atominių elektrinių veiklos pratęsimui Europos regiono šalyse, nes, pasak ministrės, „branduolinė energetika nėra nei saugi, nei švari“.¹⁰⁸ Fukušimos avarijos dešimtmečio minėjime Vokietijos aplinkos ministrė S. Schulzė pabrėžė, kad klaidinga branduolinę energetiką sieti su klimato kaitos politikos įgyvendinimu, t. y. nereikėtų manyti, kad branduolinė energetika prisideda prie CO₂ emisijų mažinimo, nes, pirmiausia, branduolinės energetikos plėtra reikalauja milijardinių investicijų, naujų atominių elektrinių statyba užtrunka per ilgai, antra – tai brangiausias būdas gaminti elektros energiją, ir trečia – branduolinė energetika palieka radioaktyviąsias atliekas ateities kartoms.

Vokietijos siekis išplėsti branduolinės energetikos sugrėsminimo geografines ribas motyvuojamas ne tik senstančių ir dar veikiančių branduolinių elektrinių gausa Europoje, tačiau siekiama sugrėsinti ir naujų branduolinių reaktorių projektus – tai iliustruoja Vokietijos reiškiamas susirūpinimas dėl Lenkijos planų¹⁰⁹ tapti branduolinę energetiką vystančių šalių klubo nare. Tai nėra nauji Lenkijos užmojai, nes tokių planų šalis turėjo jau kelis dešimtmečius, tačiau įsipareigojimais vykdyti klimato kaitos politiką siekiant minimalių ir galiausiai nulinių CO₂ emisijų, Lenkiją skatina vis intensyviau žvalgytis į branduolinę energetiką kaip realiausią išeitį, atsižvelgiant į tai, kad Lenkija išlieka viena taršiausių ES šalių narių (beveik 70 proc. reikiamos energijos pasigamina naudodama anglis). Vokietija siekia, kad prieš statydama pirmąjį branduolinį reaktorių, Lenkija įvertintų visas galimas branduolinių incidentų ir avarių grėsmes ir galimas pasekmes, užtikrintų tokių įvykių valdymą. Nepaisant viešai išsakomo susirūpinimo dėl Lenkijos branduolinės energetikos planų, Vokietijos Federalinė aplinkos, gamtos apsaugos ir branduolinės saugos ministerija kreipėsi į Espoo konvencijos sekretoriatą, išreikšdama nerimą,¹¹⁰ ar Lenkija atvira, teikdama aktualią, su šiuo projektu ir jo įgyvendinimu susijusią informaciją Vokietijai.

Vokietijos iniciatyva branduolinės energetikos grėsmės geografija plečiama ir dairantis į piečiau esančius kaimynus – 2017 m. pradžioje buvo viešai išsakytas aplinkos ministrės Barbaros Hendricks

---

¹⁰⁸ Benjamin Wehrmann, *Germany pledges to work towards nuclear-free EU on Fukushima anniversary*, 2021.03.11, Clean Energy Wire, <<https://www.cleanenergywire.org/news/germany-pledges-work-towards-nuclear-free-eu-fukushima-anniversary>>, [Žiūrėta 2021.05.06].

¹⁰⁹ Monika Sieradzka, *Germany concerned about Poland's nuclear energy plans*, 2021.02.17, Deutsche Welle, <<https://www.dw.com/en/germany-concerned-about-polands-nuclear-energy-plans/a-56603782>>, [Žiūrėta 2021.04.06].

¹¹⁰ Julian Wettengel, *German government concerned about Polish plans for new nuclear power plants*, 2021.01.28, Clean Energy Wire, <<https://www.cleanenergywire.org/news/german-government-concerned-about-polish-plans-new-nuclear-power-plants>>, [Žiūrėta 2021.04.06].

pareiškimas,¹¹¹ kad Vengrijos planai plėsti Paks branduolinės elektrinės pajėgumus statant papildomus branduolinius reaktorius, kelia Vokietijos susirūpinimą. Pagrindinė nerimo priežastis – V. Orbano Vyriausybės siekis priimti įstatymo pataisas, kurios, pasak B. Hendricks, varžytų Vengrijos institucijų, atsakingų už branduolinės saugos reikalavimų laikymąsi ir vykdymą, dalyvavimą naujų branduolinių reaktorių statybos procese.

Vokietijos Federalinė aplinkos, gamtos apsaugos ir branduolinės saugos ministerija įkurta iš karto po Černobylio AE branduolinės avarijos (1986 m.), kurios viena iš pagrindinių veiklų – apsaugoti gyventojus ir aplinką nuo galimo radioaktyviojo užterštumo.¹¹² Verta pastebėti, kad 1994–1998 m. šiai ministerijai vadovavo dabartinė Vokietijos kanclerė Angela Merkel, kuriai aplinkosauga, o ypač branduolinės saugos temos neturėtų būti svetimos. Pastaruosius kelerius metus Vokietijos kanclerė A. Merkel tiek pasisakydama saugumo konferencijose, tiek Davoso forumuose, branduolinės energetikos atsisakymą (lygiagrečiai ir palaipsniui atsisakant ir anglies energijos gamyboje) prilygina laimėjimui siekiant nulinės CO₂ emisijos. Šiuo metu, kai Vokietijoje intensyviai uždarinėjamos branduolinės elektrinės, šios ministerijos viena iš prioritetinių veiklos kryptių – panaudoto branduolinio kuro, kaip radioaktyviųjų atliekų, tvarkymas.

Kardinalus branduolinės energetikos atsisakymas Vokietijai sukėlė naujų iššūkių – kaip parengti užsienio investuotojams patrauklius radioaktyviųjų atliekų atliekynų projektus (tokių projektų plėtra ir vystymu intensyviai domisi ir „Rosatom“ koncernui priklausančios įmonės) bei atsinaujinančiųjų energijos šaltinių projektus (šiais taip pat domisi rusiškojo kapitalo įmonės, pasivadinusios patraukliais angliškais pavadinimais, skelbiančiais apie šių įmonių inovatyvumą).

Pažvelgus detaliau į Vokietijos vykdomą branduolinių reaktorių uždarymą, verta pastebėti, kad tai yra tik ilgo proceso dalis, t. y. reaktoriaus mygtukų išjungimas ir spynos ant durų pakabinimas tikrai nereiškia proceso pabaigos. Tada tik prasideda kitas, gerokai ilgesnis etapas – panaudoto branduolinio kuro tvarkymas, radioaktyviųjų atliekų atliekynų įrengimas ir nuolatinė jų priežiūra ir kiti, susiję procesai, kurių metu susidaro palankios sąlygos arenoje pasirodyti naujiems (seniems?) veikėjams – „Rosatom“. Žinoma, „Rosatom“ neveikia tiesiogiai, tačiau per antrinę–tretinę koncerno įmones sėkmingai valdo situaciją. Kaip pavyzdį verta paminėti Vokietijoje veikiančią „Urenco“ kompaniją, sodrinusią uraną, naudotą branduolinių reaktorių kurui. Ši kompanija yra pasirašiusi bendradarbiavimo sutartį su įmone „Tradewill“, kuri yra dukterinė kompanijos „Tenex“ įmonė, o „Tenex“ – „Rosatom“

---

¹¹¹ Süddeutsche Zeitung, *Hungary's plans worry Berlin*, 2017.01.02, Clean Energy Wire, <<https://www.cleanenergywire.org/news/trump-effect-energie-wende-negative-power-prices-over-holidays/hungarys-plans-worry-berlin>>, [Žiūrėta 2021.04.06].

¹¹² Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety, *The Ministry: Tasks and structure*, <<https://www.bmu.de/en/ministry/tasks-and-structure/>>, [Žiūrėta 2021.04.06].

koncerno kompanija, vykdanči branduolinės energetikos projektus užsienio šalyse.¹¹³ Pagal kontraktą „Urenco“ nuskurdintą uraną siunčia per „Tradewill“ į Rusiją (prie Uralo), kur atskiriama „nepersodrinama“ urano dalis, o likusi dalis, tinkama pakartotinai sodrinti, siunčiama atgal „Urenco“. Prie Uralo liekanti nuskurdinto urano dalis laidojama kaip radioaktyviosios atliekos. Reaguodami į tokius „uraniškus mainus“, nevyriausybinių organizacijų, aplinkosaugos grupės, aktyvistai iš Rusijos, Vokietijos ir Nyderlandų („Urenco“ sodrina uraną Vokietijoje ir Nyderlanduose) 2020 m. vasarą parengė ir pateikė TATENA vadovui R. M. Grossi, Vokietijos kanclerei A. Merkel ir Rusijos prezidentui V. Putinui peticiją,¹¹⁴ kuria raginama stabdyti urano transportavimą tarp Vokietijos ir Rusijos, nes baiminamasi, kad tokio transportavimo metu nėra užtikrinama, kad tikrai neįvyks (nors ir labai mažas) radiacijos nuotėkis. Taip pat pabrėžiama, kad Rusija – ne radioaktyviųjų atliekų kapinynas, kurio konteineriuose po atviru dangumi jau sukaupta daugiau kaip milijonas tonų radioaktyviųjų atliekų. Grėsmingam vaizdai sustiprinti akcentuojama, kad netgi pasaulinės pandemijos COVID–19 akivaizdoje „Urenco“ nestabdo tempų ir vykdomas nuolatinis radioaktyviųjų pavojingų medžiagų tranzitas tarp Vokietijos ir Rusijos. Šis pavyzdys iliustruoja, kaip „sugrėsmintojo“ vaidmens imasi aplinkosaugininkai, nevyriausybinių organizacijų atstovai, aktyvūs gamtosaugininkai, kuriuos apibendrintai, ko gero, galėtume pavadinti aktyviais piliečiais, kurie branduolinę energetiką sugrėsmina per aplinkosauginę prizmę – branduolinę energetiką blogai, nes branduolinis kuras sukelia ilgą problemą ateities kartoms, jei bus neužtikrinti saugūs tokio panaudoto kuro tvarkymo ir laidojimo procesai. Taip pat akcentuojama ir trumpaamžė problema – neužtikrintas saugus branduolinio kuro transportavimas, kas gali sukelti radiacijos nuotėkį ir išprovokuoti neigiamą poveikį žmonių sveikatai bei aplinkai.

Vokietijos skelbiamame Integruotame nacionaliniame energijos ir klimato plane¹¹⁵ pabrėžiama, kad branduolinė energetika turėtų būti keičiama atsinaujinančiais energijos šaltiniais. Pavyzdžiui, siekiant sumažinti automobilių išmetamas CO₂ dujas, plane minima alternatyva transporto sektoriuje skatinti vandenilio pagrindu veikiančių transporto priemonių naudojimą, nors tuo pačiu užsimenama, kad šiuo metu trūksta teisinio reglamentavimo, kaip vandenilio gamybos infrastruktūra ir plėtra galėtų būti įgyvendinama Vokietijoje. Svarstoma, kad vandenilio infrastruktūra galėtų būti integruota per gamtinių dujų tinklo plėtos planavimą, kai gamtinių dujų tiekimo vamzdynai galėtų būti pritaikyti vandenilio perdavimui. Svarbu atkreipti dėmesį, kad pagal Tarptautinės energijos agentūros skelbiamą

¹¹³ Nuclear shipment leaves Germany for Russia, 24 June 2020, <<https://www.bbc.com/news/world-europe-53156266>>, [Žiūrėta 2021.04.06].

¹¹⁴ Открытое обращение, 15 июня 2020, <https://rusecounion.ru/sites/default/files/inline/files/uf6-Putin-Merkel-letter.pdf?fbclid=IwAR0lhQ4_NDNe-eWk3uf6qDT6fhLzXM77fDfZzZwMueB_2d3aaqOmAALB2mo>, [Žiūrėta 2021.04.03].

¹¹⁵ Integrated National Energy and Climate Plan, 2019 m., 43 p., 55 p.

Vokietijos energetikos politikos ataskaitą už 2020 m., didžiausiu Vokietijos gamtinių dujų (taip pat naftos ir anglies) tiekėju išlieka Rusija,¹¹⁶ kurios gamtinių dujų importas į Vokietiją siekia apie 60 proc. Vadinasi, sugretinus minėto klimato plano pareiškimus ir dabartinę Vokietijos priklausomybę nuo Rusijos gamtinių dujų importo, tarp eilučių formuojama mintis – Rusija užtikrino gamtinių dujų tiekimą, o šiam tiekimui pritaikytas vamzdynas gali būti pritaikytas vandenilio tiekimui ir visai tikėtina, kad tokiaame projekte sėkmingai dalyvaus „Gazprom Germania GmbH“, kurios akcininke yra „Rosneft“. Čia Rusija labai gerai mato galimybes toliau sėkmingai bendradarbiauti su Vokietija energetikos sektoriuje ir jau 2020 m. prasidėjo pirmieji Vokietijos ir Rusijos kompanijų dialogai ir susitarimai dėl galimybių vystyti šią energetikos sritį.¹¹⁷ Dar po metų (2021 m.) aukščiausi Vokietijos politikai viešai išreiškė palaikymą „vandenilio sąjungos“ projektui tarp Vokietijos ir Rusijos, kuri, pasak Vokietijos energetikos ministro Peterio Altmaierio,¹¹⁸ būtina Vokietijai siekiant užtikrinti energijos poreikių patenkinimą visiškai atsisakant branduolinės energetikos ir iškastinio kuro.

Šis „vandenilio sąjungos“ pavyzdys iliustruoja dviprasmišką Vokietijos energetikos politikos formavimą, kai atsisakant sugrėsmintos branduolinės energetikos, kaip itin pavojingos dėl galimų branduolinių incidentų ir avarių, siekiama skatinti atsinaujinančiųjų energijos šaltinių plėtrą, neįžvelgiant grėsmės dėl augančios energetinės priklausomybės nuo išorės tiekėjų (pirmiausia – nuo Rusijos). Vokietija, pasirinkusi sugrėsminti branduolinės energetikos sektorių, neišvengiamai turi galvoti kuo kompensuoti prarastą energijos gamintoją, ir tenka rinktis, kas šiai šaliai svarbiau – tvaresnė ateities energetika ir aplinkosaugos prioritetai, ar didesnė priklausomybė nuo Rusijos.

Net, jeigu Vokietijos strateginių partnerių tokių, kaip JAV, kritikuojamas Nord Stream 2 projektas visgi būtų nutrauktas, tai Vokietijos bendradarbiavimas su Rusija vystant vandenilio energetikos sektorių vis tiek išlaikytų ilgalaikę Vokietijos energetinę priklausomybę nuo Rusijos, kuri partnerių matoma kaip tiesioginė grėsmė. Beje, viešuose pareiškimuose kanclerė pabrėžia, kad branduolinę ir iškastinio kuro (būtent – anglies) energetiką sėkmingai pakeisiantys atsinaujinantys energijos šaltiniai ir gamtinės dujos užtikrins Vokietijos, kaip labai saugios energetikos rinkos statusą, nepaisant to, kas tas gamtines dujas pardavinės.¹¹⁹

---

¹¹⁶ International Energy Agency, *Germany Energy Policy Review 2020*, 15 p.

¹¹⁷ Szymon Kardaś, Michał Kędzierski, *A hydrogen alliance? The potential for German-Russian cooperation in hydrogen energy*, OSW Commentary, Centre for Eastern Studies, number 383, 3.03.2021, <<https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2021-03-03/a-hydrogen-alliance-potential-german-russian-cooperation>>, [Žiūrėta 2021.04.25].

¹¹⁸ Reuters Staff, *Update-2 Germany, Russia flag hydrogen cooperation*, 2021.04.29, <<https://www.reuters.com/article/russia-germany-gas-idUKL8N2MM4CX>>, [Žiūrėta 2021.04.29].

¹¹⁹ Speech by Federal Chancellor Dr Angela Merkel on 16 February 2019 at the 55th Munich Security Conference, <<https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-en/news/speech-by-federal-chancellor-dr-angela-merkel-on-16-february-2019-at-the-55th-munich-security-conference-1582318>>, [Žiūrėta 2021.04.06].

Poskyrio apibendrinimas. Analizuotas Vokietijos branduolinės energetikos sugrėsminimo atvejis parodė, kad sugrėsminimo sėkmę iš dalies lėmė taisyklė „laiku ir vietoje“, t. y. Vokietija nedelsė, bet beveik iš karto po Fukušimos branduolinės avarijos pasinaudojo proga katastrofinę nelaimę panaudoti kaip pagrindinį įrankį savo politiniams sprendimams pagrįsti. Fukušimos branduolinė avarija – matoma ir suprantama visuomenei, apie jos tragiškus padarinius žmonėms, ekonomikai, gamtai galima rasti begalę lengvai prieinamos informacijos. Grėsmės objektui sustiprinti pasirenkami tinkami „kalbos akto“ atstovai – aplinkos ministrė, netgi pati kanclerė (matoma viešumoje ir dažniau palankiai vertinama visuomenės nei nepalankiai), žiniasklaidos platformos. Visgi staigus ir drastiškas Vokietijos sprendimas atsisakyti branduolinės energetikos, ją spaudžia į kampą renkantis kitus energijos šaltinius, kurie galėtų užtikrinti šalies gyventojų poreikių patenkinimą, o čia susiduriama su galimai naujais, užsienio partnerių sugrėsmintais energijos šaltiniais – atvirai išreiškiamas JAV nepasitenkinimas dėl Vokietijos–Rusijos dujotiekio Nord Stream 2 projekto, kas didina ne tik Vokietijos energetinę priklausomybę nuo Rusijos, tačiau galima dirgina ir viso regiono energetinį saugumą.

2.3. Branduolinės energetikos sugrėsminimas Vengrijoje

Vengrija pirmąjį komercinį branduolinį reaktorių paleido 1982 m.¹²⁰ ir netgi Černobylio avarija nepristabdė planų dar 1986 m. rudenį paleisti trečiąjį savo reaktorių. Iki šiol Vengrija yra viena tų šalių, kuri aktyviai remia branduolinės energetikos plėtrą. 2014 m. ministro pirmininko Viktoro Orbano vadovaujama Vyriausybė pasirašė sutartį su Rosatom dėl dviejų naujų branduolinių reaktorių statybos Paks AE, o Rusija pasiūlė 10 mlrd. paskolą su galimybe ją išmokėti per 21-erius metus (pradedant nuo 2026 m.). Kaip pastebi Csaba Weineris,¹²¹ ilgą laiką Vengrija ieškojo išeičių, kaip būti mažiau priklausomai nuo dujų importo (kaip pagrindinio energijos šaltinio), tačiau naujoji sutartis su Rosatom, atrodo, tik vizualiai pakeitė energijos šaltinį, tačiau visiškai nepasiūlė naujo energijos diversifikavimo būdo. C. Weineris atkreipia dėmesį, kad naujieji branduoliniai reaktoriai, kuriuos turėtų statyti Rosatom, Vengrijos energetinį saugumą įspraudžia į dviprasmišką situaciją – tarsi Vengrijos energetinė nepriklausomybė padidėja, tačiau tuo pačiu tarsi ir sumažėja – atsiranda naujos priklausomybės ir rizikos.

---

¹²⁰ World Nuclear Association, Nuclear Power in Hungary. Updated January 2021, <<https://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-g-n/hungary.aspx>>, [Žiūrėta 2021.01.06].

¹²¹ Csaba Weiner, *Managing energy supply security and gas diversification in Hungary: Putting theory into practice*. Centre for Economic and Regional Studies HAS Institute of World Economics, Working Paper Nr. 238(2017), 2 p.

2017 m. paskelbtame EK sprendime dėl paramos Vengrijai, planuojančiai įgyvendinti dviejų naujų branduolinių reaktorių įrengimą Paks II atominėje elektrinėje, minima, kad kelios suinteresuotosios šalys dėl tokios paramos skyrimo išreiškė nepritarimą,¹²² kad naujų branduolinių reaktorių statyba Vengrijoje būtų finansuojama Rusijos paskola. Minėtame EK sprendime teigiama, kad Rusijos paskola branduolinių reaktorių statybai Vengrijoje paskatintų branduolinio kuro ir finansinę priklausomybę ir tai prieštarautų ES energijos saugumo strategijai. Tokius politinius pareiškimus pastebi žiniasklaida, kuri noriai dalinasi (su politikais) „sugrėsmintojo“ vaidmenį ir formuoja visuomenės nuomonę. Politikos naujienų portalas „Politico“¹²³ ne tik atskleidė, koks „nešvarus“ ir grėsmingas yra Paks II branduolinis projektas, tačiau pabrėžė, kaip prie šio projekto sugrėsminimo prisidėjo EK politikai. Pirminė grėsmė – branduolinės energetikos plėtra per naujų Paks II branduolinių reaktorių plėtrą – apipinama papildomomis grėsmėmis ar taip vadinamais pavojaus signalais, keliančiais susirūpinimą (ar bent jau verčiančiais susimąstyti) ir galiausiai auditorijai suformuojama modifikuota sugrėsminto objekto versija – pavojingos Rusijos milijardinės investicijos ES šalyje narėje, EK politikų pasidavimas Vengrijos Vyriausybės vadovo V. Orbano spaudimui ir tarptautinis politinis neryžtas priimant sprendimus. Toks pavyzdys atskleidžia, kaip gali skirtis pirminis sugrėsmintas objektas nuo galutinės savo modifikacijos versijos, kai atsiranda skirtingi „sugrėsmintojai“. „Politico“ siekis pabrėžti, kad EK, užuot tvirtai palaikiusi ES energijos saugumo strategiją ir pademonstravusi įsipareigojimą šios strategijos nuostatų įgyvendinimui tikrumą, galiausiai sutinka palaikyti Rusijos investavimą Paks II projekte, parodo EK kaip silpnąją grandį šiame procese, o silpnoji grandis netiesiogiai siejama su nesaugumu ir galima grėsme – jei buvo nusileista tokiose derybose ir neišlaikyta griežta pozicija dėl įsipareigojimų įgyvendinam ES energijos saugumo strategiją, tai kokių dar nemalonių „netikėtumų“ galima tikėtis ateityje rizikuojant ES šalių narių saugumu. Visgi lyginant „sugrėsmintojų“ svorį (politikai ar žiniasklaida), žiniasklaida, kaip „sugrėsminantis veikėjas“, turi žymiai mažesnę poveikį auditorijai nei valstybės politikai, nors ne visų „kalbos aktas“ toks sėkmingas ir užtikrintas kaip Vengrijos premjero V. Orbano. Vengrijoje būta politinių veikėjų, kurie mėgino sugrėsminti branduolinės energetikos plėtrą, tačiau jų politinis svoris buvo per menkas, kad pakeistų dominuojančią valdančiųjų poziciją.

---

¹²² Commission Decision (EU) 2017/2112 on the measure/aid scheme/State aid SA.38454 — 2015/C (ex 2015/N) which Hungary is planning to implement for supporting the development of two new nuclear reactors at Paks II nuclear power station, 6 March 2017, 71–75 p.

¹²³ Sara Stefanini, Nicholas Hirst, *Hungary's Russian-built nuclear plant powered by politics in Brussels*, Politico, 2017.11.22, <<https://www.politico.eu/article/hungarys-russian-built-nuclear-plant-powered-by-politics-in-brussels/>>, [Žiūrėta 2021.04.06].

Verta pastebėti, kad Vengrijos Žaliųjų partija 2017 m. bandė inicijuoti referendumą gyventojų nuomonei išreikšti,¹²⁴ ar Vengrija turėtų plėsti branduolinę energetiką, ar visgi pereiti prie atsinaujinančiųjų energijos šaltinių politikos stiprinimo. Tąkart Nacionalinė rinkimų komisija atmetė kreipimąsi dėl referendumo organizavimo, argumentuodama tuo, kad referendumo balsavimo formose pateikti gyventojus klaidinantys klausimai, kurie gali apsunkinti balsuojančiųjų suvokimą apie jų priimto sprendimo pasekmes. Referendumo dėl branduolinės energetikos plėtros nutraukimo klausimą Žaliųjų partija kėlė ir 2020 m., argumentuodami, kad Rosatom ir Vengrijos Vyriausybės 2014 m. pasirašyta sutartis padidina Vengrijos priklausomybę nuo Rusijos, taip pat pabrėždami, kad ir dar veikiantys reaktoriai yra nesaugūs ir turėtų būti uždaryti, nors tuo tarpu Vengrijos saugumo strategijose branduolinė energetika akcentuojama kaip vienas iš šalies energetinio saugumo garantų.

2012 m. atnaujintoje Vengrijos nacionalinio saugumo strategijoje pabrėžiama, kad energetinis saugumas yra labai svarbus elementas bendrame šalies saugumo kontekste, ypač, kai Vengrija išlieka energetiškai priklausoma nuo importuojamos energijos. Atkreipiamas dėmesys, kad šalies energetinį saugumą gali užtikrinti stabilus ir nuspėjamas energijos tiekimas konkurencingomis rinkos kainomis, o lemiamas vaidmuo tenka Vengrijos branduolinei energetikai,¹²⁵ kurios vystymas ateityje turėtų užtikrinti šalies gyventojų ir ekonomikos plėtros poreikius.

2020 m. atnaujintoje Vengrijos saugumo strategijoje suformuoti strateginiai Vengrijos saugumo tikslai, kuriuose skiriama gerokai daugiau dėmesio energetiniam saugumui bei branduolinės energetikos rolei.¹²⁶ Dokumente aiškiai išsakoma pozicija, kad šalies vystoma branduolinė energetika svariai prisideda prie klimato kaitos išsipareigojimų įgyvendinimo, o šios energetikos sritys plėtra reikšmingai sumažintų energetinę priklausomybę nuo importuojamos energijos (kurios daugiausia ir suvartojama, žr. 3 lentelę). Atsižvelgiant į tai, kad dar 2018 m. Vengrija iš Rusijos importavo apie 75 proc. naftos ir apie 60 proc. gamtinių dujų,¹²⁷ sunkiai tikėtina, kad šis strateginis saugumo tikslas bus pasiektas iki kito šalies saugumo strategijos atnaujinimo. Taip pat būtina pastebėti, kad 2021 m. pradžioje Vengrija su Rusija pratęsė gamtinių dujų tiekimo sutartį¹²⁸ ir, žinoma, energetinės priklausomybės santykiai tarp šių šalių praktiškai išlieka nepakitę (atitinkamai strateginiai Vengrijos saugumo tikslai lieka paraštėse). Verta atkreipti dėmesį, kad, kol Vengrijos Žaliųjų partija intensyviai

---

¹²⁴ *No referendum over Paks nuclear plant*, June 28, 2017, <<http://abouthungary.hu/news-in-brief/no-referendum-over-paks-nuclear-plant/>>, [Žiūrėta 2020.10.22].

¹²⁵ Ministry of Foreign Affairs of Hungary, *Hungary's National Security Strategy*, 2012, 14 p.

¹²⁶ Magyarorszag Hivatalos Lapja, 2020. április 21, 2116 p.

¹²⁷ Jo Harper, *Hungarian gas: Devil or deep blue sea?* 2018.12.07, Deutsche Welle, <<https://www.dw.com/en/hungarian-gas-devil-or-deep-blue-sea/a-46614746>>, [Žiūrėta 2021.04.26].

¹²⁸ Hungary extends gas supply contract with Russia's Gazprom, Enerdata, 27 January 2021, <<https://www.enerdata.net/publications/daily-energy-news/hungary-extends-gas-supply-contract-russias-gazprom.html>>, [Žiūrėta 2021.04.26].

stengiasi įrodyti branduolinės energetikos grėsmę ir tuo įtikinti šalies gyventojus, Vengrijos nacionalinės saugumo strategijos rengėjai demonstruoja priešingą nuomonę – strateginiame saugumo dokumente Paks II branduolinės elektrinės plėtrą įvardija kaip vieną geriausių strateginių sprendimų siekiant įgyvendinti įsipareigojimus pagal Paryžiaus susitarimą dėl klimato kaitos.

3 lentelė. Bendrosios Vengrijos kuro ir energijos sąnaudos 2018 m.¹²⁹

Eil. Nr.	Kuro tipas/energijos ištekliai	Procentinė dalis
1.	Gamtinės dujos	33
2.	Žalia nafta ir naftos produktai	30
3.	Branduolinė energetika	16
4.	Atsinaujinantys energijos ištekliai	12
5.	Akmens anglis	9

Visgi Paks II pirmojo ir antrojo branduolinių reaktorių projektas neišvengė sugrėsminimo pastangų akcentuojant aplinkosaugos rizikas. Kaip jau minėta analizuojant Lietuvos siekius Baltarusijos AE nesaugaus projekto grėsmę konkretizuoti per Orhuso Konvencijos sąlygų nesilaikymą, taip ir Paks II atveju organizuotas kreipimasis į Orhuso Konvencijos atitikties komitetą,¹³⁰ tik šiuo atveju „sugrėsminimo“ rolė atiteko Čekijos, Vokietijos ir Rumunijos nevyriausybinėms aplinkosaugos organizacijoms ir piliečiams (skirtingai nei Lietuvos atveju „sugrėsminimo“ vaidmenį atliko Aplinkos ministerija). Kreipimesi į Orhuso Konvencijos atitikties komitetą kaip grėsmė įvardijamas Vengrijos Vyriausybės tarptautinių įsipareigojimų nepaisymas, kai nebuvo atsižvelgta į visuomenės pateiktas pastabas dėl tarpvalstybinio poveikio aplinkai vertinimo ir kitaip pažeista Orhuso konvencija: nesvarstytos alternatyvios branduolinių reaktorių statybos aikštelės, nevertinti kiti alternatyvūs ir efektyvūs energijos gamybos būdai (pavyzdžiui, stiprinant atsinaujinančiųjų energijos šaltinių infrastruktūrą), neinformuotos suinteresuotosios grupės apie poveikio aplinkai vertinimo proceso eigą, su šiuo procesu susijusius aktualius pasikeitimus, ir ... neetiškas, nepadorus ir agresyvus Vengrijos Vyriausybės atstovų elgesys su oficialiuose poveikio aplinkai vertinimo pristatymuose dalyvavusiais nevyriausybinių aplinkosaugos organizacijų atstovais. Įdomu tai, kad 2017 m. pabaigoje Espoo konvencijos dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste šalių iniciatyva ir tam

¹²⁹ OECD, *Fossil Fuel Support Country Note, Hungary*, June 2020, 1 p.

¹³⁰ Affected Organizations and Individuals Appeal to the UN Aarhus Convention Committee in Geneva, *Violations of the environmental assessment procedure for Hungarian Paks II nuclear power plant*, 2019.05.20, 1–2 p.

suburtos darbo grupės išleistose gerosios praktikos rekomendacijose,¹³¹ kaip taikyti Espoo konvenciją branduolinės energetikos srityje, komunikacija su visuomene apie Paks II poveikio aplinkai vertinimą minima kaip viena iš gerųjų praktikų. Gerosios praktikos rekomendacijose pabrėžiama, kad poveikio aplinkai vertinimo dokumentai buvo prieinami viešai visuomenei vengrų ir anglų kalbomis, o poveikio aplinkai vertinimo dalis, skirta tarpvalstybiniam poveikiui aptarti, išversta ir į kroatų, čekų, rumunų, vokiečių, serbų, slovākų, slovėnų ir ukrainiečių kalbas. Šis atvejis patvirtina, kad sugrėsminimo procesui nepakanka „kalbėtojo“ ir „kalbos akto“ – lygiai tiek pat svarbu, kiek įtikinamas „kalbos aktas“, bei auditorijos pasirengimas priimti informaciją apie sugrėsminimą objektą. Vengrijos atveju galima matyti, jog išorinių veikėjų kritika ir bandymai sugrėsmininti Paks II projektą nebuvo paveikūs ir tiesioginė auditorija (Espoo konvencijos priežiūros institucijos ir darbo grupės) nepriėmė šių argumentų.

Paks II projektas dėl daugelio priežasčių (geografinės padėties, paties projekto naujumo, jo kainos, masto, investuotojų ir investavimo sąlygų, kontraversiškų tarptautinių vertinimų EK kontekste, visuomenės nuomonių ir pan.) dažnai ir įvairiai aptariamas žiniasklaidoje (vienas iš pavyzdžių aptartas aukščiau per „Politico“ įsitraukimą), kuri taip pat imasi „sugrėsminimo“ vaidmens, transliuodama žinią auditorijai. Įdomu tai, kad „kalbos aktą“ skirtinguose lygiuose (politinėse diskusijose, nevyriausybinių organizacijų pareiškimuose, žiniasklaidoje ir pan.) išprovokuoja pirminis tariamos grėsmės šaltinis – branduolinės energetikos plėtra per naujų branduolinių reaktorių statybas, tačiau žiniasklaidoje grėsmė iš branduolinės energetikos nukreipiama į branduolinio projekto vykdytojus. Vadinasi, nors pirminis grėsmės šaltinis tarsi yra tas pats – branduolinė energetika, tačiau žiniasklaidoje sugrėsminama tiesioginė projekto investuotoja Rusija. Naujienų agentūra „Reuters“¹³² (šiuo atveju atliekanti „kalbėtojo“ rolę) pasirenka visuomenę veikiančius elementus sugrėsminimam objektui pristatyti – sankcijos Rusijos ekonomikai, Vengrijos simpatijos Rusijai, Rusijos įtakos nusipirkimas, – taip tik sustiprindama grėsmės vaizdą. „Reuters“ pranešime užsimenama, kad Rusija, investuodama milijonus (kai pačios Rusijos ekonomika dugne) į ES šalies narės Vengrijos branduolinės energetikos plėtros projektą, bando įgyti ES palankumą arba, kalbant atvirai – siekia nusipirkti sankcijų panaikinimą (atsižvelgiant į tai, kad branduolinis sandoris vyksta praėjus metams po Krymo aneksijos, tai visai įtikinama milijoninės investicijos viena iš priežasčių). Toks situacijos pristatymas tarsi tarp eilučių suformuoja auditorijai mintį, kad branduolinė energetika pati savaime nėra tikrasis grėsmės objektas,

¹³¹ UNECE, *Good Practice Recommendations on the Application of the Convention to Nuclear Energy-related Activities*, Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context (Espoo Convention), United Nations Publication, December 2017, 20 p.

¹³² Krisztina Than, *Special Report: Inside Hungary's \$10.8 billion nuclear deal with Russia*, 2015.03.30, Reuters, <<https://www.reuters.com/article/us-russia-europe-hungary-specialreport-idUSKBN0MQ0MP20150330>>, [Žiūrėta 2021.04.30].

nes tikrosios grėsmės etiketė turėtų būti klijuojama agresyvią tarptautinę politiką vykdančiai Rusijai, kuri, numodama ranka į ES Tarybos paskelbtas ekonomines sankcijas dėl įvykdytos neteisėtos Krymo aneksijos, lyg niekur nieko pasiūlo milijoninę paramą tos pačios ES valstybei. Verta pastebėti, kad „Reuters“ publikuotame straipsnyje pateikiamos dviejų skirtingų stovyklų nuomonės, kai vienai atstovauja Zoltanas Illesas, iki branduolinio sandorio ėjęs Vengrijos valstybės sekretoriaus aplinkos klausimais pareigas, o kitai – Vengrijos Vyriausybės atstovas Zoltanas Kovacsas. Per šiuos du veikėjus labai aiškiai pademonstruojama, kaip skirtingai suvokiama ir įvardijama grėsmė. Z. Illesas nevengia pareiškimų, kad branduolinis Paks II projektas yra tik Rusijos priedanga, kuria siekiama maskuoti tikruosius Rusijos ketinimus – milijonine finansine investicija prisidėti prie artėjančių Vyriausybės rinkimų, kurių laimėtoju Rusija norėtų matyti sau palankų Vengrijos premjerą V. Orbaną. Žinoma, Vyriausybės atstovas Z. Kovacsas tokias nuomones paneigia ir pareiškia, kad Rusijos investicijos į Paks II naujų branduolinių reaktorių statybą užtikrins Vengrijos ilgalaikį energetinį saugumą, taip pat pabrėždamas, kad Rusija branduolinius reaktorius stato ir kitose šalyse bei Vengrijoje Rusijos ekonominė įtaka gerokai mažesnė nei kitose Vakarų Europos šalyse. Kaip jau ir buvo minėta – kaip pirminė grėsmė tarsi formuojama branduolinė energetika, tačiau galiausiai tai transformuojasi į Rusijos – kaip grėsmės ES energetiniam ir ekonominiam saugumui – sugrėsminimą.

Poskyrio apibendrinimas. Vengrijos atveju, iš dalies, kaip ir nagrinėtu Lietuvos nerimo dėl Baltarusijos AE atveju, branduolinės energetikos sugrėsminimo priežastys krenta ant tiesioginių Rusijos investicijų tiek į Paks II, tiek į Baltarusijos AE projektus. Visgi branduolinės energetikos sugrėsminimas Vengrijoje nesėkmingas, nes, ko gero, pagrindine to priežastimi galima įvardinti Vengrijos premjero V. Orbano simpatijas Rusijos prezidentui V. Putinui. V. Orbanas nevengia viešai išreikšti palaikymo V. Putino vykdomai politikai, taip pat yra suformavęs jį palaikančių ministrų kabinetą, kurie slopina branduolinės energetikos sugrėsminimo procesus ir pabrėžia, kad branduolinės energetikos plėtra bei tęstinumas užtikrins šalies energetinį saugumą.

2.4. Branduolinės energetikos sugrėsminimas Lenkijoje

Lenkija – priešingai nei Vokietija – niekada nebuvo branduoline valstybe, tačiau jau nuo 1960 m. intensyviai svarstė galimybę prisijungti prie branduolinę energetiką vykdančių šalių klubo. Dar 1970 m. parinktos 3 galimos aikštelės branduolinei elektrinei, o 1981 m. sutarta pradėti pirmosios elektrinės statybas netoli Gdansko. Visgi 1986 m. Černobylio branduolinė avarija tapo vienu pagrindinių motyvų, kai Lenkijos aplinkosaugininkai pradėjo aktyviai protestuoti prieš atominių elektrinių statybas

Lenkijoje. Pasak Kacperio Szuleckio,¹³³ 1989 m. dėl aplinkosaugininkų ir visuomenės spaudimo, politinių galių pasikeitimo dominuojančias pozicijas perimant Solidarumui, nuspręsta atsisakyti dar dviejų elektrinių statybų planų (vienos prie Poznanės, kitos prie Baltijos jūros), o 1990 m. sustabdytas ir Gdansko pašonėje statytos branduolinės elektrinės statybų procesas, nors statybos jau buvo gerokai įsibėgėjusios.

Visgi Lenkija pradėjo vis dažniau dairytis į branduolinę energetiką, nes jau tradiciškai pradėta vadinti viena taršiausių ES šalių narių ir tai neturėtų stebinti atsižvelgiant į tai, kad daugiausia energijos pagaminama kūrenant akmens anglis ir rusvosias anglis (4 lentelė). Idėja gaivinti branduolinės energetikos planus vėl priminta 2005 m.,¹³⁴ kai iniciatyvos ėmėsi Ekonomikos ministerija, akcentuodama, kad tai užtikrins šalies energetinį saugumą bei atkreipdama dėmesį į tai, kad tai prisidėtų prie CO₂ emisijų mažinimo. Nutarta atnaujinti branduolinių reaktorių statybas 2020–2021 m., tačiau vėl teko susidurti su visuomenės pasipriešinimu.

4 lentelė. Bendrosios Lenkijos kuro ir energijos sąnaudos 2019 m.¹³⁵

Eil. Nr.	Kuro tipas/energijos išteklių	Procentinė dalis
1.	Akmens anglis ir rusvosios anglis	45
2.	Žalia nafta ir naftos produktai	31
3.	Gamtinės dujos	17
4.	Atsinaujinantys energijos išteklių	7
5.	Branduolinė energetika	–

Didelė oro tarša Lenkijoje ne tik trukdo siekti šalies įsipareigojimų pagal Paryžiaus susitarimą dėl klimato kaitos įgyvendinimo, tačiau taip pat kelia nerimą dėl didelio mirštančiųjų skaičiaus nuo kvėpavimo sistemos ligų, kurioms pasireikšti, galimai, tiesioginės įtakos gali turėti didelė oro tarša anglies degimo produktais.¹³⁶

¹³³ Kacper Szulecki, „Securitization and State Encroachment on the Energy Sector: Politics of Exception in Poland’s Energy Governance“. *Energy Policy*, Volume 136, January 2020, 4 p.

¹³⁴ World Nuclear Association, Nuclear Power in Poland. Updated April 2020, <<https://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-o-s/poland.aspx>>, [Žiūrėta 2020.05.30].

¹³⁵ U.S. Energy Information Administration, *Poland Overview*, July 2020, <<https://www.eia.gov/international/analysis/country/POL>>, [Žiūrėta 2021.05.04].

¹³⁶ Pippa Neill, *Poland power plant burns one tonne of coal every second*, Air Quality News, 2019.09.27, <<https://airqualitynews.com/2019/09/27/poland-power-plant-burns-one-tonne-of-coal-every-second/>>, [Žiūrėta 2021.05.05].

Atsižvelgiant į tai, kad Lenkija dar vis stipriai priklauso nuo įvežtinio kuro iš Rusijos (virš 70 proc. akmens ir rusvosios anglies, apie 50 proc. gamtinių dujų)¹³⁷, 2020 m. patvirtintoje Lenkijos saugumo strategijoje skiriama daug dėmesio energetiniam saugumui.¹³⁸ Nors strategijoje neužsimenama, kad branduolinė energetika galėtų tapti energetinio saugumo garantu, tačiau atkreipiamas dėmesys, kad šalis turėtų intensyviau modernizuoti ir plėsti perdavimo tinklų infrastruktūrą, planuoti ir didinti naftos ir kuro kaupimo ir saugojimo pajėgumus. Verta pastebėti, kad pabrėžiamas Nord Stream II projekto grėsmingumas ne tik Lenkijos, tačiau Centrinės Europos ir Balkanų šalių energetiniam saugumui, nes šis dujotiekis sustiprins minėto regiono šalių energetinę priklausomybę nuo Rytų dujų, o Rytams tai gali tapti patraukliu instrumentu politinio spaudimo procesuose.

Energetinio saugumo sprendimų ieškoma Lenkijos energijos politikos gairėse, kur branduolinei energetikai suteikiama teigiama rolė, pabrėžiant, kad tai užtikrins CO₂ emisijų mažinimą, padengs didėjančius elektros energijos poreikius, pajvairins energijos šaltinių rinką, sumažins priklausomybę nuo įvežtinio kuro. Lenkijos klimato ministras Michalas Kurtyka taip pat akcentuoja – branduolinės energetikos pasirinkimo vienas privalumų, kad branduolinės elektrinės yra „stabilus ir patikimas energijos šaltinis“.¹³⁹ Siekdama šiuos planus paversti realybe, Lenkijos valdžia ėmėsi iniciatyvos ir aktyviai ieškojo patikimų partnerių palaikymo, kurie padėtų žengti į branduolinės energetikos erą.

2011 m. kovą, po Fukušimos branduolinės avarijos praėjus vos porai savaitių, tuometinis Lenkijos ministras pirmininkas Donaldas Tuskas drąsiai pareiškia, kad „branduolinių nelaimių rizika Lenkijoje gerokai mažesnė nei Japonijoje, nes Lenkija nepatenka į seisminę zoną, o Japonijos branduolinę katastrofą sukėlė žemės drebėjimas ir cunamis“,¹⁴⁰ tuo pačiu išreikšdamas palaikymą organizuoti šalies gyventojų referendumą, kuriame visuomenė apsispręstų, ar nori, kad Lenkija pradėtų branduolinės energetikos erą. Tokiais pareiškimais viena ryškiausių tuometinių Lenkijos politikos figūrų imasi slopinti grėsmingą branduolinės energetikos vaizdą ir siekia įtikinti šalies gyventojus, kad branduoliniai reaktoriai yra tinkamas pasirinkimas siekiant aplinkai draugiškos energetikos. Sumaniai pasitelkdamas komunikaciją, premjeras tam tikra prasme netgi perkelia atsakomybę visuomenei, tarsi suteikdamas jai įrankį priimti sprendimą ir prisiimti atsakomybę dėl branduolinės energetikos planų

---

¹³⁷ International Trade Administration, *Poland – Country Commercial Guide. Energy Sector*, 2020.10.11, <<https://www.trade.gov/country-commercial-guides/poland-energy>>, [Žiūrėta 2021.05.06].

¹³⁸ National Security Strategy Of The Republic Of Poland, 2020, Warsaw, 34 p.

¹³⁹ Rumyana Vakarelska, *Poland's plans for nuclear power*, 2020.08.26, Nuclear Engineering International, <<https://www.neimagazine.com/features/featurepolands-plans-for-nuclear-power-8104301/>>, [Žiūrėta 2021.05.06].

¹⁴⁰ Reuters Staff, *Poland may hold nuclear referendum, says PM Tusk*, REUTERS, 2011.03.23, <<https://www.reuters.com/article/poland-nuclear-idUKLDE72M0ST20110323>>, [Žiūrėta 2021.05.09].

šalies mastu – „nors pakaktų parlamentarų sprendimo dėl branduolinės programos įgyvendinimo, tačiau tokie sprendimai neturi prasmės, jei jie nepriimtini visuomenei, tam būtinas visuomenės pritarimas.“

Visgi D. Tusko komunikacija įtikino ne visus – 2012 m. pradžioje pajūrio kurorte Mielne (jo apylinkėse buvo parinkta statybų aikštelė branduolinei elektrinei) įvykęs referendumas atskleidė, kad didžioji dauguma gyventojų (apie 94 proc.) balsavo prieš branduolinių reaktorių kaimynystę ir tik apie 5 proc. palaikė branduolinės elektrinės statybas kurorte. Vietos gyventojai referendumo dieną atliko „sugrėsmintojo“ rolę, prie namų iškabindami plakatus su skatinimais balsuoti prieš branduolinę elektrinę. Balsavimo rezultatus ir akivaizdų vietinių nusiteikimą prieš branduolinę energetiką pakomentavo tuometinė Lenkijos vyriausybės komisarė branduolinės energetikos klausimais Hanna Trojanowska, paaiškindama, kad „referendumas įvyko be išankstinių diskusijų, nepateikiant adekvačios informacijos vietiniams gyventojams apie branduolinės elektrinės projekto finansinę naudą patiems gyventojams, kas ir nulėmė tokį neigiamą balsavimo rezultatą.“¹⁴¹ Komisarės pastebėjimai tarsi patvirtina, kad prasta, nekokybiška, neišbaigta komunikacija visuomenei jautriu klausimu sudaro sąlygas tam klausimui sugrėsminti, stiprina visuomenės nepasitikėjimą ir įtarumą, kas išprovokuoja neigiamą reakciją ir atstūmimą.

Valdžios atstovų netinkama komunikacija paskatino aktyvesnius gyventojus, ypač dar gerai pamenančius Černobylio branduolinę avariją ir jos pasekmes, burtis į bendruomenes, kurios matuojasi „sugrėsmintojo“ rolę pasitelkdamos žiniasklaidą, socialinius tinklus, kitus medijos kanalus. Pavyzdžiui, Šiaurės Lenkijoje esančio miestelio Kopalinos gyventojai 2011 m. Lenkijos Vyriausybės buvo informuoti, kad jų pašonėje pasirinkta viena iš galimų statybų aikštelių naujai branduolinei elektrinei statyti. Tokia žinia paskatino aktyvesnius miestelio gyventojus burtis į bendruomenę, kuri aktyviai protestuoja prieš branduolinės elektrinės statybas ir tokios elektrinės veiklos žalą greta esančiam gamtos rezervatui. 2012 m. „Deutsche Welle“ (Vokietijos visuomeninis radijo ir televizijos laidų transliuotojas) pateikė vieno iš Kopalinos anti-branduolinio judėjimo iniciatorių Taoteuszo Pastusiako interviu,¹⁴² kuriame aprašė T. Pastusiako asmeninius išgyvenimus įvykus Černobylio branduolinei avarijai (dėl radioaktyviosiomis medžiagomis užteršto lietaus T. Pastusiakas neteko baltųjų kraujo kūnelių, tapo itin jautrus infekcijoms ir virusiniams susirgimams) bei jo mintis dėl neigiamo branduolinės energetikos vertinimo. Interviu pateikiamos frazės tiesiogiai ar tarp eilučių formuoja neigiamą branduolinės energetikos vaizdą, pradedant nuo vietovės miškų kirtimo branduolinės elektrinės statybų aikštei paruošti (kalbama apie gamtos rezervatą), baigiant „branduolinių lobistų“

¹⁴¹ Maciej Onoszko, *Polish sea resort poll rejects nuclear plant*, REUTERS, 2012.02.14, <<https://jp.mobile.reuters.com/article/amp/idUSL5E8DD1E120120213>>, [Žiūrėta 2021.05.09].

¹⁴² Naomi Conrad, *Concerns over Poland's atomic energy ambitions*, 2012.09.07, Deutsche Welle, <<https://www.dw.com/en/concerns-over-polands-atomic-energy-ambitions/a-16221731>>, [Žiūrėta 2021.05.04].

pasiskaitymais („branduolinė energetika sukurs darbo vietų vietiniams gyventojams ir sumažins CO₂ emisijas“).

Branduolinei energetikai sugrąžinti pasitelkiami ir socialiniai tinklai, kuriais tikimasi pritraukti platesnį ir aktyvesnį susidomėjusiųjų ir palaikančiųjų ratą. Nors atrodo, kad informacija per socialinius tinklus turėtų greičiau pasiekti naudotojus, tačiau tai nebūtinai suburs didelį sekėjų ratą. Pavyzdžiui, intensyviai neigiamą branduolinės energetikos įvaizdį Facebook platformoje kurianti „NIE dla ATOMU w LUBIATOWIE“ grupė, kad ir kaip dažnai atnaujina neigiamos informacijos srautą apie branduolinę energetiką Lenkijoje, tačiau tikrai negali pasigirti dideliu sekėjų ratu (nesiekia nė pusės procento šalies gyventojų).

Visgi Lenkijos siekis tapti branduolinės energetikos valstybe nepraranda savo aktualumo – 2019 m. patvirtintose Lenkijos energijos politikos gairėse pabrėžiama, kad iki 2033 m. šalis pradės branduolinės energetikos projektus, o jau 2043 m. šalyje veiks 5 branduoliniai reaktoriai.¹⁴³

Verta pastebėti, kad Lenkija sumaniai išnaudoja tarptautinę politinę platformą, kad branduolinės energetikos tema atsirastų svarstomų aktualių klausimų darbotvarkėje. Pavyzdžiui, 2020–2021 m. Lenkija pirmininkauja Višegrado grupei ir pirmininkavimo programoje¹⁴⁴ energetikos politikos skylyje yra skyrusi dėmesio branduolinės energetikos svarbai siekiant užtikrinti regiono energetinį saugumą. Programos tikslams pasiekti numatytos veiklos, kaip – organizuoti Višegrado grupės narių branduolinės pramonės forumą, siekti Branduolinio aljanso įkūrimo, stiprinti Europos branduolinės energijos forumo vaidmenį, organizuoti socialinės komunikacijos praktinius seminarus medijos atstovams. Pastaroji veikla akivaizdžiai parodo, kaip siekiama tinkamai parengti vieną dažniausių šiuolaikinio piliečio komunikacijos šaltinių – socialinės žiniasklaidos atstovus, kad pasitelkiant juos ir jų platformas būtų galima kryptingai formuoti informaciją priimančiųjų nuomonę branduolinės energetikos tema. Beje, Lenkija – viena pagrindinių Višegrado grupės narių, kuri pasistengė aktualizuoti branduolinės energetikos temą šios grupės darbotvarkėse per pirmininkavimą šiai grupei 2012–2013 m. Tuometinėje pirmininkavimo programoje Lenkija pabrėžė, kad siekiant užtikrinti regiono energetinį saugumą (kur minima ir branduolinė energetika), būtina tęsti dialogą su JAV.¹⁴⁵

JAV išreiškė palaikymą Lenkijos branduolinės energetikos siekiams,¹⁴⁶ pritardama, kad tai užtikrins šalies energetinį saugumą, ir 2020 m. tarp JAV ir Lenkijos pasirašytas tarpvyriausybinius susitarimas bendradarbiauti įgyvendinant Lenkijos civilinės branduolinės energetikos programą. Pagal

¹⁴³ National Energy and Climate Plan for the Years 2021–2030, Objectives and Targets, and Policies and Measures. Draft version 3.1 of 4 January 2019, 28 p.

¹⁴⁴ Visegrad Group, *2020/2021 Polish Presidency Program*, 12–13 p.

¹⁴⁵ Visegrad Group, *2012/2013 Polish Presidency Program*, 10 p.

¹⁴⁶ World Nuclear News, *USA supports Polish energy independence with nuclear agreement*, 2020.10.20, <<https://world-nuclear-news.org/Articles/USA-supports-Polish-energy-independence-with-nucle>>, [Žiūrėta 2021.05.06].

susitarimą, kuris pasirašytas 30 metų laikotarpiui, numatyta, kad Lenkija skirs apie 40 mlrd. JAV dolerių 6 branduoliniams reaktoriams pastatyti. 2021 m. susitarimas įsigaliojo, tai reiškia, kad per 18 mėnesių (iki 2022 m. pabaigos) JAV turi parengti ir pateikti Lenkijai techninį ir finansinį pasiūlymą, kaip bus įgyvendintas branduolinių reaktorių statybos projektas.¹⁴⁷

Besikeičiančią Lenkijos visuomenės nuomonę apie branduolinės energetikos sugrėsminimą, o tiksliau šios srities desaugumizavimą, atskleidžia ir pastarųjų kelių metų gyventojų nuomonės apklausa. Pagal Lenkijos tarptautinių santykių instituto 2014 m. atliktą visuomenės apklausą, beveik 65 proc. apklaustųjų išreiškė visišką ar bent palaikymą iš dalies branduolinės energetikos vystymui šalyje, virš 10 proc. buvo neapsisprendę, beveik 25 proc. išreiškė visišką nepritarimą ar pasisakė, kad iš dalies nepitaria branduolinės energetikos startui Lenkijoje.¹⁴⁸ TATENA, minėdama 2017 m. Lenkijos energetikos ministerijos atliktą visuomenės apklausą,¹⁴⁹ taip pat pabrėžia, kad beveik 60 proc. lenkų išreiškia palaikymą branduolinės energetikos vystymui jų šalyje, o net 65 proc. lenkų mano, kad branduolinė energetika svariai prisidėtų sprendžiant klimato kaitos problemas. Briuselyje įsikūrusi nepriklausoma naujienų agentūra NucNet, skelbianti informaciją branduolinės energetikos temomis, 2020 m. pavasarį savo interneto svetainėje paskelbė informacinį pranešimą – „Apklausa rodo, kad daugiau nei 70 proc. gyventojų, gyvenančių prie potencialiai galimų būsimų branduolinių reaktorių statybų aikštelių, remia branduolinę energetiką.“¹⁵⁰ Pranešime minima, kad Lenkijos energetikos grupės (PGE) 2019 m. rudenį atliktos gyventojų apklausos trijose savivaldybėse, kuriose numatytos branduolinių elektrinių statybos. Kaip teigia PGE, respondentai atsiliepė teigiamai apie branduolinių elektrinių statybas jų kaimynystėje, nes mano, kad tai sukurs naujų darbo vietų vietiniams gyventojams ir užtikrins žemesnes elektros kainas vartotojams. 67 proc. apklausos respondentų išreiškė palaikymą branduolinei energetikai, nes jų manymu, dabartinė infrastruktūra ir turimi šaltiniai yra nepakankami šalies gyventojų poreikiams patenkinti. 2020 m. rudenį naujienų agentūra NucNet savo interneto svetainėje pavišino pranešimą,¹⁵¹ skelbiantį, kad pagal Lenkijos klimato ministerijos atliktą gyventojų apklausą, 57 proc. lenkų pasisakė, jog šaliai reikalinga branduolinė energetika. Šie visuomenės apklausų pavyzdžiai parodo, kad aktyvaus kalbėtojo rolę gali atlikti ne tik realūs politikai ar aktyvios

---

¹⁴⁷ World Nuclear News, *Polish-US civil nuclear agreement enters into force*, 2021.03.03, <<https://world-nuclear-news.org/Articles/Polish-US-civil-nuclear-agreement-enters-into-force>>, [Žiūrėta 2021.05.06].

¹⁴⁸ Łukasz Kuźniarski, *Nuclear Power in Poland. Environmental and Economical Background*, Nuclear Energy Department, Ministry of Economy Poland, 18 p.

¹⁴⁹ IAEA, *Country Nuclear Power Profiles. Poland*, updated 2018, <<https://www-pub.iaea.org/MTCD/Publications/PDF/cnpp2018/countryprofiles/Poland/Poland.htm>>, [Žiūrėta 2021.05.07].

¹⁵⁰ Kamen Kraev, *Poland / Poll Shows More Than 70% Of Residents Near Planned Site Support New Nuclear*, 2020.05.06, NUCNET, <<https://www.nucnet.org/news/poll-shows-more-than-70-of-residents-near-planned-site-support-new-nuclear-5-3-2020>>, [Žiūrėta 2021.05.07].

¹⁵¹ Kamen Kraev, *Poland / Poll Shows 57% Say Country Needs Nuclear Power*, 2020.09.21, <<https://www.nucnet.org/news/poll-shows-57-say-country-needs-nuclear-power-9-1-2020>>, [Žiūrėta 2021.05.07].

visuomenės grupės, bet ir visuomenės apklausas atliekančios institucijos bei žiniasklaidos platformos, kuriomis pasinaudojama apklausos rezultatams platinti.

Poskyrio apibendrinimas. Lenkijos atvejis iš nagrinėtų atvejų išskirtinis tuo, kad šalies sprendimo (tapti branduolinės energetikos valstybe ar ne) priėmimas gali užtrukti labai ilgai. Įdomu tai, kad Lenkijos atvejis atskleidžia, kaip prieš kelis dešimtmečius aplinkosaugos aktyvistų bei naujai besikuriančio politinio judėjimo sugręsminta branduolinė energetika (kintant politinei aplinkai, augant priklausomybei nuo įvežtinio kuro, siekiant užtikrinti įsipareigojimus įgyvendinti klimato kaitos programos nuostatas) reabilituojama, jai suteikiamas teigiamas atspalvis, o visuomenės nuomonių apklausos rodo, kad Lenkijos gyventojai tapo sėkmingo branduolinės energetikos desaugumizavimo proceso dalyviais.

Akivaizdu, kad prieš kelis dešimtmečius Lenkijos aplinkosaugos grupės, nevyriausybinių organizacijos, politiniai veikėjai ir tiesiog aktyvūs piliečiai veikė itin tikslingai ir intensyviai prieš branduolinės energetikos atsiradimą šalies energetiniame paveiksle ir jiems pavyko, kas nulėmė valdžios sprendimus stabdyti planuotą branduolinių reaktorių statybą. Situacija po kelių dešimtmečių keičiasi, nes Černobylio avarijos pasekmės vis mažiau aktualios, o šalis energetiškai labai priklausoma nuo Rusijos akmens anglies ir gamtinių dujų tiekimo. Ko gero, netgi svarstymai, kad iš Rusijos importuojama akmens anglis, galimai yra atvežama iš Donbaso, kur po 2014 m. Krymo aneksijos įkurtos nepripažintos Donecko ir Luhansko Liaudies Respublikos,¹⁵² priverčia Lenkiją susimąstyti ne tik apie energetinį saugumą, tačiau ir apie politinį solidarumą su kitomis šalimis, nepalaikančiomis Krymo aneksijos ir Rusijos drastiškos aneksijos. Galimai tokia viešojoje erdvėje pasirodanti informacija taip pat keičia ir lenkų nuomonę dėl branduolinės energetikos, kas lemia ir besikeičiančią branduolinę energetiką šalyje palaikančiųjų statistiką (kad ir pagal kokias visuomenės apklausas ji būtų formuojama).

---

¹⁵² Joby Warrick, Steven Mufson, *Dirty Fuel*, The Washington Post, 2020.06.12, <<https://www.washingtonpost.com/national-security/2020/06/12/dirty-fuel-ukrainian-separatists-sell-pilfered-coal-keep-war-economy-rolling/>>, [Žiūrėta 2021.05.08].

Išvados ir rekomendacijos

Atlikta Lietuvos, Vokietijos, Vengrijos ir Lenkijos šalių branduolinės energetikos sugrėsminimo analizė pritaikant sugrėsminimo teoriją, padėjo identifikuoti „sugrėsminimo veikėjus“, „kalbos akto“ išraiškas, bei suvokti, ar sugrėsminimo objektu visada buvo branduolinė energetika. Europos energetinio saugumo strategija skelbia, kad energetinio saugumo klausimų sprendimas neturėtų apsiriboti tik nacionaliniu lygiu, tačiau priimant politinius sprendimus reiktų visapusiškai atsižvelgti į valstybių narių tarpusavio priklausomybę. Visgi atlikta atvejų analizė parodė, kad net kaimyninės šalys tarpusavyje nenusiteikusios derinti esminių branduolinės energetikos sprendimų priėmimo, kas galimai silpnina ne tik sprendimą priimančios valstybės energetinį saugumą, bet turi tiesioginės įtakos gretimų valstybių energetiniam saugumui. Vokietijos atvejis netgi parodė, kad Vokietija nusiteikusi ne tik visiškai atsisakyti branduolinės energetikos, bet sieks, kad ir kitos regiono šalys priimtų tokį patį sprendimą – vis pastebimi Vokietijos nerimo signalai žiniasklaidoje ar tiesiogiai politikų pasisakymuose, kai išreiškiamas nerimas ir nepasitenkinimas dėl Vengrijos planų plėsti branduolinę energetiką ar Lenkijos siekio tapti branduolinės energetikos šalimi. Tokie veiksmai suteikia sąlygas branduolinei energetikai sugrėsminėti. Pagrindiniai aspektai, kurie pastebėti visų keturių nagrinėtų šalių kontekste:

1. Rusijos „Rosatom“ milijardinės investicijos į branduolinių reaktorių statybą, vėliau pereinant į branduolinio kuro tiekimo procesus bei galiausiai „pasisiūlymas investuoti“ į radioaktyviųjų atliekų tvarkymą;

2. regiono šalių savarankiškas sprendimų priėmimas įgyvendinant strateginius branduolinės energetikos projektus, kurie gali turėti tiesioginės įtakos kaimyninių valstybių energetiniam saugumui;

3. pasinaudojimas tarptautinėmis organizacijomis, kurios gali būti pasitelkiamos branduolinės energetikos desaugumizavimui, nors vykdomi saugumo reikalavimų neatitinkantys projektai (pavyzdžiui, TATENA tarptautinių ekspertų branduolinės saugos vertinimo misijos Baltarusijoje, Rusijos prezidento V. Putino pareiškimai, kad TATENA „Rosatom“ vertina kaip patikimus ir atsakingus partnerius);

4. energetinė priklausomybė nuo importuojamo kuro, kai pagrindinė iškastinio ir kietojo kuro importuotoja ES šalims narėms išlieka Rusija. Toks siauras pirminės energijos tiekėjų ratas sukuria nesaugumo jausmą dėl energetinės priklausomybės pastaruoju metu praktiškai nuo vieno (Rusijos) pirminės energijos tiekėjo, kuriam pasitraukus iš tiekėjų grandinės ES šalys narės turimais šaltiniais negalėtų kompensuoti energijos stygiaus gyventojų poreikiams patenkinti.

Analizuojant branduolinės energetikos sektorių išryškėjo dažnai lygiagrečiai linksniuojama atsinaujinančiųjų šaltinių energetika. Gilinantį į valstybinius strateginius dokumentus, analizuojant kai kurių energetikos investuotojų interesus šioje energetikos srityje, pastebėta, kad tai taip pat tampa aktualia sugrėsminimo tema, kurią verta panagrinėti detaliau, nes tai taip pat jautri energetikos sritis dėl galimų investuotojų (kaip pavyzdžiui, „Rosatom“, Kinijos energetikos korporacijos ir pan.) domėjimosi ir siūlymo suteikti finansinę paramą brangiai infrastruktūrai sukurti ir jai prižiūrėti – sukuriama ilgalaikė finansinė priklausomybė nuo paskolų teikėjų. Taip pat atsinaujinantieji energijos šaltiniai ne visur ir ne visada taikiai sutinkami vietos gyventojų, ypač tų, kuriems tektų dalintis kaimynystėje, pavyzdžiui, su vėjo jėgainėmis. Gamtosaugininkai nerimauja, kad šios energetikos srities infrastruktūros įrengimas ir nuolatinis veikimas gali turėti neigiamos įtakos vietinei ekosistemai. Visgi 2008–2018 m. periodu ES šalyse narėse pirminės energijos gamyboje itin suaktyvėjo atsinaujinančiųjų energijos išteklių naudojimas, kuris intensyviai konkuruoja su branduoline energetika, ir stebimas šio energetikos sektoriaus augimas, tad jo aktualumas tik intensyvės. Taip pat detalesnės ir gilesnės analizės per sugrėsminimo teorijos prizmę prašosi ir radioaktyviųjų atliekų tema, kuri, kaip ir radioaktyviosios atliekos, ko gero, po truputį tampa ilgaamžė ir itin jautria.

Literatūros sąrašas

1. A Security Strategy for Germany, Resolution of the CDU/CSU Parliamentary Group from May 6, 2008, https://www.cducusu.de/sites/default/files/Sicherheitsstrategie_Resolution_080506_Engl.pdf
2. Affected Organizations and Individuals Appeal to the UN Aarhus Convention Committee in Geneva, *Violations of the environmental assessment procedure for Hungarian Paks II nuclear power plant*, 2019.05.20, http://joint-project.org/upload/file/20190520_Press_Release_EIA_Paks_II_ACCC.pdf
3. Appunn, Kerstine, Yannick Haas ir Julian Wettengel, *Germany's energy consumption and power mix in charts*, 21 December 2020, Clean Energy Wire, <https://www.cleanenergywire.org/factsheets/germanys-energy-consumption-and-power-mix-charts>
4. Atomstroyexport, *Belarusian NPP*, <http://www.atomex.ru/project/eng/79>
5. Baločkaitė, Rasa ir Leonardas Rinkevičius, „Branduolinės energetikos diskursai Lietuvos žiniasklaidoje ir viešojoje nuomonėje: nuostatų takoskyros ir „kalbančiųjų klasės“ formavimasis rizikos visuomenėje“. *Filosofija. Sociologija*. 2009. T. 20. Nr. 4, <http://mokslozurnalai.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2009/4/259-270.pdf>
6. Baltarusijos ir Rusijos fizikai: incidentas Astravo AE gali virsti katastrofa, 15min.lt, 2016.07.27, <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/143812/baltarusijos-ir-rusijos-fizikai-incidentas-astravo-ae-gali-virsti-katastrofa>
7. Balzacq, Thierry, „Securitization Theory: Past, Present, and Future“. *Polity*, 2(51), <https://doi.org/10.1086/701884>, 2019.
8. Buzan, Barry, Ole Wæver ir Jaap de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers, 1998.
9. Cherp, Aleh, Vadim Vinichenko, Jessica Jewell, Masahiro Suzuki, Miklós Antal, „Comparing electricity transitions: A historical analysis of nuclear, wind and solar power in Germany and Japan“. *Energy Policy*, Volume 101, February 2017, <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S030142151630595X?token=E98A24FA517CC9AD903E1E76C49CDF7ACDFC6909F061308A718B4FF03630D375D0759DC90106DDC14BCA9D22C0E785C&originRegion=eu-west-1&originCreation=20210515233659>
10. Commission Decision (EU) 2017/2112 on the measure/aid scheme/State aid SA.38454 — 2015/C (ex 2015/N) which Hungary is planning to implement for supporting the development of two new

- nuclear reactors at Paks II nuclear power station, 6 March 2017, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017D2112&from=EN>>
11. Conrad, Naomi, *Concerns over Poland's atomic energy ambitions*, 2012.09.07, Deutsche Welle, <<https://www.dw.com/en/concerns-over-polands-atomic-energy-ambitions/a-16221731>>
  12. Corner Adam, Dan Venables, Alexa Spence, Wouter Poortinga, Christina Demski ir Nick Pidgeon, „Nuclear power, climate change and energy security: Exploring British public attitudes“. *Energy Policy*, Volume 39, Issue 9, September 2011, <<http://webp.svsu.edu/~gmlange/BJLG09F11.pdf> >.
  13. David Toke, „Climate change and the nuclear securitisation of UK energy policy“. *Environmental Politics*, 22:4, July 2013, <<https://doi.org/10.1080/09644016.2013.806630>>
  14. EDF energy, Our nuclear new build projects, <<https://www.edfenergy.com/energy/nuclear-new-build-projects>>
  15. European Parliament, *Nuclear safety in the applicant countries of Central and Eastern Europe*, Briefing No 40. 22 March 1999, <https://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/40a3_en.htm#B8>
  16. European Parliament, Parliamentary Questions, 2006, <<https://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=P-2006-1775&language=NL>>
  17. Europos Komisija, *Europos energetinio saugumo strategija*, Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai, COM(2014) 330 final, Briuselis, 2014 m., <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0330&from=EN>>
  18. Eurostat, *Energijos gamyba ir importas*, <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Energy_production_and_imports/lt>
  19. Eurostat, *Energy production 2008 and 2018*, <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Energy_production,_2008_and_2018.png>
  20. Eurostat, EU imports of energy products – recent developments, <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_imports_of_energy_products_-_recent_developments>
  21. Eurostat, *From where do we import energy and how dependent are we?* <<https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/energy/bloc-2c.html>>
  22. Fawn, Rick, „The Temelín nuclear power plant and the European Union in Austrian–Czech relations“. *Communist and Post-Communist Studies*, Volume 39, Issue 1, March 2006, <<https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2005.12.001>>

23. Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety, *Ten years after Fukushima: Germany's commitment to phasing out nuclear power continues*, 2021.03.11, <<https://www.bmu.de/en/pressrelease/ten-years-after-fukushima-germanys-commitment-to-phasing-out-nuclear-power-continues/>>
24. Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety, *Federal Environment Minister Hendricks sums up visit to Japan*, 2016.05.20, <<https://www.bmu.de/en/pressrelease/barbara-hendricks-we-now-have-better-options-than-nuclear-power/>>
25. Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety, *The Ministry: Tasks and structure*, <https://www.bmu.de/en/ministry/tasks-and-structure/>
26. From the Party concerned, *Reply to questions from the Committee*. 18.10.2017, <[https://unece.org/DAM/env/pp/compliance/S2015-02_Belarus/Correspondence with Belarus/frBelarus 18.10.2017 reply to questions eng provided 24.10.17 .pdf](https://unece.org/DAM/env/pp/compliance/S2015-02_Belarus/Correspondence%20with%20Belarus/frBelarus%2018.10.2017%20reply%20to%20questions%20eng%20provided%2024.10.17.pdf)>
27. *Government Report on Finnish Foreign and Security Policy*, Prime Minister's Office Publications. 9/2016, <<https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/1986338/VNKJ092016+en.pdf/b33c3703-29f4-4cce-a910-b05e32b676b9>>
28. Guzzini, Stefano, „Securitization as a causal mechanism“. *Security Dialogue*, 42:329, DOI: 10.1177/0967010611419000, 2011.
29. Harper, Jo, *Hungarian gas: Devil or deep blue sea?* 2018.12.07, Deutsche Welle, <<https://www.dw.com/en/hungarian-gas-devil-or-deep-blue-sea/a-46614746>>
30. Hayashi, Masatsugu ir Larry Hughes, „The Fukushima nuclear accident and its effect on global energy security“. *Energy Policy*, 59 (2013), December 2012, <<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2012.11.046>>
31. Hungary extends gas supply contract with Russia's Gazprom, Enerdata, 27 January 2021, <<https://www.enerdata.net/publications/daily-energy-news/hungary-extends-gas-supply-contract-russias-gazprom.html>>
32. IAEA, *Country Nuclear Power Profiles. Poland*, updated 2018, <<https://www-pub.iaea.org/MTCD/Publications/PDF/cnpp2018/countryprofiles/Poland/Poland.htm>>
33. Integrated National Energy and Climate Plan, 2019, <https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/de_final_necp_main_en.pdf>

34. International Atomic Energy Agency, Fukushima Nuclear Accident Update Log, Chronology of Updates. April 2012, <<https://www.iaea.org/newscenter/news/fukushima-nuclear-accident-update-log-15>>.
35. International Atomic Energy Agency, *Lessons Learned from the Response to Radiation Emergencies (1945–2010)*, EPR-Lessons Learned. August 2012, Vienna, <https://www-pub.iaea.org/MTCD/Publications/PDF/EPR-Lessons%20learned%202012_web.pdf>
36. International Energy Agency, *Germany 2020. Energy Policy Review*. February 2020, <<https://www.iea.org/reports/germany-2020>>
37. International Energy Agency, *Germany Energy Policy Review 2020*, <https://www.bmwi.de/Redaktion/DE/Downloads/G/germany-2020-energy-policy-review.pdf?__blob=publicationFile&v=4>
38. International Trade Administration, *Poland – Country Commercial Guide. Energy Sector*, 2020.10.11, <<https://www.trade.gov/country-commercial-guides/poland-energy>>
39. Jääskeläinen, Jaakko J., Sakari Höysniemi, Sanna Syri, Veli-Pekka Tynkkynen, „Finland’s Dependence on Russian Energy – Mutually Beneficial Trade Relations or an Energy Security Threat? “. *Sustainability*, 10, 3445, September 2018, doi:10.3390/su10103445, <<https://www.mdpi.com/2071-1050/10/10/3445/htm>>
40. Japanese Suicide Linked to Nuclear Plant Leak. January 14, 1996, The New York Times, <<https://www.nytimes.com/1996/01/14/world/japanese-suicide-linked-to-nuclear-plant-leak.html>>
41. Kardaś, Szymon, Michał Kędzierski, *A hydrogen alliance? The potential for German-Russian cooperation in hydrogen energy*, OSW Commentary, Centre for Eastern Studies, number 383, 3.03.2021, <<https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2021-03-03/a-hydrogen-alliance-potential-german-russian-cooperation>>
42. KernD.de, *Nuclear Power Plants in Germany*, <<https://www.kernd.de/kernd-en/nuclear-power/npps-germany/>>
43. Kitada, Atsuko, „Public opinion changes after the Fukushima Daiichi Nuclear Power Plant accident to nuclear power generation as seen in continuous polls over the past 30 years“. *Journal of Nuclear Science and Technology*, 53:11, <<http://dx.doi.org/10.1080/00223131.2016.1175391>>, 2016.
44. Kraev, Kamen, *Poland / Poll Shows 57% Say Country Needs Nuclear Power*, 2020.09.21, <<https://www.nucnet.org/news/poll-shows-57-say-country-needs-nuclear-power-9-1-2020>>

45. Kraev, Kamen, *Poland / Poll Shows More Than 70% Of Residents Near Planned Site Support New Nuclear*, 2020.05.06, NUCNET, <<https://www.nucnet.org/news/poll-shows-more-than-70-of-residents-near-planned-site-support-new-nuclear-5-3-2020>>
46. Kramer, Franklin D., John R. Lyman, ir Mihaela C. Carstei, *Central Europe and the Geopolitics of Energy*. Atlantic Council, 2010, 1–4 p.
47. Kuźniarski, Łukasz, *Nuclear Power in Poland. Environmental and Economical Background*, Nuclear Energy Department, Ministry of Economy Poland, <https://tu-dresden.de/ing/maschinenwesen/iet/wket/ressourcen/dateien/lehre/lections/46.ket_kern/03_Kuzniarski.pdf?lang=en>
48. Leurent Martin, Giorgio Locatelli, Jenny Palm ir Miika Rämä, „Driving forces and obstacles to nuclear cogeneration in Europe: Lessons learnt from Finland“. *Energy Policy*, 107, 2017, <<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2017.04.025>>
49. Lietuvos energetinis saugumas, *Astravo atominės elektrinės iššūkiai Lietuvos nacionaliniam ir energetiniam saugumui*. Metinė apžvalga, 2015–2016 m., Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuvos energetikos institutas, Energetinio saugumo tyrimų centras, 2017 m., <<http://dx.doi.org/10.7220/LESMA.2335.7037.2015.2016>>
50. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, *Nacionalinis energetikos ir klimato srities veiksmų planas 2021–2030 m.*, Vilnius, 2020 m., <https://enmin.lrv.lt/uploads/enmin/documents/files/Teisin%C4%97%20informacija/Teis%C4%97s%20aktai/Bendrieji%20energetikos%20strateginiai%20dokumentai/NECP/Lietuvos_Respublikos_nacionalinis_energetikos_ir_klimato_srities_veiksmu_planas.pdf>
51. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, *Orhuso konvencija. Orhuso konvencijos Atitikties mechanizmas*. 2021-01-29, <<https://am.lrv.lt/lt/orhuso-konvencija>>
52. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, *Tarpvalstybinio poveikio aplinkai vertinimas. Baltarusijos Astravo AE poveikio aplinkai vertinimas*. 2021-03-18, <<https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/planuojamos-ukines-veiklos-poveikio-aplinkai-vertinimas/tarpvalstybinio-poveikio-aplinkai-vertinimas>>
53. Lietuvos Respublikos branduolinės (atominės) elektrinės įstatymas, priimtas 2007 m. birželio 28 d., Nr. X-1231, <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.301267/asr>>
54. Lietuvos Respublikos energetikos ministerija, *Nacionalinė energetinės nepriklausomybės strategija. Energija Lietuvos ateičiai*, 2018 m. birželio 21 d., <https://enmin.lrv.lt/uploads/enmin/documents/files/Nacionaline%20energetines%20nepriklausomybes%20strategija_2018_LT.pdf>

55. Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. birželio 26 d. nutarimas Nr. XI-2131 Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“ pakeitimo, <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.428981>>
56. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, *Aptarti svarbiausi tarptautiniai klausimai dėl Baltarusijos atominės elektrinės*, 2021.03.19, <<http://urm.lt/default/lt/naujienos/aptarti-svarbiausi-tarptautiniai-klausimai-del-baltarusijos-atominės-elektrinės>>
57. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, *Baltarusijos ambasadoriui įteikta nota dėl įtariamo gaisro Astravo atominėje elektrinėje*. 2018.04.26, <<https://www.urm.lt/default/lt/naujienos/baltarusijos-ambasadoriui-iteikta-nota-del-itariamo-gaisro-astravo-atomineje-elektrineje>>
58. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, *Baltarusijos ambasadoriui įteikta nota dėl įtariamo gaisro Astravo atominėje elektrinėje*, 2018.04.26, <<https://www.urm.lt/default/lt/naujienos/baltarusijos-ambasadoriui-iteikta-nota-del-itariamo-gaisro-astravo-atomineje-elektrineje>>
59. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, *L. Linkevičius: Baltarusijos paskelbta informacija apie Astravo AE saugumą neatitinka tikrovės*, 2018.06.15, <<http://urm.lt/default/lt/naujienos/l-linkevicius-baltarusijos-paskelbta-informacija-apie-astravo-ae-sauguma-neatitinka-tikroves>>
60. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija, *Lietuva griežtai smerkia pradedamą branduolinio kuro pakrovimą į nesaugią atominę elektrinę Baltarusijoje*, 2020.08.07, <<https://www.urm.lt/default/lt/naujienos/lietuva-griežtai-smerkia-pradedama-branduolinio-kuro-pakrovima-i-nesaugia-atomine-elektrine-baltarusijoje>>
61. Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas ir Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos, *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*. Vilnius, 2016 m., <<https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2016/10/Gresmiu-vertinimas-2015.pdf>>
62. Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas ir Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos, *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*. Vilnius, 2017 m., <file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/akatskt_final_beta.pdf>
63. Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas ir Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos, *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*. Vilnius, 2018 m., <<https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2018/03/LTU.pdf>>
64. Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas ir Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos, *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*.

- Vilnius, 2019 m., <<https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2019/02/2019-Gresmes-internetui-LT.pdf>>
65. Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas ir Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos, *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*. Vilnius, 2020 m., <<https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2020/02/2020-Gresmes-LT-.pdf>>
66. Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas ir Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos, *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*. Vilnius, 2021 m., <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2021/03/2021-LT-el_.pdf>
67. Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas, *Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas*. Vilnius, 2015 m., <<https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2016/10/Gresmiu-vertinimas-2014.pdf>>
68. Lietuvos Respublikos Vyriausioji rinkimų komisija, *2012 m. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimai ir referendumas dėl naujos atominės elektrinės statybos Lietuvoje*, <https://www.vrk.lt/statiniai/puslapiai/2012_seimo_rinkimai/output_lt/referendumas/referendumas.html>
69. Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos 2008 m. spalio 17 d. sprendimas Nr. 167 Dėl patariamojo referendumo dėl Ignalinos atominės elektrinės darbo pratęsimo galutinių rezultatų. <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.7F7C2718BAA5>>
70. Lietuvos statistikos departamentas, *Lietuvos statistikos metraštis. Energetika*. 2019 m. leidimas, <<https://osp.stat.gov.lt/lietuvas-statistikos-metrastis/lsm-2019/aplinka-ir-energetika/energetika>>
71. Lukaitytė, Rasa, *A. Ažubalis baltarusiams: eksperimentuokite dykvietėje, o ne šalia mūsų*. 2011.05.02, <http://urm.lt/grodno/lt/naujienos/aazubalis-baltarusiams-eksperimentuokite-dykvieteje-o-ne-salia-musu-delfilt-2011-m-balandzio-28-d_10>
72. Mäe, Andres, *European (Energy) Security and Russian Natural Gas*. 20 February 2020, International Centre for Defence and Security, <<https://icds.ee/en/european-energy-security-and-russian-natural-gas/>>
73. Magyarorszá g Hivatalos Lapja, 2020. április 21.
74. Mažylis, Liudas ir Jurgelionytė Aušrinė, „The Lithuanian Referendum on Extending the Working of the Ignalina Nuclear Power Station: the Rationality of Actors within (Un-)Changing Structures“. *Baltic Journal of Law & Politics*, 5:1 (2012): 117-136, DOI: 10.2478/v10076-012-0006-y, <https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/35847/1/ISSN2029-0454_2012_V_5_1.PG_117-136.pdf>

75. Meeting of the Parties to the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context, *Review of compliance with the Convention*, Decision VI/2, 2014, <[https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/PAV/7%20Decision_VI_2\(1\).pdf](https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/PAV/7%20Decision_VI_2(1).pdf)>
76. Ministerstwo Aktywów Państwowych, *Krajowy plan na rzecz energii i klimatu na lata 2021–2030*, 2019, <https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/pl_final_necp_main_pl.pdf>
77. Ministro patarėjas Mantas Dubauskas, R. Masiulis: „Turi būti atliktas išsamus ir objektyvus incidento Astrave tyrimas“. 2016.07.27, <<https://enmin.lrv.lt/lt/naujienos/r-masiulis-turi-buti-atliktas-issamus-ir-objektyvus-incidento-astrave-tyrimas>>
78. Ministry of Energy of the Republic of Lithuania, *EU to seek that neighboring nuclear power plants under development or in plans adhere to top-level safety standards*. 21 March 2011, <<https://enmin.lrv.lt/en/news/eu-to-seek-that-neighbouring-nuclear-power-plants-under-development-or-in-plans-adhere-to-top-level-safety-standards>>
79. Ministry of Foreign Affairs of Hungary, *Hungary’s National Security Strategy*, 2012, <<https://eda.europa.eu/docs/default-source/documents/hungary-national-security-strategy-2012.pdf>>
80. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Belarus, *Chinese NCPE to build power lines for Belarusian nuclear station*. 29 August 2012, <<http://belaruschina.by/en/news/2012/August/29August-1009.html>>
81. Ministry of Innovation and Technology, *National Energy and Climate Plan*, 2019, <https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/hu_final_necp_main_en.pdf>
82. N14-7/1610, 08.07.2015, <https://unece.org/DAM/env/pp/compliance/S2015-02_Belarus/Submission/frBelarus_08.07.2015_eng.pdf>
83. National Energy and Climate Plan for the Years 2021–2030, Objectives and Targets, and Policies and Measures. Draft version 3.1 of 4 January 2019, <https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/poland_draftnecp_en.pdf>
84. National Security Strategy Of The Republic Of Poland, 2020, Warsaw, <https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/National_Security_Strategy_of_the_Republic_of_Poland_2020.pdf>
85. Neill, Pippa, *Poland power plant burns one tonne of coal every second*, Air Quality News, 2019.09.27, <<https://airqualitynews.com/2019/09/27/poland-power-plant-burns-one-tonne-of-coal-every-second/>>
86. *No referendum over Paks nuclear plant*, June 28, 2017, <<http://abouthungary.hu/news-in-brief/no-referendum-over-paks-nuclear-plant/>>

87. Nuclear Energy Agency, Public Attitudes to Nuclear Power. 2010, NEA No. 6859.
<https://www.oecd-nea.org/jcms/pl_14534/public-attitudes-to-nuclear-power>
88. Nuclear shipment leaves Germany for Russia, 24 June 2020, <<https://www.bbc.com/news/world-europe-53156266>>
89. OECD, *Fossil Fuel Support Country Note, Hungary*, June 2020.
90. Onoszko, Maciej, *Polish sea resort poll rejects nuclear plant*, REUTERS, 2012.02.14,
<<https://jp.mobile.reuters.com/article/amp/idUSL5E8DD1E120120213>>
91. Osička, Jan ir Filip Černoch, „Anatomy of a black sheep: The roots of the Czech Republic’s pro-nuclear energy policy“. *Energy Research & Social Science*, 27:9-13, May 2017,
<<https://doi.org/10.1016/j.erss.2017.02.006>>
92. Performance of State Atomic Energy Corporation Rosatom, *The Public Annual Report*. 2019,
<<https://rosatom.ru/upload/iblock/0c1/0c106b40899f365fd8c2a6be935b092b.pdf>>
93. Rettman, Andrew, *Finland challenges mystery nuclear investor*. Brussels, 2 July 2015,
<<https://euobserver.com/beyond-brussels/129431>>
94. Reuters Staff, *Poland may hold nuclear referendum, says PM Tusk*, REUTERS, 2011.03.23,
<<https://www.reuters.com/article/poland-nuclear-idUKLDE72M0ST20110323>>
95. Reuters Staff, *Update-2 Germany, Russia flag hydrogen cooperation*, 2021.04.29,
<<https://www.reuters.com/article/russia-germany-gas-idUKL8N2MM4CX>>
96. Roelf, Wendell, *South African Court Declares Nuclear Plan with Russia Unlawful*. 26 April 2017,
REUTERS, <<https://www.reuters.com/article/us-safrica-nuclear-court-idUSKBN17S25R>>
97. Schneider, Mycle, „Climate Change and Nuclear Power“. WWF-World Wide Fund for Nature, 2000, Switzerland. <<http://www.wise-paris.org/english/reports/ClimateNukeWISEParis.pdf>>
98. Schreurs, Miranda A., „The Politics of Phase-Out“. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 68(6) 30–41, 2012, <<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0096340212464359>>
99. Seimo narys L. Balsys Seimui teikia rezoliuciją, kurioje Jungtinių Tautų Espo konvencijos Įgyvendinimo komitetas prašomas stabdyti Astravo atominės elektrinės projektą, 2017 m. rugpjūčio 31 d. pranešimas žiniasklaidai,
<https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=38282&p_k=1&p_t=175979>
100. Sieradzka, Monika, *Germany concerned about Poland’s nuclear energy plans*, 2021.02.17, Deutsche Welle, <<https://www.dw.com/en/germany-concerned-about-polands-nuclear-energy-plans/a-56603782>>
101. Speech by Federal Chancellor Dr Angela Merkel on 16 February 2019 at the 55th Munich Security Conference, <<https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-en/news/speech-by-federal->

- [chancellor-dr-angela-merkel-on-16-february-2019-at-the-55th-munich-security-conference-1582318](#)>
102. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, *Kuro ir energijos balansas 1999 m.* Vilnius, 2000 m., <<https://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=2847>>
  103. Stefanini, Sara ir Nicholas Hirst, *Hungary's Russian-built nuclear plant powered by politics in Brussels*, Politico, 2017.11.22, <<https://www.politico.eu/article/hungarys-russian-built-nuclear-plant-powered-by-politics-in-brussels/>>
  104. Süddeutsche Zeitung, *Hungary's plans worry Berlin*, 2017.01.02, Clean Energy Wire, <<https://www.cleanenergywire.org/news/trump-effect-energiewende-negative-power-prices-over-holidays/hungarys-plans-worry-berlin>>
  105. Szulecki, Kacper, „Securitization and State Encroachment on the Energy Sector: Politics of Exception in Poland's Energy Governance“. *Energy Policy*, Volume 136, January 2020, <<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2019.111066>>
  106. Than, Krisztina, *Special Report: Inside Hungary's \$10.8 billion nuclear deal with Russia*, 2015.03.30, Reuters, <<https://www.reuters.com/article/us-russia-europe-hungary-specialreport-idUSKBN0MQ0MP20150330>>
  107. The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats, *Nuclear energy and the current security environment in the era of hybrid threats*, Research Report, Research and Analysis, 2019, Finland, <https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2020/07/Nuclear-Research-Report-2019_web.pdf>
  108. The Federal Government, *White Paper on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr*, 2016, <<https://issat.dcaf.ch/download/111704/2027268/2016%20White%20Paper.pdf>>
  109. The Government of Japan, *Strategic Energy Plan*, July 2018, <https://www.enecho.meti.go.jp/en/category/others/basic_plan/5th/pdf/strategic_energy_plan.pdf>
  110. The Ministry of Environment of the Republic of Lithuania, *Concerning Belarus Nuclear Power Plant*, No. (10-3)-D8-2120, 19 March 2014.
  111. The Ministry of Environment of the Republic of Lithuania, *Submission of the Republic of Lithuania Requesting to Investigate the Compliance of the Republic of Belarus with the Provisions of the Aarhus Convention in the Course of the Implementation of the Project for the Construction of a Nuclear Power Plant in Belarus*, No. (16-1)-D8-2268, 2015-03-25, <https://unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/compliance/S2015-02_Belarus/Submission/Submission_by_Lithuania_concerning_Belarus_27.03.2015.pdf>

112. U.S. Energy Information Administration, *Poland Overview*, July 2020, <<https://www.eia.gov/international/analysis/country/POL>>
113. UNECE, *Good Practice Recommendations on the Application of the Convention to Nuclear Energy-related Activities*, Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context (Espoo Convention), United Nations Publication, December 2017, <https://unece.org/fileadmin/DAM/env/eia/Publications/2017/1734724_ENG_web.pdf>
114. Vakarelska, Rumyana, *Poland's plans for nuclear power*, 2020.08.26, Nuclear Engineering International, <<https://www.neimagazine.com/features/featurepolands-plans-for-nuclear-power-8104301/>>
115. VATESI, *Branduolinės energetikos sauga Lietuvoje. Veiklos ataskaita 2017*. Vilnius 2018 m., <http://www.vatesi.lt/fileadmin/documents/Ataskaitos/Vatesi_ataskaita_2017.pdf>
116. Viluckas, Paulius ir Roma Pakėnienė, *Žiniasklaida: Astravo atominės elektrinės veikla sustabdyta dėl sprogusių kelių transformatorių*, BNS, LRT.lt, LRT radijas, 2020.11.09, <<https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1272357/ziniasklaida-astravo-atominės-elektrinės-veikla-sustabdyta-del-sprogusių-keliu-transformatorių>>
117. Visegrad Group, 2012/2013 Polish Presidency Program, <<https://www.visegradgroup.eu/download.php?docID=194>>
118. Visegrad Group, 2020/2021 Polish Presidency Program, <<https://www.visegradgroup.eu/download.php?docID=451>>
119. Vladimir Putin signed a federal law “On the Federal Nuclear Energy Corporation, Rosatom”, 3 December 2007, <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/43361>>
120. Vladimir Putin’s annual news conference, 23 December 2016, <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/53573>>
121. Wæver, Ole, „Politics, security, theory“. *Security Dialogue*, 42:465, DOI: 10.1177/0967010611418718, 2011.
122. Warrick, Joby ir Steven Mufson, *Dirty Fuel*, The Washington Post, 2020.06.12, <<https://www.washingtonpost.com/national-security/2020/06/12/dirty-fuel-ukrainian-separatists-sell-pilfered-coal-keep-war-economy-rolling/>>
123. Wehrmann, Benjamin, *Germany pledges to work towards nuclear-free EU on Fukushima anniversary*, 2021.03.11, Clean Energy Wire, <<https://www.cleanenergywire.org/news/germany-pledges-work-towards-nuclear-free-eu-fukushima-anniversary>>
124. Weiner, Csaba, *Managing energy supply security and gas diversification in Hungary: Putting theory into practice*. Centre for Economic and Regional Studies HAS Institute of World

Economics, Working Paper Nr. 238(2017),

file:///C:/Users/user/AppData/Local/Temp/WP_238_Weiner.pdf

125. Wettengel, Julian, *German government concerned about Polish plans for new nuclear power plants*, 2021.01.28, Clean Energy Wire, <https://www.cleanenergywire.org/news/german-government-concerned-about-polish-plans-new-nuclear-power-plants>
126. World Nuclear Association, Fukushima Daiichi Accident. Updated May 2020, <https://www.world-nuclear.org/information-library/safety-and-security/safety-of-plants/fukushima-daiichi-accident.aspx>.
127. World Nuclear Association, Nuclear Power in Belarus. Updated November 2020, <https://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-a-f/belarus.aspx>
128. World Nuclear Association, Nuclear Power in Czech Republic. Updated December 2020, <https://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-a-f/czech-republic.aspx>
129. World Nuclear Association, Nuclear Power in Finland. Updated January 2021, <https://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-a-f/finland.aspx>
130. World Nuclear Association, Nuclear Power in Germany. Updated December 2019, <https://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-g-n/germany.aspx>
131. World Nuclear Association, Nuclear Power in Hungary, January 2021, <https://world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-g-n/hungary.aspx>
132. World Nuclear Association, Nuclear Power in Hungary. Updated January 2021, <https://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-g-n/hungary.aspx>
133. World Nuclear Association, Nuclear Power in Lithuania. Updated January 2021, <https://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-g-n/lithuania.aspx>
134. World Nuclear Association, Nuclear Power in Poland. Updated April 2020, <https://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-o-s/poland.aspx>
135. World Nuclear Association, Nuclear Power in the United Kingdom. Updated February 2021, <https://world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-t-z/united-kingdom.aspx>
136. World Nuclear Association, Nuclear Power in the World Today. March 2020, <https://www.world-nuclear.org/information-library/current-and-future-generation/nuclear-power-in-the-world-today.aspx>.

137. World Nuclear Association, Nuclear Power in the World Today. Updated November 2020, <<https://www.world-nuclear.org/information-library/current-and-future-generation/nuclear-power-in-the-world-today.aspx>>.
138. World Nuclear News, *Polish-US civil nuclear agreement enters into force*, 2021.03.03, <<https://world-nuclear-news.org/Articles/Polish-US-civil-nuclear-agreement-enters-into-forc>>
139. World Nuclear News, *USA supports Polish energy independence with nuclear agreement*, 2020.10.20, <<https://world-nuclear-news.org/Articles/USA-supports-Polish-energy-independence-with-nucle>>
140. Открытое обращение, 15 июня 2020, <https://rusecounion.ru/sites/default/files/inline/files/uf6-Putin-Merkel-letter.pdf?fbclid=IwAR0IhQ4_NDNe-eWk3uf6qDT6fhLzXM77fDfZzZwMueB_2d3aaqOmAALB2mo>

Summary

The object of the Master Thesis „The Securitization of Nuclear Energy“ is the analysis of nuclear energy securitization (desecuritization) at regional neighboring countries – Lithuania, Poland, Germany and Hungary. These countries were chosen to assess how different the nuclear energy policy is formed according to geopolitical, environmental, economical, energy independence conditions, comparing to whether and how the nuclear energy policy is changing when the country is interested to become nuclear energy producer (Poland), when the country is intended to expand the nuclear energy infrastructure (Hungary), when the country is on phase out on nuclear energy (Germany), and when the country is already covering local energy consumption without local nuclear energy supply (Lithuania).

The problem under consideration of this Master Thesis is determined as – what are the decisive factors, which play the role for the countries’ political decision makers, when the regional neighboring countries reject the nuclear energy as the threat, and the others choosing (or expanding) nuclear energy as the possible guarantee to enhance the national security of the state.

The aim of the Master Thesis is defined as – to determine the main principles of nuclear energy policy forming by Lithuania, Poland, Germany and Hungary (whether the nuclear energy is securitized in these countries), and also to assess the differences of nuclear energy policy and the reasons of these differences in the mentioned states.

The objectives of the Master Thesis as defined below:

1. To analyse the definition of „nuclear energy security“ in the chosen neighboring countries.
2. To determine the most frequent reasons of securitization on nuclear energy in the chosen neighboring countries.
3. To compare how the chosen neighboring countries’ (which were the nuclear energy countries, which still produce the nuclear energy, but are on the phase out intensive process, which are intended to expand the nuclear energy sector, and which are interested to become the nuclear energy state) nuclear energy make the influence on these countries energetic and national security assessments.

To achieve the Master Thesis goal, it was reviewed and analysed the strategic documentation, political statements, media articles and announcements, the appeals to the international organizations and other related documentation of the countries under research.

The research of this Master thesis has revealed the how by using the securitization theory there were identified the securitization actors, the main aspects of the speech act, also whether the object of securitization in the states under research was always the nuclear energy. The main aspects, which were identified as the most common in the countries under research, are determined as:

1. The huge investments of Russian Rosatom in nuclear reactors construction projects, what make the option to stay in this sector longer by providing uranium, and also investing in the management of the radioactive waste management;
2. Neighboring regional countries making the political strategic decisions on nuclear energy with no interest to discuss the importance of these decisions with the neighboring countries, which might be directly affected by these decisions;
3. Manipulation of the international organizations to desecuritize the nuclear energy even the nuclear reactors construction projects are obviously unsafe (e.g. IAEA international experts missions invited by the Belarus to assess only the aspects which were chosen by the Belarus);
4. The energy dependency on Russian natural gas, crude oil and solid fuel import to European Union countries, which still remains very high.

The research of this Master Thesis has revealed that nuclear energy is taking stage almost equally with the renewable energy sources (RES), which are also becoming like one the most climate friendly energy sector. But it should be mentioned that the RES sector slowly becoming the question of securitization as well. The main reasons to securitize this sector is related to the very high financial investments in the RES infrastructure projects, which might attract insidious investors (e.g. Rosatom, China's energetic corporations) – this financial support process form not reliable partners might create the options of the long term dependency by paying the huge loan. Also the environmental organizations protesting of the RES establishment and expand projects at the areas close to the natural nature territories. The other aspect which was revealed as the possible field of the securitization – the radioactive waste management, which also requires high financial investments and might create long term dependency on not reliable investors. The topics of RES and radioactive waste management might be recommended as the research topics for the other Thesis.